SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 36
18/2021
4. september 2021

Cena 0,80 €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845 VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVO O SLOVENSKU

Prišla mi emailom fotografia pápeža Františka s textom: Maďarsko pozýva na omšu s pápežom aj neočkovaných Slovákov. Čím viac ich príde, tým vraj bude väčšia radosť. Odpovedal som, ale predtým mi prebehli mysľou vety z prejavu Viktora Orbána na slovensko-maďarskej hranici 6. júna 2020 pri príležitosti stého výročia Trianonu: „Naša fajta je neoblomná, húževnatá a bystrá... Môžeme dúfať, že naša generácia, štvrtá generácia od Trianonu, naplní svoje poslanie a Maďarsko privedie až k bránam víťazstva. Ale rozhodujúcu bitku musí vybojovať generácia po nás, piata generácia po Trianone... Začal sa návrat Maďarov do ich vlasti... Aby to bolo tak aj naďalej, rýchlo napreduje aj budovanie novej maďarskej armády. Sila kráča spolu so zodpovednosťou a my si uvedomujeme bremeno našej zodpovednosti. Sto rokov trvajúca karanténa po Trianone sa skončila.“

Tento Orbán, perfektný obhajca maďarských záujmov na celom svete, financuje okrem iného aj šport v Komárne. Možno raz prispeje i na výstavbu futbalového štadióna v Prešove (Eperješi), lebo vidíme, načo všetko nemíňa a míňa slovenská vláda peniaze! A čo aktivity „južnej“ piatej kolóny? Jedna menšinová strana má vypracovaný projekt autonómie južného Slovenska a dala ho na vedomie aj maďarskému premiérovi. A čo odhalenie pamätníka „deportovaným maďarským rodinám po druhej svetovej vojne“ 2. augusta v Šamoríne? Pritom nešlo o deportácie, ale o výmenu obyvateľstva na základe medzištátnej zmluvy medzi ČSR a Maďarskom. Len pripomeňme, aké to musí byť terno, keď Köverova návšteva v Šamoríne a jeho reč sa nevideli ani šéfovi slovenskej diplomacie. A pokiaľ ide o medzištátne zmluvy: podľa jednej z nich mali, ale nedokončili Gabčíkovo – Nagymaros, odsúdili ich a mali aj platiť. A nič. A nikto nič. A je tu aj zámer mocných sveta o vytvorenie „Medzimoria“, poľského vynálezu, ktorý sa možno docieli postupným spájaním malých, až sa obnoví ešte zväčšené Rakúsko-Uhorsko.

A tak som na email súvisiaci s takými rozdielnymi podmienkami pri návšteve Františka tam a tu odpovedal takto: „Nič iné, iba malé sklíčko z mozaiky strategického ťahu mocných sveta na obnovenie Veľkého Uhorska.“

Marián TKÁČ

NEOGRAFIA
www.neografia.sk
R - 0192021

ÚSTAVU MAJME V ÚCTE!

Spory vo vnútri obyčajných str. 5
Afganistan podľahol Talibanu str. 6
Úspešný príbeh Slovincov str. 9

Foto-zdroj: Ústavný súd SR

3 OTÁZKY PRE: Rastislava FERULÍKA, predstaviteľa OZ Nezdolný vrch v Kežmarku

Megalitický Kráľ času na Michalskom poli

● Uprostred „uhorkovej sezóny“ rozvírila verejnú mienku výstava Tatranský Stonehenge – Kráľ času, ktorú vaše OZ Nezdolný vrch inštalovalo v muzeálnych priestoroch na Kežmarskom hrade. Čo prináša?

Prináša dôkazy o existencii jedinečných megalitických stavieb pod Vysokými Tatrami, ktoré slúžili ako staroveké observatóriá. Ich kalendárnu funkciu vysvetľuje multimediálna projekcia pojatá veľmi jednoduchou formou zrozumiteľnou i pre širokú verejnosť.

● Unikátny objav je zavŕšením desaťročnej mravčej bádateľskej práce trojice nadšencov. Je pravda, že podnetom na ich sústredenú výskumnú investigatívu bola nenápadná fotografia v knihe známej kežmarskej literátky a historičky Nory Baráthovej?

Dalo by sa povedať, že celé je to príbeh jednej starej fotografie z konca 19. storočia. Zachytáva päť veľkých zo zeme trčiacich balvanov. Lokalizovať miesto, kde kedysi stáli, sa podarilo až vďaka pôvodnej dobovej fotografii publikovanej J. Liptákom v roku 1935...

● O zvláštnych balvanoch na Michalskom poli v kežmarskom katastri „šli chýry“ dlhé roky. Spomínajú sa už v roku 1725. Výstava Kráľ času sa v novembri na hrade skončí. Nebolo by vhodné sumu poznatkov o tomto archeoastronomickom a historickom bádaní, ale aj o ďalších megalitoch – povedzme na Jeruzalemskom vrchu – zachovať v ucelenom dokumentárnom tvare?

Desaťročie bádania prinieslo množstvo dodnes nepublikovaného archívneho materiálu, ktorý čaká na spracovanie. O Jeruzalemskom vrchu, mieste, kde sídlil povestný Kráľ času, práve pripravujeme pokračovanie TV reportáže. Tvorba dokumentárneho filmu, knižné spracovanie alebo študijné materiály sú závislé od dostatku finančných prostriedkov a ich získanie zaberie určitý čas. Výstava je mobilná, takže na zimnú sezónu reflektujeme na pozvania propagovať tento objav presahujúci hranice Slovenska.

Zhováral sa Emil SEMANCO
Foto: autor

ISSN 0862-8823
18
9 770862 882007

V SNN 19/2021 SI PREČÍTATE

- Divadelný súbor Domu Matice slovenskej v Komárne zaznamenal divácky úspech v Bratislave
- Anna Zuzana Hönschová bola vernou životnou družkou kráľa Madagaskaru Mórica Beňovského
- Štefan PACKA oslávil jubileum obrazobásňami a výstavou koláží Chvála zablúdených snov

Politickí činitelia účelovo zasahujú do právneho fundamentu štátu

Ústavu si mýlia s trhacím kalendárom

Matej MINDÁR – Foto: Emil SEMANCO

Pred dvadsiatimi deviatimi rokmi 1. septembra 1992 o 22.26 hodine prijala proklamačným hlasovaním Slovenská národná rada ústavnou väčšinou 114 poslancov Hnutia za demokratické Slovensko (HZDS), Slovenskej národnej strany (SNS) a veľkej časti Strany demokratickej ľavice (SDĽ) základný zákon v tom čase formujúcej sa samostatnej slovenskej štátnosti – Ústavu Slovenskej republiky. Predstavitelia Kresťanskodemokratického hnutia (KDH) a koalície maďarských strán (Maďarské kresťanskodemokratické hnutie a Spolužitie) hlasovali PROTI. Slávnostne bola podpísaná 3. septembra 1992 v Rytierskej sieni Bratislavského hradu za prítomnosti vtedajších najvyšších politických činiteľov. Účinnosť nadobudla spolu s vyhlásením 1. októbra 1992, s výnimkou niektorých ustanovení uvedených v článku 156, ktoré nadobudli účinnosť po vzniku samostatnej a demokratickej Slovenskej republiky 1. januára 1993. Počas jej dvadsaťdeväťročnej existencie prešla celkovo deväťnástimi novelizáciami.

V sklenenej vitríne vo vestibule NR SR sa chráni replika originálu Ústavy SR, Deklarácia SNR o zvrchovanosti SR, pečate, dokumenty o vstupe Slovenska do EÚ a NATO, ale aj kovový štátny znak pod „dohľadom“ bronzovej busty J. M. Hurbana - prvého predsedu SNR.

Prijatie základného zákona štátu bolo vyvrcholením vyše dvojročnej politickej situácie po nežnej revolúcii. Idea nového štátoprávneho usporiadania, ktoré bolo iniciované českou stranou, sa premietla do odmietnutia novej federálnej ústavy. Schválenie Ústavy SR umožňovala novelizácia socialistickej ústavy – ústavný zákon č. 143/1968 Zb. z 27. októbra 1968, konkrétne článok 142, ods. 2. Vďaka tomuto ustanoveniu aj Česká národná rada krátko pred rozdelením Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky schválila 16. decembra 1992 Ústavu Českej republiky.

■ PREAMBULA

Ústava SR sa skladá z hláv, oddielov, článkov, odsekov a písmen. Okrem deviatich hláv je jej súčasťou aj preambula odvolávajúca sa na veľkomoravský a cyrilo-metodský odkaz našich predkov. Deklaruje tiež, že slovenský národ vytvoril samostatnú a demokratickú Slovenskú republiku na základe prirodzeného práva národov na sebaurčenie. Niektoré hlavy sa ešte rozdeľujú do samostatných oddielov. Obsahuje 156 článkov, pričom niektoré sa ešte delia na jednotlivé odseky. Od roka 1993 prešla naša ústava deväťnástimi novelizáciami.

Medzi najzásadnejšie patrí nesporne druhá novelizácia z roka 1999. Prijatím ústavného zákona č. 9/1999 Z. z. zo 14. januára 1999 sa zmenila dovtedajšia voľba prezidenta SR. Po novom hlava štátu už nebola volená Národnou radou SR, ale občanmi Slovenskej republiky. Jej prijatie bolo dôsledkom nepriaznivej politickej situácie v Národnej rade SR v čase tretej vlády Vladimíra Mečiara. Poslanci v tom čase neboli schopní nájsť priechodného kandidáta, ktorý by získal vyše deväťdesiat hlasov z radov koalície i opozície, teda trojpätinovú ústavnú väčšinu. Prvým priamo zvoleným prezidentom SR sa stal Rudolf Schuster. V druhom kole porazil bývalého trojnásobného premiéra Vladimíra Mečiara.

■ ZMENY DOKUMENTU

Ďalšou zásadnou ústavnou zmenou bol ústavný zákon č. 90/2001 Z. z. z 23. februára 2001. Zámerom tejto novely bolo zosúladenie ústavného a právneho poriadku Slovenskej republiky s právom Európskej únie. V článku 1, ods. 2 zakotvila ustanovenie: „Slovenská republika uznáva a dodržiava všeobecné pravidlá medzinárodného práva, medzinárodné zmluvy, ktorými je viazaná, a svoje ďalšie medzinárodné záväzky.“ Prvá vláda Mikuláša Dzurindu týmto spôsobom do istej miery zdegradovala suverenitu Slovenskej republiky na medzinárodnom poli. Zrušením pôvodného článku 11: „Medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred jej zákonmi, ak zabezpečujú väčší rozsah základných práv a slobôd,“ sa stratila akákoľvek vnútorná kontrola regulovať účinnosť medzinárodných zmlúv na vnútroštátne právo Slovenskej republiky v prípade, ak narušujú jej ústavnú, právnu a kultúrno-spoločenskú podstatu. Rozšírením článku 7 sa umožnila možnosť pre Slovenskú republiku preniesť výkon časti svojich práv na Európske spoločenstvá a Európsku úniu. „Právne záväzné akty Európskych spoločenstiev a Európskej únie majú prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky.“ Aj pre toto ustanovenie sa zo strany Európskej únie pretláča agenda LGBT nielen do nášho právneho systému. Tým, že Lisabonská zmluva sa úplne odvoláva na Chartu základných práv EÚ, majú úniové orgány v tomto smere politickú a právnu podporu. Pre celoeurópske pravidlá spoločného vnútorného trhu sa neprimeraným spôsobom zvýhodňujú producenti zo západnej Európy na úkor domácich výrobcov.

■ OCHRANA MANŽELSTVA

Posledné vyhlásenia popredných európskych politikov o potrebe hlbšej politickej integrácie nepriamo smerujú k vytvoreniu tzv. Spojených štátov európskych. Slovenská republika z dôvodu aktuálneho znenia Ústavy SR má v tomto smere viac-menej zviazané ruky.

Ďalšia novela, ktorá značným spôsobom zmenila podstatu nášho politického systému, je ústavný zákon č. 356/2011 Z. z. Poslanci Národnej rady SR krátko po páde vlády Ivety Radičovej umožnili 25. októbra 2011 prezidentovi SR dočasne poveriť vládu, ktorej Národná rada SR vyslovila nedôveru. Má však obmedzené právomoci. V niektorých veciach môže rozhodovať len s predchádzajúcim súhlasom hlavy štátu, pričom jej súhlas je potrebný v každom jednotlivom prípade. Pozitívnou ústavnou zmenou pre tradičnú slovenskú spoločnosť sa stal ústavný zákon č. 161/2014 Z. z., prijatý 24. júna 2014, ktorým sa článok 41 doplnil o ustanovenie: „Manželstvo je jedinečný zväzok medzi mužom a ženou. Slovenská republika manželstvo všestranne chráni a napomáha jeho dobro.“ Jednofarebná vláda Smeru-SD získala podporu aj u časti opozície, predovšetkým medzi poslancami KDH. Súčasťou tejto ústavnej zmeny bolo aj prijatie článku 154d. Okrem niekoľkých zmien v oblasti trestnoprávneho stíhania sudcov sa rozdelila aj funkcia predsedu Najvyššieho súdu SR a predsedu Súdnej rady SR. Po novom už novozvolený predseda Najvyššieho súdu SR nebol automaticky predsedom Súdnej rady SR.

■ SPRÁVNY SÚD

Poslednou „veľkou“ zásadnou novelou Ústavy SR sa stal ústavný zákon č. 422/2020 Z. z. z 9. decembra 2020. Súčasná vládna koalícia pod taktovkou ministerky spravodlivosti Márie Kolíkovej (Za ľudí) zriadila Najvyšší správny súd SR. S jeho činnosťou počíta novelizovaný článok 143 ods. 1: „Sústavu súdov tvoria Najvyšší súd Slovenskej republiky, Najvyšší správny súd Slovenskej republiky a ostatné súdy.“ Jeho úlohou podľa článku 142, ods. 2 je rozhodovať napríklad aj o ústavnosti a zákonnosti volieb do orgánov územnej samosprávy, o rozpustení alebo pozastavení činnosti politickej strany alebo politického hnutia, o disciplinárnej zodpovednosti sudcov, prokurátorov, a ak tak ustanoví zákon aj iných osôb.

■ GARANT PRÁVA

Politici teda slovenskú ústavu viackrát menili. Vyžiadal si to politický život. Ústava SR počas dvadsiatich deviatich rokov sa stala garantom ústavnosti, práva a poriadku Slovenskej republiky. Napriek novelizáciám splnila svoj cieľ garancie právneho štátu. V poslednom období sa viditeľne potláča jej podstata. Okrem vyhlášok pod rúškom ochrany zdravia a bezpečnosti občanov sa potlačila aj podstata náboženskej slobody. Na základe nariadenia hlavného hygienika bolo na istý čas dokonca zakázané vykonávanie verejných bohoslužieb a obmedzovanie pohybu obyvateľstva či obmedzovanie iných občianskych práv. Pritom pandemická situácia sa zďaleka nemôže porovnávať s vojnovým stavom. Boj proti pandémii musí byť vedený výlučne v súlade s ústavným a právnym štátom Slovenskej republiky.

VŠIMLI SME SI

Vyhlásená 26-miliónová očkovacia lotéria mala presvedčiť nezaočkovaných, aby sa dali očkovať. Hoci tomu chýba logika, veď načo by nezaočkovaní mali pozerať program, v ktorom môžu vyhrať iba zaočkovaní? Možno autor tejto myšlienky stavil na slovenskú povahu závidieť aj očkovanie.

Lotéria očkovanie nezrýchlila

Dať lotérii zákonný rámec sa vládnym poslancom podarilo s taktom pluku ťažkoodencov. Doplnil sa zákon o mimoriadnych finančných opatreniach v súvislosti s ochorením COVID-19 v skrátenom konaní za dvadsaťštyri hodín – ako inak. Potom ktosi povymetal kúty prázdnej špajzy, a hľa, dvadsaťšesť miliónov eur na lotériu sa našlo. Síce už nezostalo na lieky onkologickým pacientom, ale čo už, všetkých perinou zakryť nemôžeme, niekto musí zostať aj holý.

Kto nepozeral prvé kolo, prišiel o veľa. Niektorí, čo to pozerali, aj o veľa peňazí. Ak to pozerali nezaočkovaní, odborne nazývaní tupelá, tak len ticho závideli a hlasno sa smiali. Lebo to, čo predvádzala moderátorská dvojica, chvíľami pripomínalo iné duo z relácie Aj múdry schybí. Moderátori v priamom prenose ukázali, ako aj vyžrebovaný šťastlivec môže nič nevyhrať. Vyžrebovaní boli piati, vyhrala iba jedna.

To nič, veď aj byť zaočkovaný je výhra.

Ivan KRAJČOVIČ
Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

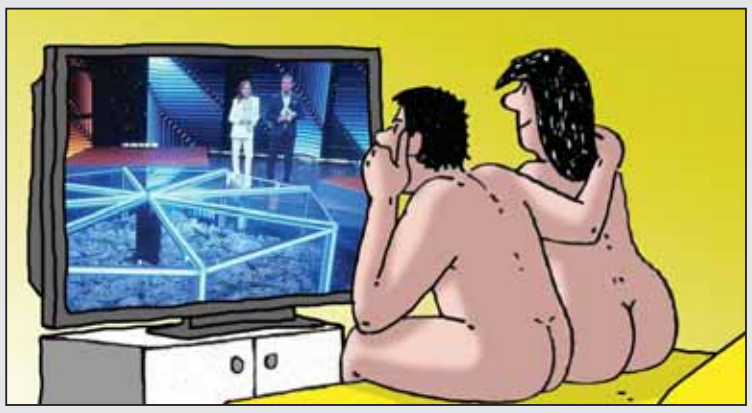

Po rekonštrukcii vysvätili prvovojnové hroby v Stakčíne

Silencium obetiam Veľkej vojny v Poloninách

Na vojnovom cintoríne v Stakčíne je pochovaných stosedemnásť vojakov rakúsko-uhorskej armády. Cintorín vznikol v roku 1986 prenesením ostatkov vojakov z cintorína zo zaniknutej obce Starina. Vojnový cintorín v Starine naprojektoval známy maďarský architekt Jozef Lamping a patril medzi najkrajšie vojenské pietne miesta na severovýchode Slovenska. Kvôli výstavbe vodárenskej nádrže Starina vojenské hroby exhumovali a preniesli na novozriadené pohrebisko v Stakčíne.

Medzi desiatkami vojakov je na cintoríne pochovaný aj barón Jenó Bánffy, ktorý v novembri 1914 padol v bojoch pri obci Starina. Na úpravu časti cintorína, kde sú premiestnené ostatky vojakov padlých v prvej svetovej vojne a sú uložené v trinástich hroboch zo zaniknutého cintorína v Starine, sa podujali členovia Klubu vojenskej histórie a strelecký klub Hodošík s podporou obce Stakčín. Náhrobky priviezla Nadácia Krajczáros zo Stoličného Belehradu, rovnako ako zvon, ktorý je darom rodiny cukrárskeho majstra Šándora Zámboa. Po terénnych úpravách postavili Stakčínčania nad hrobmi centrálny kríž a zvonicu, ktoré sú dielom Štefana Černegu. Súčasťou pietneho priestoru je aj informačná tabuľa.

V piatok 13. augusta sa stretli účastníci na slávnostnom posvätení kríža, zvonice a rekonštruovaného cintorína. Vojenské Silencium pred slávnostným obradom zahral Ferdinand Sláviček, študent košického konzervatória. Pri posvätení kríža a náhrobných kameňov slúžili panychídu miestni duchovní pastieri Peter Demjanovič, Ivan Gliganič a Slavomír Bakon. Na počesť padlých vojakov zazneli aj salvy z dobových zbraní členov Klubu vojenskej histórie a streleckého klubu Hodošík. K slávnostnej atmosfére prispeli tiež predstavitelia székesfehérvárskeho desiateho husárskeho pluku v dobových uniformách, do Stakčína zavítal i predstaviteľ mesta Székesfehérvár poslanec Csaba Miklós Horváth a Miklós Bánffy z rodiny vtedy dvadsaťročného poručíka Jenó Bánffyho, ktorý padol v bitke nad Starinou. Projekt a podujatie sa uskutočnilo za partnerskej spolupráce Nadácie Krajczáros, KVH Beskydy, KVH Hodošík a s finančnou podporou Ministerstva vnútra SR, obce Stakčín, mesta Székesfehérvár a Národného kultúrneho fondu Maďarska.

V obci Stakčín sú aj ďalšie pamiatky z prvej svetovej vojny. Neďaleko sa nachádza vojnový cintorín, kde je pochovaných 960 vojakov rakúsko-uhorskej a ruskej armády prevažne z vojenskej nemocnice. V obecnom parku stojí pamätník venovaný obyvateľom obce, ktorí padli v prvej svetovej vojne.

Marián ŠIMKULIČ

ČO INÍ NEPÍŠU

Slávnostné otvorenie cintorína v Stakčíne a čestná salva padlým po vyše sto rokoch...

Veľký afganský debakel

Roman MICHELKO

Srdcervúce pohľady na kolabujúce letisko v Kábule sú príznačným znakom fatálneho zlyhania Západu a zároveň zásadným popretím známej Fukujamovej tézy o konci dejín. Tento americký politológ v roku 1991 postuloval tézu, že pádom východného bloku definitívne a na plnej čiare zvíťazila liberálna demokracia. Preložené do jazyka reálnej politiky to vlastne znamená, že liberálna demokracia je najlepší a zároveň dokonalý politický systém, že v podstate politické systémy už ustrnú a postupne budú všetky ostatné systémy pomaly, ale iste spieť k tomuto systému. Dnes po tridsiatich rokoch vieme, že to bola úplná ilúzia. Medzitým sme si však odžili zopár fatálnych zlyhaní pri presadzovaní tohto „dokonalého“ systému. Vráťme sa však k Afganistanu.

Medzinárodná intervencia proti režimu, ktorý tam v roku 2001 vládol, bola ako-tak oprávnená. Vládnuci Taliban totiž poskytoval azyl al-Kájde, ba dokonca jej lídrovi Usámovi bin Ládinovi, ktorý zjavne stál za útokom na americké Dvojičky v roku 2001. Bolo jasné, že Taliban, ctiaci si princíp pohostinnosti, nebude ochotný vydať svojho hosťa Usámu bin Ládina, a preto bola intervencia v tom čase logická a očakávaná. Všetko, čo nato nastalo, však už bolo len vŕšenie chyby za chybou. USA mali po tom, čo „vyprášili“ al-Kájdu z Afganistanu, ostať ešte nejaký rok-dva a pokúšať sa pomôcť vzniku akejsi ako-tak legitímnej vlády. Potom mali odísť. Ak by sa tak stalo, je dosť pravdepodobné, že vývoj v Afganistane by nebol taký zúfalý, ako ho vidíme dnes. Mnohí experti svorne tvrdia, že dlhodobá podpora síce prozápadnej, ale skrz-naskrz skorumpovanej kleptokracie, bola obrovskou chybou.

Vo svojej pýche si americkí stratégovia predstavovali, že dokážu v Afganistane „naklonovať“ akúsi liberálnu demokraciu na čele s bábkovou vládou, ktorá bude poslušne plniť ich zámery. Nakoniec sa to aj darilo, otázne je však za akú cenu. Podľa triezvych odhadov za dvadsať rokov okupácie investoval Západ do

KOMENTÁR

Afganistanu vyše 870 miliárd dolárov. Len zbraňové systémy, ktorými disponovala afganská armáda, mali hodnotu blížiacu sa 90 miliardám dolárov a ich technická vybavenosť predstihla väčšinu armád NATO. Dnes, keď Afganistan ovládol Taliban, je veľmi pravdepodobné, že sa začne veľký „výpredaj“ špičkovej zbrojnej techniky, keďže negramotní Talibovia komplikované zbraňové systémy ovládať nedokážu. Iste sa však tejto ponuke potešia rôzne teroristické skupiny, disponujúce ľuďmi, ktorí ju ovládať dokážu. Vráťme sa však k výpočtu chýb a zlyhaní. Tou prvou bola veľmocenská spupnosť, tou druhou bezbrehý cynizmus. Ak by niekedy v rokoch 2003 – 2004 spojenci odišli a trvali by na inkluzívnej vláde, teda vláde, ktorá by reprezentovala všetky relevantné politické prúdy v afganskej spoločnosti vrátane Talibanu, ktorý bol na vidieku vždy silný, dnes sme nemuseli byť svedkami nového plného ovládnutia spoločnosti týmto radikálnym hnutím. Vládna zodpovednosť by urobila svoje. Ak by bol Taliban súčasťou, nie úplným hegemónom politiky, aj jeho prejavy by boli značne limitované. Namiesto toho bol Taliban vytesnený z politického života, zahnaný na vidiek a dlhodobo kritizoval bábkovú proamerickú vládu, ktorá v miere korupcie búrala akékoľvek hranice. Podľa niektorých analýz sa rozkradlo až osemdesiat percent medzinárodnej pomoci. Aj preto sme denne svedkami priam legiend o tom, ako celé armádne divízie figurovali len na papieri a žold fiktívnych vojakov si prisvojovali ich velitelia. A tak to fungovalo v celej spoločnosti. Navyše vládcovia Afganistanu neboli žiadni demokrati. Hámid Karzaj, dlhoročný spolupracovník CIA, bol možno ako-tak legitímne zvolený len prvýkrát, druhé prezidentské voľby boli nečestne zmanipulované. No a veľmi podobné to bolo aj s jeho nástupcom Ašrafom Ghaním. Obaja prezidenti boli rovnako autokrati, ako aj kleptokrati. Okrem masívnej korupcie, ktorú nielenže tolerovali, ale sa na nej aj zúčastňovali, držali ochrannú ruku nad warlordami, miestnymi vojenskými veliteľmi, ktorí boli nad zákonom, drancovali svoje územia, páchali nepredstaviteľné zločiny, ale na ich beztrestnosť stačilo, že sa delili o svoj lup s politickými špičkami.

V svetle týchto udalostí je potom raketový pád režimu, ktorý už dlhé roky nepožíval takmer nijakú dôveru občanov, pochopiteľný. Zároveň je to však aj poučenie pre západný svet. Fukujamova téza o konci dejín a globálnom víťazstve liberálnej demokracie sa v praxi absolútne nepotvrdila. Pretvárať krajiny s úplne odlišným kultúrno-spoločenským kontextom na svoj obraz je cesta do pekla. Po krachu „arabskej jari“ je pád Afganistanu jasným mementom – nechať žiť cudzie kultúry svojím spôsobom, pokiaľ neohrozujú našu civilizáciu. V opačnom prípade sa to vždy skončí krachom a množstvom premrhaných prostriedkov.

Koalícia a kabát z hanby

Ivan BROŽÍK

Jeden prekvapujúci údaj ponúkame hneď na úvod. Nateraz si ho akosi nikto nevšimol, a tak prezraďme, že Afganistan je najväčším svetovým vývozcom surového ópia. Kam sa na krajinu pod Hindúkušom hrabe taká Čína! Terajší vládnuci Taliban má kontrolu nad 97 percentami produkčných území drogy. Ak si teda myslíme, že dôvodom zbankrotovaného angažovania USA a jeho spojencov v politickom vývoji v tejto krajine bol nejaký hviezdny terorista Bin Ládin, tak sa dosť smutno-smiešne mýlime. Smutné a už vôbec nie smiešne je, že jednou z krajín, ktorá v Afganistane míňala nemalé finančné prostriedky a, žiaľ, zbytočne tam preliala aj krv svojich vojakov, bola Slovenská republika. Stačí si pospomínať na „americké sféry záujmov“ v celom svete a máme tu nerastné suroviny i drogy. Nateraz nič iné neprimälo Washington angažovať sa všade inde, kde išlo „iba“ o obete na miestnom obyvateľstve, genocídu či kultúrne a iné civilizačné barbarstvo. To k sfére životných záujmov Američanov, možno s výnimkou druhej svetovej vojny, aj to až po veľmi dlhom váhaní, nikdy nepatrilo.

CLOSED – ceduľka, ktorú v Afganistane zanechali Američania, keď

POZNÁMKA

pochopili, že ide o ich druhý Vietnam. A my, v ich politike poskokovia, sme zbalili, čo sme tam mali, a hybáj domov!

Tu pod Tatrami riešime, či vyšleme „pre pôvodne troch“ našich občanov ďalší špeciál. Hádame sa, koľko Afgancov prijmeme. Desať bolo veľa. Nuž asi, lebo už z tohto čísla sa odvinula najnovšia z množstva koaličných kríz, pomedzi ktorými sa súčasná naša vláda potáca ako opitý, idúci po záverečnej z krčmy už rok a pol. A nie a nie niekam dôjsť. Skôr to pripomína pády do priekopy pri ceste, ktorá mala byť po volebných vyhláseniach tou najúspešnejšou v histórii...

Treba sa pýtať na také „drobnosti“, ako to bude s hmotnou zodpovednosťou za stámiliónové škody, spôsobené politikmi, ktorí nás vtiahli do riešenia akýchsi „životných záujmov USA“ v Afganistane. Mimochodom, zaujímali niekedy životné záujmy Slovenska Washington? Nebuďme smiešni. Jeho administratíva si tu rieši iba svoje záujmy menej či viac úspešne, podľa toho, kto je momentálne u nás pri moci a do akej hĺbky prepadol „brežnevizmus“ pod vlajkou USA.

Minister obrany oficiálne priznal 220 miliónov vyhodených v Afganistane do kanálov. Nepriznal však ďalšie výdavky na vojenskú techniku alebo čosi ako „výpalné“ na misie a ich financovanie pod kuratelou USA a NATO. Česi „aspoň“ dodali Talibanu svoje Albatrosy. Popri takých istých misiách proti Talibanu, aké sme v krajine udržiavali aj my. Nuž, čaro „nechceného“. Stret morálky a biznisu. Nad tým sa dnes prižmurujú obe oči...

A tak sa dnes zase naši uhádaní politici sporia, koľko tých neborákov prijať, aby sme nevyzerali pred svetom ako..., ale zas aby... Pritom už teraz je zrejmé, že ešte aj tí Afganci sa Slovensku v jeho súčasnej podobe budú vyhýbať ako moslim krížu. Hoci aj u nás boli časy, keď sa im tu oplatilo vyštudovať, absolvovať pilotné kurzy, zamestnať sa, zapojiť sa do vedeckých výskumov a pod. Lenže, to sa tu už neoplatí ani našincom.

Američania panickou evakuáciou v desaťtisícových počtoch robia zas inú hlúposť. Na palubách svojich evakuačných lietadiel exportovali z Afganistanu tisíce mužov – zábery z letiska a interiérov lietadiel ženy a deti neobsahujú. A ak deti, tak tie, ktoré „ktosi“ na letisku opustil. Tlač v západnej Európe sa zaoberá nie zanedbateľnou úvahou, koľkí z nich tvoria výsadkové jednotky Talibanu? Ideových potomkov Bin Ládina? My sa budeme handrkovať, koľko ich prijmeme, aby zas viac zostalo nám. Na skorumpovaný protikorupčný boj. Ideologicky aj ekonomicky.

SPOZA OPONY

Prečo Afganistan mení svet

Dušan D. KERNÝ

Bolo to dávno, v roku 2001, keď sa začala masívna americká intervencia v Afganistane. Jeden či dvaja slovenskí novinári leteli, ako všetci, do pakistanského Pešaváru. Odkiaľ sa vydávali na tisíc kilometrov dlhú cestu do Kábulu. Dokonca úrady OSN brali dvetisícpäťsto dolárov za miesto v lietadle. Niekoľko francúzskych novinárov sa vybralo po cestách-necestách. Ušetrili, ale našli smrť...

Upozornil som niekoľko známych, že najrýchlejšia, najbezpečnejšia cesta smerom na Kábul nie je z územia amerického spojenca Pakistanu, ale z bývalej sovietskej stredoázijskej republiky Tadžikistan. Túto trasu s odstupom objavil aj slovenský novinár, spravodajca TASR a STV, a zistil, že ceny pltníkov za bezpečnú prepravu vzrástli z dvadsiatich niekde až na nebotyčných dvesto dolárov. Z Tadžikistanu prebrodením rieky Amu Darja cesta viedla cez územie Severnej aliancie, kde bol hlavnou postavou Masúd, dodnes národný hrdina, Lev Pandžšíru. Jeho jednotky stáli už pripravené prekonať niekoľko desiatok kilometrov a dobýjať Kábul, aby ho zbavili Talibanu. Čiže kryli chrbát všetkým novinárom, ktorí postupovali za jednotkami Severnej aliancie, vtedy jediného zoskupenia, ktoré udržovalo styk tak s USA, ako aj s Ruskom či Čínou.

K záujmu o túto trasu a okolnosti ma doviedla krátka veta jedného tadžického spisovateľa, keď som bol ešte v období Gorbačova (tento prvý a posledný prezident zaniknutého Sovietskeho zväzu bol v úrade od 1985 do 1991) v hlavnom tadžickom meste Dušanbe a v blízkych horách.

Názov toho mesta pochopiteľne nemôžem zabudnúť. Onen spisovateľ mi povedal: „Tam na juhu za riekou bojujú naši bratia.“ Myslel tým, samozrejme, Tadžikov, sovietske vojská, ktoré tam vtedy do februára 1989 boli, mali moslimské jednotky, tadžické aj uzbecké.

Hrdina boja proti Talibanu v roku 2001 Ahmad šáh Masúd bol Tadžik. Krátko pred útokom moslimských radikálov, z ktorých ani jeden nebol Afganec, na newyorské Dvojičky v septembri 2001, ho najatí vrahovia zabili. Dnes po rokoch jediné územie, ktoré zatiaľ Taliban neovládol, je práve územie oného Masúda a na čele je tentoraz jeho syn.

Prečo obťažovať čitateľa spomienkami na cestu do Tadžikistanu – do Dušanbe?

Počas uplynulých rokov ma to nútilo podrobne sledovať nepretržité úsilie Tadžikov vedno s Ruskom uškrtiť prepravu drog. Afganistan sa po obsadení vojskami USAv roku 2001 a neskôr armádami iných štátov, stal najväčším producentom heroínu na svete a z Talibanu to urobilo milionárov. Umožnilo mi to rozoznať, že tak ako Taliban zaberal stále väčšiu časť Afganistanu, narastá nová úloha stredoázijských republík Tadžikistanu, Uzbekistanu, Turkménska, ako aj Kyrgyzstanu a Kazachstanu. Lebo tí, čo budú utekať pred Talibanom, sa budú tlačiť aj na sever do týchto republík. A tie budú hľadať spôsoby, ako novej situácii čeliť. Prirodzene, v tomto procese sa viac ako určite budú spájať s Ruskom. Týchto päť republík a najmä ich vedenie nemá rovnako ako Rusko záujem ani na masívnej migrácii, práve tak ako ani na prenikaní radikálneho islamu na územie svojich štátov. Slovo Dušanbe mi pripomína nielen etnické rozdelenie, ale aj rôzne podoby islamu – kde je väčšina šíitov a kde zasa sunnitov. Teda kde hrozí väčšia či menšia „nákaza“ radikálnym islamom. Alebo to, kde je spolupráca s týmito piatimi štátmi, ako aj s Ruskou federáciou užitočná či dokonca želateľná v úplne novej situácii, lebo teraz je tam vtiahnutá aj Čína.

V politike nejestvuje vákuum. Aj keď som len náhodne spojený s mestom Dušanbe, som laik a amatér, je mi, ako aj všetkým zjavné, že teraz už nejde o vzdialenú periférію, ale o súčasť veľkého pohybu, ktorý mení možno všetko. To, čo sa nám zdalo tak ďaleko, dnes nám priamo demonštruje všeobecný nedostatok dôvery v schopnosti USA, tzv. Západu, Európskej únie, práve tak ako Severoatlantickej aliancie. Bola to márnosť budovať demokraciu v Afganistane vojensky, prerábať toto islamské spoločenstvo spôsobom a s dôsledkami, ktoré ukazujú, že demokraciu musíme zrejme začať obnovovať práve tu v Európe.

SEBAOBRANA

Na Slovensku pokračuje oficiálna registrácia účastníkov na verejné podujatia spojené s návštevou pápeža Františka. Organizátori ju spustili mesiac pred návštevou na internetovej stránke www.navstevapapeza.sk. Prihlásiť sa možno do Šaštína, Prešova a Košíc. Pastoračná cesta pápeža Františka sa nesie v znamení motta „S Máriou a Jozefom na ceste za Ježišom“. Bližšie informácie sú nielen na stránke www.navstevapapeza.sk, ale získať sa dajú tiež na infolinke +421 2 2220 0075 (pondelok – piatok: 8.30 –16.30) a na e-mailovej adrese: registracia@navstevapapeza.sk.

Návšteva pápeža

V súvislosti s dňami, keď sa bude pápež zdržiavať na Slovensku, vydala aj Polícia SR niekoľko usmernení, rád či pokynov. Sú medzi nimi aj tieto: „Registrujte sa na špeciálnej stránke a vyberte si podujatie, na ktorom sa chcete zúčastniť. Ak chcete navštíviť viacero podujatí, registrujte sa na každé osobitne (čo podujatie, to osobitná vstupenka).“ Ako sa dostať k vstupenkám? „V prípade, že ste zaočkovaný, vstupenka vám bude doručená na vami uvedenú e-mailovú adresu po kontrole vašich údajov do pár dní – buďte, prosím, trpezlivý.“ Dodávajú policajti. „V prípade, že ste sa zaregistrovali a očkovať sa ešte len chystáte, vstupenku dostanete až po očkovaní.“ Databázy sa podľa polície kontrolujú niekoľkokrát do týždňa, opakovane.

Ak sa ešte len chystáte očkovať, tu sú striktné termíny: Ak ste v posledných 180 dňoch prekonali COVID-19, stačí vám prvá dávka Pfizeru, podaná najneskôr 1. septembra. Očkovanie jednodávkovou vakcínou po 22. auguste v súvislosti s návštevou pápeža Františka už nie je možné. Ak sa chcete zaočkovať dvojdávkovou vakcínou, v tejto chvíli už musíte mať po prvej dávke a druhú musíte dostať najneskôr 31. augusta (na podujatia v Košiciach a Prešove) alebo 1. septembra (pre Šaštín). Dospelé zaočkované osoby si so sebou môžu zobrať nezaočkované deti vo veku do 12 rokov. Takéto skupiny budú v osobitných sektoroch. Deti od 12. roka života musia byť zaočkované, a teda sa aj samy registrujú zvlášť cez uvedenú stránku. Návštevníci zo zahraničia, ale aj Slováci, ktorí boli očkovaní v zahraničí, musia nechať nezaškrtnuté políčko „Mám pridelené slovenské rodné číslo“. Následne budú môcť zadať dátum svojho narodenia a nahrať európsky digitálny Covid pass, ktorého autenticita bude preverená. Vstupenku si vytlačte, nespoliehajte sa na mobilný telefón (môže sa vybiť alebo pokaziť). Pri kontrole sa musíte preukázať aj občianskym preukazom (návštevníci zo zahraničia cestovným pasom). Každá vstupenka má jedinečný QR kód pre konkrétnu osobu a nie je možné ju použiť opakovane pre viac osôb.

„Sledujte priebežne aktualizovaný zoznam najčastejších otázok a odpovedí na: https://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20210813033,“ radí návštevníkom podujatí s pápežom Polícia SR. „Na vstupenke budete mať okrem QR kódu aj všetky dôležité informácie o konkrétnom podujatí (parkovanie, doprava, plánik atď.) Sledujte policajný FB na ďalšie pripravované témy (zakázané predmety, ako prejsť kontrolou čo najrýchlejšie atď.).“ Dodávajú ešte policajti.

(ib)

ThLic. Štefan P. KOVÁČ: Uchráňme si našu kultúru, nedajme si vytrhať naše korene!

Západné ideológie idú proti histórii

Eva SISKOVÁ – Foto: archív autora

Štefana Patrika KOVÁČA, ThLic., spisovateľa, publicistu, učiteľa, apologéta a duchovného poradcu, člena Spolku slovenských spisovateľov, som stretla na Sneme spisovateľov, na ktorom ma zaujal najmä jeho prejav, v ktorom hovoril o národnom a kresťanskom posolstve, ktoré je vytláčané na okraj spoločnosti.

● Sme svedkami zavádzania nových kultúrno-etických noriem?

Áno, prechádza to do antropologickej revolúcie, úplne nevedeckej – idúcej dokonca proti biológii, ktorá sa usiluje zmeniť základy spoločnosti, predefinovať rodinu, manželstvo. Všetko pod rúškom rodovej rovnosti. Preniká všade, najmä do kultúrnych, štátnych a vzdelávacích inštitúcií. My slovenskí spisovatelia mali by sme byť na to citliví a vedieť sa ozvať, neuspokojiť sa s touto skutočnosťou. Môže to viesť k veľkému poškodeniu či až zničeniu národa. Slovenský spisovateľ a Spolok slovenských spisovateľov by mal byť hlasom národa, obhajcom týchto koreňov, nie pomáhačom ich vytrhávania. Máme však aj takých, žiaľ. Mali by sme sa jednoznačne postaviť na stranu kultúry života, histórie a tradície, určite

INTERVIEW

nie proti ničeniu duše národa. Ak sa spájať, tak do Slovanskej únie, v ktorej národy strednej a východnej Európy by vo vzájomnej pomoci vedeli čeliť týmto snahám zo Západu.

● Pandémia zasiahla celý svet. Ako vnímate túto situáciu a aké východisko vidíte?

Treba si vyjasniť, či táto epidémia má umelý, alebo „prirodzený“ začiatok. Vírusy tu boli a budú. Keď uvážime medzinárodné skúsenosti, vzorom je pre mňa Švajčiarsko a Švédsko. S vírusmi sa musíme naučiť žiť: nie zanedbávať iné ochorenia, na ktoré vinou nevyváženej starostlivosti umierajú stovky pacientov. Dajme možnosť ľuďom, aby sa rozhodli, čo chcú, nie politikom. Nerozhoduje v krajine a demokracii väčšina? Celoplošné testovanie v jeseni 2020 považujem za katastrofu, znásilnenie Slovenskej republiky a jej občanov: toto si nikde nedovolili. Ľudia v mojom okolí sa pýtajú, či sa Slovensko nestalo skúšobným územím? Po ňom a iných celoplošných testovaniach začali čísla katastrofálne rásť. Vyvrcholilo to v marci 2021: SR dopadla najhoršie (!) na svete. Mnohí si kladú oprávnenú otázku: nezačal sa ten proces v jeseni 2020 celoplošným násilným testovaním?

Spisovateľ Štefan Patrik KOVÁČ sa netají svojimi kritickými názormi o smerovaní Slovenska pod vplyvom globalizačných snáh.

● Slovensko sa pripravuje na návštevu hlavy katolíckej cirkvi – pápeža.

Pápežovu návštevu vítam. Je to česť pre nás. Som prekvapený, že sa nenašiel spôsob, ako umožniť účasť aj nezaočkovaným. Napríklad na vydelených miestach, je mi smutno, že ich musím nazvať „v getách“. Takúto segregáciu otcovia biskupi nemali pripustiť. Neviem, či niečo návšteva zmení, uvidíme z jeho prejavov a zo slov. Je tu istý typ argumentov, ktoré môžeme nazývať morálno-katolícke. Vyplývajú z toho, že všetky v súčasnosti dostupné vakcíny proti koronavírusu majú morálno-etický problém, keďže sa na ich výrobu aspoň sčasti používajú bunkové línie získané z potratených detí. Katolíci by sa mali zasadzovať za morálne bezúhonné vakcíny. Takéto stanovisko Vatikán oficiálne zastáva roky, aj preto úrady katolíckej cirkvi v nijakom dokumente nepresadzujú povinné očkovanie. Naopak, žiadajú dobrovoľnosť, aby ľudia, ktorí majú napriek rozhodnutiu Kongregácie pre náuku viery problém s vakcínami, mali možnosť žiť v súlade so svojím svedomím. Je preto paradoxné, že Slovensko dokázalo práve počas návštevy pápeža presný opak, teda zakázať účasť na stretnutiach s Františkom všetkým, ktorí majú takýto problém vo svedomí. V rámci debaty rozvíjajúcej sa v USA vydala časť katolíkov výzvu pod názvom Prebudiť svedomie, v ktorej poukazujú na to, že povinné očkovanie je neprijateľné práve pre katolíkov, lebo ich stavia do paradoxnej situácie. V katolíckej nemocnici by tak nemohla slúžiť zdravotná sestra, ktorá práve pre svoj katolícky svetonázor odmieta očkovanie.

● Váš pohľad na súčasnú situáciu, na vývoj spoločnosti, mladej generácie. Chyby, ktoré by spoločnosť mala čo najskôr napraviť...

Sme svedkami globalizácie. Ideológie, ktoré sa tlačia zo Západu, idú proti Histórii, ktorá sa začala na Golgote, a Tradícii, ktorá dávno zadefinovala, čo je kultúra života a smrti.

Mladá generácia by sa mala jednoznačne postaviť na stranu kultúry života, Histórie a Tradície, určite proti ničeniu duše národa. V súčasnosti sú ľudia s národným a kresťanským posolstvom a presvedčením vytláčaní na okraj spoločnosti, nedostávajú priestor v hlavnom mediálnom globalistickom a ľavicovo-liberálnom prúde. Všetko pod rúškom rodovej rovnosti. Preniká všade, najmä do kultúrnych, štátnych a vzdelávacích inštitúcií. Mladí by mali zostať na to citliví, neuspokojiť sa s touto skutočnosťou.

Úlohou slovenského spisovateľa je pomenovať tieto nebezpečné tendencie, vystúpiť proti nim a ponúknuť, ukázať správnu cestu, na ktorej by mal národ budúcnosť. Vyslovujem presvedčenie, že sa nám podarí uchrániť našu kultúrnu osobitosť národa a nedať si vytrhať jeho národné a kresťanské korene. Niektorí sa začínajú aj pýtať, keďže svojou mocou a prenasledovaním – skrytým i vonkajškovým – slobody slova, predpisovaním, čo je „korektné“ v modernej spoločnosti, si myslieť a najmä na verejnosti hovoriť, púšťaním do hlavných mediálnych kanálov iba jedného názoru, či má Európska únia ako združenie slobodných národov a štátov zmysel, či nejde proti svojej základnej myšlienke.

MEDZI NAMI

Hra na slepú babu

Ľudovít ŠTEVKO

Za úspešnú evakuáciu občanov a spolupracovníkov Slovenskej republiky z Afganistanu odovzdali 24. augusta príslušníkom našej vojenskej akcie vyznamenania predstavitelia štátu: predseda vlády a šéfovia rezortu diplomacie a obrany. „Za humanitárnu pomoc“ dostali medailu aj veľvyslankyňa USA na Slovensku Bridget Brinková a veľvyslanec SR pri NATO Peter Bátor. Slávnostné prejavy zachytávali televízne kamery a médiá hlavného prúdu zaznamenávali slová nášho ministra vojny Jaroslava Naďa: „Ide o obrovský úspech, za ktorý im úprimne ďakujem. Táto operácia zároveň potvrdila ďalší dôležitý aspekt úspechu, a to schopnosť nielen komunikovať, ale tiež v praxi spolupracovať so spojencami...“

Zmocnila sa ma hanba. Nie z porážky NATO a Západu, o ktorej hovorí s rozhorčením celá Európa, ale hanba z očividného cynizmu a klamstva, keď sa afganská anabáza trvajúca dvadsať rokov, porážka a poníženie euroatlantickej aliancie označuje na Slovensku za obrovský úspech a útek považuje za evakuáciu. V Spojených štátoch niektoré vplyvné médiá porovnávajú chvatný odsun Američanov z Kábulu s útekom zo Saigonu, aj keď tieto dve vojny boli porovnateľné len formou katastrofálneho opustenia bojiska, ale neporovnateľné v počtoch mŕtvych a masovým nasadením zbraní.

Americká vojna vo Vietname stála vyše štyri milióny mŕtvych, americká vojna v Afganistane „len štvrť milióna obetí“, čo je z hľadiska operácií vedených Američanmi po celom svete od zhodenia bômb Little Boy a Fat Man na Hirošimu a Nagasaki takmer „zanedbateľné číslo“. Veď vo vojne platí – ak sa rúbe les, lietajú triesky. Obe vojny vo Vietname a v Afganistane stáli všetky bojujúce strany bilióny dolárov, priniesli však miliardové zisky najmä americkým zbrojárskym spoločnostiam. A to sa ráta...

Náš malý rotujúci kontingent v Bagrame a Kábule prišiel o troch vojakov a šiestich zranených. Za peniaze utratené v službe za cudzie záujmy v Afganistane, o ktorých verejnosť ani netuší, dali by sa postaviť doma možno desiatky nemocníc a škôl. Ale čože, každý špás NATO niečo stojí! Niečo stoja útočné stíhačky F-16, vrtuľníky Black Hawk, cvičenia v Poľsku a Pobaltí pod oknami nášho „spoločného transatlantického nepriateľa – Ruska“. Ale to sa nepočíta, ani náš život na dlh, ani dvanásť percent obyvateľstva na hranici chudoby, ani nepriznaný fakt, že sme dvadsať rokov hrali rolu užitočných idiotov, ako to povedal aj český bezpečnostný analytik, generál Andor Šándor.

Povie to konečne otvorene naša generalita, naša vláda aj naša prezidentka, že západné spoločenstvo zažilo v Afganistane kolosálny debakel, že konečným výsledkom operácií Trvalá sloboda s Rozhodná podpora je nielen strata prestíže NATO, ale aj strata tváre Západu? V stredoeurópskych končinách sa dotkol nepríjemnej pravdy známy rebel, český prezident, ešte otvorenejšie, keď povedal: „NATO vyvoláva pochybnosti o oprávnenosti svojej existencie. Česko by malo prehodnotiť svoje obranné výdaje a sústrediť sa na národnú obranu namiesto povinných dvoch percent HDP.“

Pravdaže, podobné debaty o týchto otázkach sú nielen nepríjemné, ale aj nebezpečné. Lenže, nemôžeme sa stále hrať na slepú babu a potichu si hovoriť, že násilné vnucovanie západných civilizačných a kultúrnych vzorov spoločnostiam a štátom z diametrálne odlišného civilizačného okruhu je len neschodná cesta multikulturalizmu do nekontrolovateľnej migrácie, do pekla terorizmu. Európa je nepoučiteľná. Ursula von der Leyenová nám už chystá nové kvóty pre migrantov z Afganistanu, novú vlnu nestability.

Žiaľ, zaplietli sme sa do nekresťanskej falošnej hry a ťažko budeme hľadať cestu von z týchto zničujúcich procesov. Slovensko nemá dnes v časoch nového ohrozenia na čele štátu politika, ktorý by hral za národ, ktorý by chcel vidieť za horizont geopolitických záujmov veľmocí a dovidel za horizont svojich prízemných osobných záujmov. Politologické špekulácie o tom, ako bude v Afganistane narastať produkcia ópia pre Európu a či bude v Kábule zasadať islamská Lója Džirga s účasťou al-Káidy, nastoľujú len pridružený problém, na ktorý nepoznáme odpoveď.

Spôsob leta exministra Mičovského je prinajmenej nešťastný

Obyčajní ľudia si vošli do vlasov

Ján ČERNÝ – Foto: internet

Obyčajní ľudia si v pohnutí celkom neobyčajne začali jednotlivo vyhadzovať na oči to, čo v slušnej strane zostáva pod pokrievkou straníckej centrály. Možno aj preto, že v OľaNO nijakú centrálu nemajú a politická značka nie je ani registrovaná ako OľaNO. V tomto politickom spolku je totiž mnohé čudné. Najnovšie aj kritické slová exministra Mičovského v otvorenom liste vedeniu hnutia.

Bývalý minister agrorezortu, ktorý podal demisiu a neskôr oznámil, že demisiu berie späť, no jeho vlastná strana ani prezidentka to nevzali na vedomie, sa pustil verejným listom do korupčných praktík antikorupčnej politiky hnutia. Napokon, tie mu aj zlomili politický väz v kresle ministra.

■ **NEÚSPEŠNÁ TRANSPLANTÁCIA**

„Za návrh vymenovať za generálnu riaditeľku pozemkového fondu osobu, ktorá mala v minulosti blízko k mafii a ktorá je dnes obvinená z korupcie, som bol politicky naozaj zodpovedný ja, hoci to nebola moja voľba. Keďže je však naším cieľom dokázať, že krajina sa dá riadiť čestne, iné riešenie ako demisia nebolo možné," píše v otvorenom liste Igorovi Matovičovi kostrbatou štylistikou Ján Mičovský . Zaujímavé v tých slovách je najmä konštatovanie „... hoci to nebola moja voľba..." Inak povedané, niekto vplyvný odniekiaľ dosadil spomínanú dámu na dobré miesto. Možno sa Matovičovým voličom vybaví, že práve to bolo súčasťou jeho permanentnej kritiky praktík predchádzajúcej moci v predvolebnom boji. Lenže, na Slovensku možno voliča podviesť sľubmi úplne bez problémov...

KAUZA

„Nastupujúcemu ministrovi pánovi Samuelovi Vlčanovi som odovzdal funkciu s presvedčením, že transplantácia slušnosti do chorého rezortu bude pokračovať. Avšak to, čo sa začalo diať na ministerstve pôdohospodárstva po mojom odchode, za slušné považovať nemôžem," upozorňuje bývalý minister a nositeľ ocenenia Biela vrana Ján Mičovský, akoby veril čomusi inému. „Pracovníci protikorupčného oddelenia, ktoré som vytvoril pod vedením osvedčeného kolegu z bývalých vyšetrovateľov NAKA, boli za použitia klamstva prepustení... Radový IT špecialista, ktorý po rokoch kolektívneho mlčania prejavil odvahu a začal v rezorte odhaľovať hlboko zažratú softvérovú korupciu mnohomiliónových rozmerov, bol s nechutnými vyhrážkami prepustený medzi prvými... Lesník, generálny riaditeľ, ktorý v časoch vlády Smeru poukázal na kradmé praktiky nitrianskych zlosynov a ktorý rozbiehal historickú reformu štátneho podniku Lesy SR, zameranú na prírode blízke hospodárenie, bol odvolaný bez poznania podstaty jeho činnosti. Obchodný riaditeľ, ktorý úspešne pracoval na zvrátení monopolu najväčších odberateľov dreva v prospech menších domácich spracovateľov, nasledoval zakrátko za ním..." Takto vyzerá podľa Jána Mičovského „boj proti korupcii" na ministerstve pôdohospodárstva pod jeho súčasným nominantom OľaNO. A z ďalšej časti verejného listu vyplýva, že obraz súčasnosti v ústredí agrorezortu je ešte oveľa horší.

■ **HLASY Z OPOZÍCIE**

„Bývalý minister pôdohospodárstva Mičovský zverejnil dlhý, dlhý zoznam výčitiek voči hnutiu a osobne Igorovi. Sťažuje sa najmä na to, ako jeho nástupca, terajší minister Vlčan, kompletne vymietol z ministerstva ľudí, ktorých tam doviedol Mičovský. Okrem toho obviňuje vládu z rôznych lží," začína svoj status na sociálnej sieti exminister školstva Juraj Draxler.

Opozičný poslanec Hlasu Matúš Šutaj Eštok svoj text tiež na sociálnej sieti začal slovami: „OĽaNO je výsmechom boja proti korupcii." A potom zostra pokračoval: „Aktívna politika „našich ľudí" v každom jednom rezorte, vyčíňanie dvorného advokáta OĽaNO Miškoviča za milión eur zo štátnych peňazí, zvalcovanie okresných úradov svojimi nominantmi, porušovanie princípov verejného obstarávania na každom jednom kroku, nulová transparentnosť napriek monštruóznym predvolebným sľubom. Teraz to pochopili aj vlastní. Verejná obžaloba Bielej vrany Mičovského. Príjemné čítanie," hodnotí verejné „priznanie" poslanec Eštok.

■ **NA INEJ ŠACHOVNICI**

Gambit Mičovského s Matovičom využila šéfka ďalšieho koaličného subjektu Veronika Remišová a nástojila, aby padla štátna tajomníčka Kumanová na kultúre, ktorá držala stranu jej straníckej rivalky Kolíkovej a dosadila tam svoju figúru. Transparente, slušne, ako sa v partaji „Za slušných" patrí. Vraj, z koaličnej dohody také „právo" vyplýva. Matovič a celá vládna koalícia však aj v tomto porušujú ústavu, pretože základný dokument štátu nepozná ani inštitút koaličnej dohody, ani koaličnej rady. Ak sa členovia vlády pri hlasovaní rozhodujú neústavným dokumentom, konajú v rozpore s platným právnym poriadkom.

Ozaj, aby sme nevynechali – minister pôdohospodárstva Samuel Vlčan po kritike Jána Mičovského zvýšil transparentnosť a vraj sprísnil výber šéfa Slovenského pozemkového fondu. Pritom šéfov PPA, Lesov SR aj Ústredného kontrolného a skúšobného ústavu poľnohospodárskeho dosadil už skôr bez výberových konaní. Veď prečo nie. Pred voľbami sa horlilo za výberové konania, po voľbách už nie sú podstatné. Po voľbách sú opäť rozhodujúci tí „naši"...

Aké reformy a zmeny potrebuje slovenská ekonomika?

Stranícky princíp v boji s korupciou

Štefan SAMSON – Kresba: Andrej MIŠANEK

Na začiatok dva vtipy. Prvý je od súčasného predsedu vlády E. Hegera, ktorý vyhlásil, že terajšia vláda je najlepšia, akú Slovensko doteraz malo. Druhý koluje v slovenskej pospolitosti. „Čo je horšie ako pandémia ochorenia COVID-19? No predsa súčasná vládna koalícia... Od predsedu vlády je to najskôr samochvála. Ale aj ten druhý vtip z ľudu je tiež, ako sa hovorí, pritiahnutý za vlasy. Ako skoro každý žart...

Vládnutie nie je ľahká vec. Už si to zrejme uvedomila aj terajšia vládna zostava. Politické strany, ktoré zvíťazili v parlamentných voľbách a zostavili relatívne rýchlo súčasnú vládu, sa síce tešili z víťazstva, ale na vládnutie neboli dostatočne pripravené. Niektorí politológovia konštatujú, že vládnutie nezvládajú. Aj ideologicky je koalícia nejednotná. Nemá politické skúsenosti či manažérske schopnosti.

■ **STRATA PODPORY**

Vláda aj parlament sú zložené zo štyroch koaličných politických strán. Každý z ich predsedov zastáva dôležitú vládnu či zákonodarnú funkciu. Každý jeden z nich je osobnosť so zaujímavou legendou. Každý má také vlastnosti, pre ktoré by nemal byť na takýchto významných parlamentných a vládnych postoch. K týmto individuálnym danostiam sa ešte vo všeobecnosti pridružilo infekčné ochorenie COVID-19 aj s viacerými mutáciami. Zvládnuť zápas proti nemu a v existencii s ním riadiť hospodárstvo sa ukazuje nad schopnosti vlády. Nečudo, že verejnosť, ktorá volala po zmene vo vládnutí, z existujúcej zmeny už vytriezvela a rada by sa tejto vlády zbavila. Vládna koalícia má však v parlamente absolútnu väčšinu a všetko, čo len chce, si sama aj odhlasuje.. Opozícia a verejnosť sú, aspoň sa tak zdá, nateraz voči nej bezmocné. Opozícia s referendom a otázkou uskutočnenia predčasných parlamentných volieb na ústavnom súde neuspela. Verejnosť, aj keď vyjadruje nespokojnosť s vládou, nie je schopná prejaviť zásadnejšiu občiansku neposlušnosť. Po vyše roku a pol vládnutia stratil vládny kabinet dôveru občanov a netlieskajú mu ani tí, ktorí toto vládne zoskupenie volili...

■ **VOJNA POLICAJTOV**

Podľa prieskumov verejnej mienky neverí vláde vyše polovica národa. Dôvera k vláde klesla na sedemnásť percent. Nedôvera k jej expredsedovi, terajšiemu ministrovi financií Igorovi Matovičovi, je vyše osemdesiatpercentná! Nedôvera v štvorkoaličnú vládu je nielen v parlamentnej opozícii, ale aj vo vlastných radoch, a už i v celej verejnosti. Počuli sme aj takéto jej hodnotenie: (M. Kollár, mimoparlamentná strana Spolu 09): „Vlády Matoviča a Hegera dobré kroky urobili proti korupcii, ale fatálne zlyhali pri riadení štátu. Šikovnosť v boji proti opozícii a v politickom marketingu nestačí na riadenie štátu. Pre zlé manažovanie zomierali ľudia v pandémii zbytočne." Toto hodnotenie je veľavravné, no myslíme si, že súčasná vláda nezvláda (tak ako by sa žiadalo od normálne fungujúcej) ani boj s korupciou. Je v ňom jednostranná. Každý vidí, že postihuje prakticky len prehrešky politikov minulej vlády a s ňou spriaznených podnikateľov. Svojich politikov a priaznivcov ospravedlňuje a chráni, resp. až na výnimky niektorých nominantov strany Sme rodina. V boji s korupciou zvolila stranícko-politický prístup, ktorý je skôr bojom proti všetkému predchádzajúcemu ako bojom hľadania spravodlivosti. Vnútrokoaličné rozpory prenáša aj do vyšetrovateľského a policajného zboru. Výsledkom je zvyšujúca sa nedôvera verejnosti voči konaniu prokurátorov, sudcov a policajtov.

■ **OBNOVA EKONOMIKY**

Verejnosť je nespokojná a protestuje aj proti nejednoznačným protipandemickým opatreniam, obmedzujúcim osobnú slobodu občanov. Riadenie, nie vždy odborne zdôvodnené opatrenia proti ochoreniu COVID-19, často zbytočne požadované testovanie na jej príznaky, najmä antigénovými testmi, odrádza občanov aj od očkovania. Obviňovanie občanov ministerstvom zdravotníctva a vládou, že sa nechcú dať zaočkovať, nie je namieste. Je zapríčinené zlým systémom komunikácie inštitúcií o potrebe a nutnosti očkovania. Vláda zbytočne viní iných, trebárs aj opozíciu, že jej nepomáha v očkovaní. Riadenie a konanie vlády nielen v tomto smere vyznieva neraz tak neodborne, že sú obavy, čo a aká budúcnosť nás čaká.

SOCIÁLNA POLITIKA

Reforma dôchodkového systému je veľmi zásadný a náročný proces. Je viac ako jasné, že nie je možné, aby sa niektorý návrh páčil všetkým. Ale až vyše sto pripomienok k návrhu reformy zaskočilo aj vedenie rezortu práce. Minister Krajniak navrhol vo vlajkovej lodi svojej aktuálnej politickej kariéry napríklad rodičovský bonus, zrušiť strop na sociálne odvody, dôchodkový vek sa má opäť naviazať na rast strednej dĺžky života, no do penzie sa bude dať ísť aj po štyridsiatich odpracovaných rokoch.

Na úkor seniorov...

Keďže minister vedel, že hľadať podporu v takejto citlivej veci, kde si svoj imidž nechce pokaziť žiadna strana, bude zložité. Preto sa poponáhľal a priznal, že sa ani nepokúsi predložiť reformu ako ústavný zákon a systém bude priebežne meniť formou klasických vládnych návrhov. Aj keď toto číslo vydania Slovenských národných novín hodnotí základný zákon štátu – teda Ústavu SR, ako dokument, ktorý by sa nemal meniť podľa politických nálad, reformu dôchodkového systému by obsahovať mohol. Ide o to, že naši seniori, ktorí celý život poctivo pracovali, by mali mať istotu, ako to s nimi na dôchodkovom odpočinku napokon bude. Minister zvolil inú taktiku. Presadí ju len klasickým zákonom. Ale to nie je to najzásadnejšie...

Ozvali sa odborári, podnikatelia. Nepáčilo sa im najmä zrušenie stropov na maximálne vymeriavacie základy, z ktorých sa počítajú odvody na sociálne poistenie. Návrh kritizuje aj ministerstvo financií. Vyčíta zmenu systému krátenia predčasných dôchodkov. Ani to však nie je všetko...

Ministerstvo svojím návrhom totiž nesiaha len na filozofiu slovenského dôchodkového systému, ale aj na samotné penzie. Teda na ich výšku. A tým de facto na životnú úroveň seniorov počas ich dôchodkového života. Zmena spočíva v tom, že chce meniť výpočet aktuálnej dôchodkovej hodnoty. Táto veličina je súčasťou komplikovanej rovnice na výpočet dôchodku. Aktuálna dôchodková hodnota je dnes na úrovni sto percent priemernej mzdy. Minister Krajniak ju chce znížiť na 95 percent. V praxi to neznamená nič iné, ako zníženie budúcich dôchodcov. Uvedieme príklad: Výška priemerného dôchodku je dnes 503 eur. Ak by ten istý žiadateľ o dôchodok, ktorý by dnes dostal 503 eur, išiel do penzie v roku 2023, tak dostane 496 eur a v roku 2024 len 481 eur.

Áno, štát musí aj šetriť, resp. vytvoriť si zdroje na financovanie iných sociálnych vymožeností. Napríklad na rodičovský bonus... Avšak na úkor našich seniorov? Prečo by mali práve naši rodičia a starí rodičia doplácať na rozhadzovačnú politiku slovenských politických elít dnes, ale aj v minulosti. Musia práce dôchodcovia plátať diery v znásilnenom rozpočte štátu? Takto by sme sa k nim stavať nemali. Celý život vytvárali ekonomické hodnoty, aby sa napokon strachovali či na jeho sklonku budú mať vôbec na chleba...

Ľudovít KUSAL

NA MARGO

Posledné stretnutie nemeckej kancelárky Angely Merkelovej a ruského prezidenta Vladimíra Putina sa odohralo v auguste v impozantných sálach moskovského Kremľa. Celá atmosféra sa niesla v duchu vzájomného rešpektu. Začalo sa to už protokolárnym poďakovaním nemeckej kancelárky s oslovením: „Vážený pán prezident, milý Vladimír.“ Merkelová hneď v prvých slovách zdôraznila, že prišla práve z Alexandrovského sadu, kde položila veniec k pamätníku Neznámeho vojaka, keďže nezabúda, ako „hitlerovské Nemecko pred osemdesiatimi rokmi prepadlo Sovietsky zväz...“

Stretnutie realistov

Bolo to ojedinelé stretnutie – Vladimír Putin je jediný štátnik, ktorý bol vo funkcii, keď v roku 2005 nastupovala Angela Merkelová do funkcie. S nikým iným sa tak často nestretávala – dovedna šestnásťkrát; s nikým iným nestrávili toľko času telefonovaním. Bolo to stretnutie dvoch európskych realistov. Poslednou návštevou dala Merkelová aj signál svojmu nástupcovi, akú dôležitosť majú vzťahy Ruska a Nemecka. Má to mimoriadny význam, ak uvážime, že rusko-nemecké vzťahy sú práve tak ako vzťahy Ruska a EÚ vo veľmi zlom, až žalostnom stave.

Stretnutie s „milým Vladimírom“ nebránilo kancelárke, tak ako v minulosti počas tlačových konferencií, nešetriť kritikou. Ale ako zdôraznil Putin, tiež nešetriaci zdvorilými osloveniami, v Merkelovej mal spoľahlivého partnera. „Vytvorili sme si vecné vzťahy, čo si veľmi cením. Je to skúsená politička a priamy človek. Keď sme sa na niečom dohodli, mohol som sa spoľahnúť, že bude dôsledná a presadí to.“

Merkelovej návšteva pripomenula, že kancelárka mala zdravý rešpekt a ohľad na postavenie Ruska, pokiaľ ide o rozširovanie NATO. Nemecko nepodporilo zaradenie Ukrajiny a Gruzínska do predstupňa vstupu do Aliancie. V roku 2008 sa tak presadila Merkelová voči prezidentovi Bushovi, ktorý rozšírenie presadzoval (Slovensko sa vtedy pridržalo nemeckého, a nie amerického postoja; ministrom zahraničia bol vtedy Ján Kubiš).

Rok 2014 však situáciu zmenil, no Angela Merkelová tak v Moskve ako následne v Kyjeve zdôraznila potrebu dodržiavať Minské dohody, teda tzv. normanský formát rokovaní Ruska, Ukrajiny, Francúzska a Nemecka. Prezident Putin svojimi vyjadreniami dal jasne najavo aj fakt, že kancelárka sa vytrvalo stavia za plynovod Severný prúd 2, pokiaľ ide o postoj voči kritickým štátom z EÚ. Dosiahla tiež pozitívnu zmenu postoja USA, prezidenta Bidena. Projekt treba dokončiť a sankcie voči Rusku by mali byť len v prípade, ak by bol plynovod použitý ako „zbraň“.

Stretnutie, ktoré Putin pripravil Merkelovej vo veľkolepej kremeľskej kulise – ako málokomu inému – bolo aj signálom nemeckej politike. Je otázne, čo nastane po odchode Angely Merkelovej, veľkej postavy európskej politiky a politiky voči Rusku.

(ddk)

Taliban sa presadil proti Spojeným štátom, celému NATO a Európskej únii

Porážka nebola neočakávaná, ale zatajovaná

Dušan D. KERNÝ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Po prvý raz po dlhom čase nám televízne zábery z jedného vzdialeného letiska v Ázii, o ktorom sme do 15. augusta veľa nevedeli, umožnili sledovať, ako sa nám pred očami mení svet. Celosvetovo vznikla nová situácia. Uvideli sme v inom svetle budúcnosť aj minulosť, tiež rozsah dlhoročných klamstiev vojnovej propagandy.

Čoho sme svedkami? Pre žurnalistiku na Slovensku, jej väčšinu, to nastavilo zrkadlo, ako nekriticky až servilne, bez potrebného odstupu dlhé roky sledovala a neraz reklamne propagovala našu účasť na spojeneckých akciách v Afganistane. Kritické hlasy boli a sú marginalizované, nežiadané, potláčané, ba hľadá sa v nich ruka Moskvy.

■ NOVINÁRSKY PROBLÉM

Slovenská verejnosť dlhé obdobie nemala možnosť nehateného prístupu k realite. Je to veľký novinársky problém. Uvideli sme totiž, čo znamená ideológiou hnaná či riadená zahraničná politika. Práve táto politika viedla ku katastrofe v Afganistane a dnes priznávanému zlyhaniu tzv. Západu. Najmocnejší štát sveta, najväčšia a najskúsenejšia armáda sveta sa stiahla pred islamskými bojovníkmi, ktorí ani len uniformy nemajú. Po rokoch vojny hrozba terorizmu vzrástla. Biely dom, sídlo prezidenta USA, dnes rešpektuje rozhodnutia Talibanu, ktorý ani poriadne sídlo nemá. Je to ponižujúce.

Na jednej strane je jasné, že ako spojenecký štát v rámci Severoatlantickej aliancie (NATO) nemáme autonómny priestor na rozhodovanie, ako členský štát Európskej únie tiež sledujeme spoločnú politiku. Ale na druhej strane to nezbavuje žurnalistiku zodpovednosti vlastného autonómneho pohľadu na vec, kritického jazyka namiesto mechanických opakovaní oficiálnych stanovísk, akejsi posvätnej kravy oficiálneho jazyka.

■ NOVÁ SITUÁCIA

Udalosti v Afganistane vytvorili novú geopolitickú situáciu vo svete, ale aj pre žurnalistiku malého štátu novú situáciu. Potrebu nájsť si vlastný jazyk oslobodený od kopírovania oficiálnych stanovísk, lebo tie, ako sa ukázalo, neumožňujú pravdivé poznanie skutočnosti.

Toto neprežívame len my, ale aj žurnalistika štátov s dlhšou tradíciou, trebárs nemecká. Ide najmä o mechanizmy demokratickej komunikácie. Zahraničný výbor nemeckého spolkového snemu už pred niekoľkými rokmi pozval na vystúpenie jedného z najvytrvalejších kritikov nemeckej účasti v Afganistane novinára – reportéra. Ten hovoril o hrozbe, že nové mierové usporiadanie po skončení studenej vojny skončí pre invázie v Afganistane a Iraku v troskách.

Nemecký verejnoprávny rozhlas dal už dávnejšie priestor nemeckému generálovi, veliacemu v Afganistane, na zdrvujúcu kritiku postupu USA a NATO voči Talibanu. Tento generál povedal, že už v rokoch 2008 – 2009 bolo jasné, že s Talibanom treba rokovať, že je to jediná reálna sila a vojenské riešenie je nereálne. Nemecká verejnoprávna televízia usporiadala teraz argumentačný súboj medzi dvoma poslancami – predsedom zahraničného výboru z vládnej CDU, o ktorom sa ešte na jar uvažovalo ako o možnom kandidátovi na kancelára, a opozičným radikálnym odporcom, povestným ostrojazyčným poslancom z malej ľavicovej strany.

■ ČAKANIE NA KRACH

Práve z relácií nemeckých verejnoprávnych médií, z rozhovorov a diskusií, ktorým dali priestor, sa stalo zrejmé, že pád režimu v Afganistane nebol neočakávaný, ale zatajovaný. USA sa s Talibanom už vlani na stiahnutí vojsk dohodli. Na rokovania oficiálnu vládu nepozvali. Bolo jasné, že Talibanu stačí len čakať, kým nastane dátum, keď sa Američania zaviazali opustiť Afganistan. Výmenou za prísľub, že Taliban nedopustí, aby z Afganistanu vychádzala hrozba terorizmu. Dohoda nesmierne posilnila sebavedomie Talibanu. Bol to úspech, lebo tak sa skončí okupácia cudzími vojskami. V očiach novej garnitúry v Kábule aj naša, čo ako malá účasť je takto označovaná – slovenská armáda ako okupačná, to sa nám riadne zadiera do uší...

■ Z PRAMEŇA PRAVDY

Z obrovskej záľahy debát je aj zrejmé, že ide o najväčšiu štátmi organizovanú migráciu moslimského obyvateľstva do Európy. Pokiaľ ide vyslovene len o moslimov niekoľko tisíc ich USA dopravujú priamo do Albánska a Kosova.

Ako členskému štátu EÚ nám nemôže byť ľahostajné, hoci EÚ nepatrí k silným geopolitickým hráčom, čo sú naše ciele. Podľa vrcholného predstaviteľa zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ Josepha Borrela „čo nemôžeme urobiť, je dovoliť Číňanom a Rusom prevziať kontrolu nad situáciou, preto Západ čaká veľká strategická úloha“.

Je to neuveriteľné, veď všetko kontroluje Taliban. Rusko na svojich južných teritóriách hraničí s Afganistanom najväčšmi ohrozenými štátmi tak migráciou, ako aj pašovaním drog. Oboje bude smerovať do Európy. Je v situácii okolo Afganistanu Rusko hrozbou alebo možným partnerom? Má sa skutočne žurnalistika výlučne nadájať materským mliekom tvrdení o hybridnej vojne s Ruskom? Alebo má nám analýza udalostí povedať, že morálna zodpovednosť po dvadsiatich rokoch krvavého konfliktu v Afganistane je nemalá alebo dokonca práve taká veľká, ak nie väčšia, na strane USA a ich spojencov, ako bola kedysi v roku 1989 na ZSSR, keď M. S. Gorbačov ukončil vtedajšiu sovietsku okupáciu.

Úradníci v úniových inštitúciách sa predháňajú v návrhoch sci-fi projektov

Elektromobily ako doping šrotovísk?

Milan ČASNOCHA MIKŠ – Foto: internet

Megalománia úradníkov Európskej komisie sa pomaly, ale isto dostáva do patologického štádia. Ich méty, vydávané v rôznych strategických dokumentoch, strácajú kontakt s realitou. Nedostatok predvídavosti v štúdiách a odtrhnutie od praxe vedú k oprávnenému spochybňovaniu celej agendy EÚ odborníkmi a vedcami.

Legislatívny návrh Fit for 55 si napríklad dáva za cieľ do roka 2030 znížiť emisie v EÚ o päťdesiatpäť percent oproti roku 1990. A od roka 2035 zastaviť výrobu osobných áut a dodávok so spaľovacím motorom. Keby ešte žil Jules Verne, buď by závidel vysokoplateným úradníkom ich fantáziu, alebo by sa prihlásil do konkurzu na ich miesta. Otázne je, prečo sa tak vehementne venujú práve osobným automobilom?

■ NA VODE I V KOZME

Podiel EÚ na tvorbe emisií predstavuje necelých desať percent celosvetového objemu. Predstava, že odizolujeme Európu od zvyšku sveta akousi kupolou alebo svetovú klímu zachránime znižovaním tohto nepatrného podielu, sú iluzórne predstavy z oblasti sci-fi. Podľa staršieho prepočtu, zverejneného v britskom denníku Daily Mail, šestnásť veľkokapacitných kontajnerových lodí produkuje toľko emisií ako všetky automobily sveta. Najnovšie – ekologické, zelené, nízkoemisné – lode tejto triedy majú spotrebu desaťtisíc litrov paliva za hodinu. Predošlá generácia lodí, ktoré sú pritom stále v prevádzke, spotrebuje za hodinu štrnásťtisíc litrov pohonných hmôt. Spotreba palív každého druhu pri vojenskej činnosti – vojnových lodí, lietadiel, obrnených a transportných

EKOLÓGIA

vozidiel – sa dá len odhadovať, ale určite nie je zanedbateľná. Efektný úspešný rozbeh vesmírnej turistiky zatieňuje fakt, že napríklad vesmírne rakety Space X spotrebujú na jeden let takmer tristotisíc litrov kerozínu.

■ ELEKTROMOBILOVÝ HIT

Denne sa predkladajú verejnosti informácie o čistých alternatívnych pohonoch – vodíkom a bioetanolom začínajúc, solárnymi fotovoltaickými článkami končiac. Všetky tieto laboratórne pokusy sú veľkolepé. Teoretické prepočty efektívnosti a úspor sa po každom novom pokuse zlepšujú. Tento optimizmus sa končí na „prízemných“ problémoch, ktoré prináša prax a bežný život. Hitom v EÚ sú momentálne elektromobily. Podľa návrhu Fit for 55 treba ich zavádzanie podporiť dotáciami k cenám automobilov, liať peniaze do rozširovania siete nabíjacích staníc. Ambiciózne projekty teoretikov a politikov sa zvyčajne končia fiaskom. Úvaha mexickej analytičky a novinárky Zarembovej, zverejnená na portáli oilprice.com, súhlasí s potrebou zastaviť znečisťovanie životného prostredia. Zároveň však konštatuje, že svet nie je pripravený na masívne zavádzanie elektromobilov. Celá výroba elektromobilov zanecháva väčšiu uhlíkovú stopu pri výrobe ako výroba vozidiel so spaľovacím motorom. Netreba zabúdať na to, že likvidácia samotného elektromobilu, ale aj batérií predstavuje vážny problém už teraz. Upozorňuje, že kapacita elektrární a elektrická rozvodná sieť ani u vyspelých industriálnych krajín nie je vybudovaná na zvýšený počet nabíjacích staníc. A čo s elektromobilmi narobia povodne, to si ťažko predstaviť... Podľa správy Bank of America Global Research v roku 2025 nastane nedostatok batérií na trhu, v podstate obdoba súčasnej kritickej situácie s čipmi. Na výrobu batérií elektromobilov sú potrebné vzácne kovy, ako sú kobalt, lítium a ďalšie, pri ťažbe a spracovaní ktorých dochádza k masívnemu znečisťovaniu životného prostredia. Ich zdroje navyše nie sú neobmedzené.

■ ČÍNSKA VÝHODA

Pri niektorých vzácnych kovoch nevyhnutných na výrobu elektromobilov je podiel Číny na svetovom obchode s nimi okolo deväťdesiat percent. Vo výrobe batérií má Čína 55-percentný podiel svetového trhu (USA desať percent). Čína si to veľmi dobre uvedomuje a bude situáciu ekonomicky i politicky využívať. Je však isté, že v prvom rade si bude pokrývať vlastnú potrebu. Ako dopadnú bohato subvencované investičné zámery s výrobou autobatérií na Slovensku a avizovaná transformácia automobilovej výroby na elektromobily, možno len veštiť.

Scenáre poklesu emisií skleníkových plynov Európskej komisie sú utopistické

Uhlíková neutralita je skôr sen ako realita

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Dosiahnuť tieto parametre znamená presadiť zelenú ekonomiku do viacerých sektorov národného hospodárstva, čo nebude lacný špás. Týmito opatreniami mnohé zdražie, podľa vyjadrenia viacerých odborníkov sa zníži konkurencieschopnosť starého kontinentu Únie voči ostatným svetovým veľmociam, čo bude viesť k pozastaveniu hospodárskeho rastu s následným dosahom na stagnáciu aj životnej úrovne. Proces odstraňovania negatívnych vplyvov otepľovania sa začne realizáciou projektov financovaných z Fondu obnovy, ktoré boli schválené len za podmienky, že okrem digitalizácie budú riešiť aj úlohy zelenej ekonomiky.

Prečo vlastne Európska komisia navrhla také výrazné zníženie emisie skleníkových plynov, ktoré zvýšia zadlženosť európskeho kontinentu, ale adekvátne zlepšenie životného prostredia nezaručujú? Na to od politikov nedostávame kvalifikovanú odpoveď?

■ OBROVSKÉ INVESTÍCIE

Koronavírusová pandémia zasiahla globálnu ekonomiku a jej obnovenie si bude vyžadovať obrovské investície. Do projektov zelenej ekonomiky pôjde menšia časť peňazí. Oživenie ekonomík si v tejto technologickej výbave určite vyžiada aj nárast oxidu uhličitého. Preto terajšie diskusie o dosiahnutí uhlíkovej neutrality sa skôr javia ako nerealizovateľný sen terajších európskych politikov. Podľa doterajších kalkulácií je na dosiahnutie uhlíkovej neutrality k dispozícii tretina peňazí, preto budeme zvedaví, ako sa jednotlivým kontinentom podarí aj v súlade s Parížskou klimatickou dohodou z roka 2015 znižovať emisie. Podľa nej mali členské štáty OSN predložiť aktualizované národné programy, ako budú znižovať objemy skleníkových plynov, čo zatiaľ splnilo stodesať štátov. Najväčšími znečisťovateľmi životného prostredia sú Čína, USA a India. Z nich svoj národný program zaslalo len USA. Na znečisťovaní životného prostredia sa Európa podieľa len desiatimi percentami, napriek tomu sa rozhodla na jeho zlepšenie rozsiahlymi investičnými akciami.

Európska komisia predstavila balík opatrení, ktorými sa majú znížiť spomínané emisie. Od roka 2035 mieni ukončiť výrobu áut so spaľovacími motormi a nahradiť ich výrobou elektrických vozidiel.

■ KĽÚČOVÉ OPATRENIA

Ďalej sa počíta so znížením počtu vydaných emisných povoleniek najmä tam, kde doterajší pokles emisií bol najnižší, čo sú lodná a letecká doprava. Tiež sa počíta so zavedením doteraz nepoznaných daní pri dovoze železa, cementu, ocele, hliníka, hnojív a elektriny paušálnou daňou, čo napokon platí aj pre výrobcov z EÚ na domácom trhu s uhlíkom. Keďže spomínané opatrenia budú znamenať vyššie predajné ceny na automobily, navrhuje Európska komisia zriadiť Klimatický sociálny fond, z ktorého sa bude preplácať či dotovať drahší nákup elektrických vozidiel.

EÚ si uvedomuje, že tieto ciele nedosiahne bez výrazne vyššieho využívania obnoviteľných energií, čo sú veterné, solárne a iné čisté zdroje energií, ktorých podiel na celkovej výrobe by sa v roku 2030 mal zvýšiť na štyridsať percent. Tiež sa počíta s obnovou budov tak, aby vykurovanie bolo väčšinou zabezpečované obnoviteľnou energiou, čo platí aj pre verejné budovy, a to tiež do roka 2030. Za diskutabilný treba pokladať návrh Európskej komisie zmierniť objem skleníkových plynov aj zvýšenou výsadbou stromov. Následkom by bol hektárový pokles poľnohospodárskej pôdy, na ktorej sa pestujú plodiny s rizikom zvýšenia ich cien o niekoľko desiatok percent. V rámci spoločnej poľnohospodárskej politiky majú poľnohospodári uplatňovať postupy, ktoré pomáhajú viazať uhlík v pôde.

Pravdaže, pri presadzovaní spomínaných návrhov bude musieť Európska komisia zmeniť aj zákony v daňovej oblasti tak, aby sa menej zdaňovalo využívanie energií z obnoviteľných zdrojov. Bude to však tvrdý oriešok, keďže daňová politika patrí do kompetencií vlád, a tak akákoľvek zmena by si vyžadovala dohodu všetkých členských štátov európskej dvadsaťsedmičky.

Aká bude u nás minimálna mzda v budúcom roku a prečo?

Najmenšie zárobky „poskočia“ len nepatrne

Štefan SAMSON – Graf: internet

Diskusia, či mať u nás v trhovej ekonomike minimálnu mzdu ako nástroj rozdeľovania a motivácie, sa, pravdepodobne, už skončila. Takmer všetci jej aktéri, a do značnej miery aj zamestnávatelia, si uvedomujú, že keď ju už máme zavedenú, je potrebné ju rozumne využívať. Len niekedy sem-tam od zamestnávateľov a politikov liberálov počujeme, že by radšej boli bez nej, pretože deformuje fungovanie pracovného trhu.

Zdá sa, že pomaly prestáva aj diskusia o diferenciácii minimálnej mzdy podľa regiónov na základe rozdielu ich ekonomickej výkonnosti a rozdielnosti životných nákladov v nich. Stále sa ešte diskutuje, či by nebolo dobré zaviesť jej diferenciáciu podľa jednotlivých odvetví v národnom hospodárstve. No aj takéto diskusie utíchajú. U ekonómov prevláda názor, že akákoľvek diferenciácia minimálnej mzdy v takej malej krajine ako je naša, by bolo viac príťažou ako úžitkom.

Stupeň náročnosti práce	Minimálna mzda v roku 2020	Minimálna mzda v roku 2021	Rozdiel
1 - Najjednoduchšie práce	580	623	43
2 - Jednoduché práce	696	739	43
3 - Jednoduché odborné práce	812	855	43
4 - Zložitejšie odborné práce	928	971	43
5 - Koncepčné systémové práce	1 044	1 087	43
6 - Najzložitejšie práce	1 160	1 203	43

■ VŽDY KOMPROMIS

Neprestáva diskusia o výške minimálnej mzdy, tá je stále živá. Každý rok sa opakuje tá istá situácia – určenie výšky minimálnej mzdy na nasledujúci rok. Názory na ňu sú vždy rovnaké. Odbory zamestnancov chcú čo najvyššiu minimálnu mzdu a zamestnávatelia čo najnižšiu. K dohode prakticky nikdy nedôjde, a tak v konečnom dôsledku musí rozhodnúť o jej výške vláda. A jej rozhodnutie je obyčajne každý rok rovnaké. Zvolí kompromis medzi zamestnávateľskými a odborárskymi názormi a záujmami.

Najbližšie k dohode o minimálnej mzde v rámci tripartity bol rok 2016, keď sa rokovalo o výške minimálnej mzdy na rok 2017. Vtedy zamestnávatelia navrhovali jej zvýšenie o šesť percent. To znamenalo jej zvýšenie zo 405 eur v roku 2016 na 430 eur v roku 2017. Zamestnanecké odbory nesúhlasili, žiadali zvýšenie o deväť percent, čiže na sumu 442 eur.

Rok	Výška minimálnej mzdy
2016	405 €
2017	435 €
2018	480 €
2019	520 €
2020	580 €

Vláda sa nepriklonila ani k jedným, ani k druhým. Zvýšila minimálnu mzdu o sedem percent na 435.

Rovnaký priebeh mali diskusie o zvyšovaní minimálnej mzdy aj v nasledujúcich rokoch. Na rok 2018 vláda schválila jej zvýšenie o jedenásť percent – zo 435 eur na 480 eur. V roku 2019 bola výška minimálnej mzdy 520 eur a bola vyššia oproti roku 2018 o 40 eur, čo bolo o 10,6 percenta. Na rok 2020 vláda stanovila jej výšku na 580 eur. Oproti roku 2019 sa zvýšila o 11,1 percenta, čo znamená o 60 eur.

Po celé roky, odkedy máme zavedenú minimálnu mzdu, bola snaha namiesto každoročného dohadovania o jej úrovni zaviesť automat na jej zvyšovanie. Vlády takéto riešenie odkladali, aj keď každý rok mali s určením jej výšky problém. O prijatie a zavedenie automatu výpočtu mali záujem najmä zamestnávatelia, ktorým neistota o výške minimálnej mzdy na každý nasledujúci rok robila v tripartite najväčšie problémy. Pri podnikaní zamestnávatelia chceli mať jasno aspoň celý rok dopredu o vývoji výrobných nákladov.

■ NECHCENÝ AUTOMAT

Predchádzajúca vláda prijala takýto automat každoročného zvyšovania minimálnej mzdy, i keď k dohode o ňom v rámci tripartity nedošlo. V tomto roku je minimálna mzda 623 eur. Je vyššia oproti predchádzajúcemu roku o 43 eur, čo je takmer 11 percent. Z krajín V4 máme síce najvyššiu minimálnu mzdu, no nemáme najvyššiu priemernú mzdu, tú máme najnižšiu. Nižšiu minimálnu mzdu ako my má Česká republika 579 eur, Poľsko 614 eur a Maďarsko 442 eur. Najvyššiu priemernú mzdu vo Vyšehradskej štvorke má Česká republika.

O minimálnej mzde na budúci rok opäť rozhodla vláda, keďže k dohode o jej zvýšení v tripartite nedošlo. Ak by sa vyšlo v ústrety zamestnaneckým odborom, tak by sa minimálna mzda na rok 2022 zvýšila oproti dnešku o 57 eur a bola by 680 eur. Vláda zohľadňujúc dnešnú, nie najpriaznivejšiu situáciu v hospodárstve a v spoločnosti, značne ovplyvnená nákladmi a financiami z pandémie, určila minimálnu mzdu na rok 2022 vo výške 646 eur. Zvýšila ju o 23 eur.

■ SOCIÁLNA KATEGÓRIA

Minimálna mzda tak ako každá mzda je nielen ekonomickou, ale aj sociálnou kategóriou v tvorbe a rozdeľovaní vytváraných hodnôt. Je aj dôležitým motivačným prvkom a nástrojom v ekonomike a spoločnosti. Ak sa niekomu videla minimálna mzda 680 eur navrhovaná odbormi príliš vysoká, treba uviesť, že je to hrubá nominálna mzda. Čistých je to nie viac ako 550 eur, čo nie je ani dvojnásobok životného minima. Minimálna mzda je za vykonanú prácu a z nej treba žiť.

Keď takto píšeme, netvrdíme, že aj rozhodnutie vlády tak ako ho teraz verejne prezentuje, nie je dobré a prijateľné. Žijeme v neľahkom období a rozhodnutie o mzde je vždy neľahké. Bolo by ľahšie a rozumné, keby sa zamestnávatelia a zamestnanecké odbory dohodli aj na pravidlách automatu každoročného upravovania minimálnej mzdy. Minimálna mzda, 60 percent z priemernej mzdy v národnom hospodárstve, ktorú žiadajú odbory, nie je vysoká. Je len relatívne vysoká, pretože máme nízku priemernú mzdu.

NA OKRAJ

Uhlie je v kurze

Región hornej Nitry bol obľúbenou témou koaličných politikov už v čase, keď boli ešte v opozícii. Ich opisovanie radostnej budúcnosti obyvateľov po zatvorení baní a elektrární pripomínalo a pripomína obrázky z náboženských letákov, kde lev a baránok vedno ležia na zelenej trávičke. Nad nimi visí zástava EÚ a na palmách sú pribité texty Zelenej dohody, legislatívneho balíka Fit for 55, Zimného energetického balíka a cenník emisných povoleniek. Vyznávači EÚ si legislatívne vytvárajú svoj ideálny svet na spôsob utopistov spred päťsto rokov a vytvorenie Slnečného európskeho štátu. Naproti tomu reálne a sociálne uvažujúci politici sa riadia potrebami obyvateľov svojich štátov a vidia realitu v svetovom meradle. Po príklad netreba ísť ďaleko, stačí sa pozrieť na situáciu s baňou na uhlie Turow na česko-poľskom pohraničí. Poliaci si nedali vziať svoju energetickú bezpečnosť a ohroziť zamestnanosť v regióne zatvorením bane. Analytici finančnej skupiny Stifel oznámili svojim klientom, že správy o konci uhlia ako energetického zdroja sa ukázali neopodstatnenými a dopyt po uhlí sa zväčšuje. Financial Times konštatoval prudký rast cien uhlia na svetových trhoch. Cena kvalitného austrálskeho uhlia sa strojnásobila, cena amerického je takmer dvojnásobná oproti minulému roku. Lodná doprava nestíha už teraz prepraviť všetky zásielky uhlia z austrálskych a amerických prístavov ku konečným odberateľom v Ázii a – paradoxne – v Európe. Príčiny sú rôzne. Hlavný odberateľ Čína následkom záplav hlásil problémy pri doprave uhlia zo svojich zdrojov vo vnútornom Mongolsku k spotrebiteľom na juhu krajiny. Jarné sucho obmedzilo výrobu elektriny z vodných elektrární. Pre horúčavy pritom stúpla potreba elektrickej energie na klimatizácie. Čínska spotreba uhlia ročne je okolo štyroch miliárd ton. Dovoz je tristo miliónov ton, takže každá zmena v dovoze má vplyv na ekonomiku Číny. Okrem toho krajina z environmentálnych dôvodov plánuje obmedziť vlastnú ťažbu. Čínska vláda preto oznámila vytvorenie rezervných skladísk uhlia v objeme vyše sto miliónov ton na vyrovnávanie potrieb a dodávok. Podobne Južná Kórea sa plánuje predzásobiť na zimnú sezónu. Veľkospotrebitelia uhlia, ktorí chceli prejsť na iné druhy energie, prehodnocujú svoje zámery. Naši politici by mali namiesto bezmyšlienkového preberania bruselských teórií viac počúvať domácich odborníkov a zamerať sa na problémy slovenskej ekonomiky a slovenských občanov. Slovenský zväz výrobcov tepla už teraz upozornil, že predchádzajúce úpravy legislatívy EÚ stoja za rastom cien emisných povoleniek. Pri dnešnej cene päťdesiatpäť eur za tonu CO2 znamená zvýšenie cien tepla vyše osemdesiat eur na byt a rok. Následky plánovaného zatvorenia baní a elektrárne Nováky a zároveň zámery vymeniť vysoké pece na koks za elektrické v US Steel Fond na spravodlivú transformáciu s jeho 459 miliónmi určite neodvráti. Záverečný, nie malý účet budú platiť obyvatelia Slovenska tak ako vždy znižovaním svojej životnej úrovne.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

NA MARGO

Súčasné protipandemické nariadenia vlády Slovenskej republiky sa negatívne podieľajú na stave viacerých odvetví ekonomiky. Napríklad problémy slovenského gastrosektora sú dlhodobo známe. Iniciatíva #StáleMámeChuť, ktorá združuje štrnásť kľúčových združení a iniciatív podnikateľov a dodávateľov v gastrosektore na Slovensku, hodnotí opatrenia ako vytváranie chaosu a neistoty. Tým viac, že o povinnostiach reštaurácií v prípade tretej vlny pandémie s nimi nikto nerokoval. Medziročne Slovensko navštívilo o sedemdesiatsedem percent turistov menej a oproti roku 2019 dokonca o osemdesiatdeväť percent, čo sa prejavilo aj v počte zatvorených reštaurácií. Druhú vlnu pandémie podľa prieskumu neprežilo vyše deväť percent prevádzok.

Slabá pomoc

Tie, ktoré prežívajú, už ani neprijímajú zamestnancov na neurčitý čas, pretože nevedia, kedy vláda vyhláškami hlavného hygienika zase prevádzky pozatvára. Naopak, zamestnanci zatvorených prevádzok si radšej hľadajú prácu inde a do odvetvia sa vrátiť nechcú. Obávajú sa úbytku príjmov a neistého zamestnania.

Asociácia zamestnávateľských zväzov síce už rokovala s premiérom Eduardom Hegerom, tlačové výstupy na oboch stranách však obsahovali len kopu nádejí, ale nijaké konkrétne opatrenia. Azda okrem prísľubu, že sa budú stretávať každý mesiac. Premiér však nezabudol pripomenúť, že veľkou pomocou pre zamestnávateľov je očkovanie. „Slovensko nebude fungovať dobre, keď nebude fungovať ekonomika. A tá nebude fungovať dovtedy, kým sa tu nebude ľahko podnikať. My ako štát sme tu na to, aby sme podnikateľské prostredie zlepšovali a umožnili vám zamestnávať ľudí a platiť im adekvátnu mzdu," povedal.

Podnikateľské zväzy tvrdia, že chýba zmysluplná stratégia vlády, ktorá by zabránila opakovanému zatváraniu prevádzok a neistote malých firiem. Poukazujú na legislatívny chaos v prijímaní protipandemických opatrení a opakované zmeny robené doslova zo dňa na deň.

„Dnes si dovolím tvrdiť, že práve efekt opatrení a adresná štátna pomoc, ktorú ministerstvo práce doteraz vyplatilo zamestnávateľom aj zamestnancom, prináša pozitívne výsledky na trhu práce," uviedol Milan Krajniak, minister práce, sociálnych vecí a rodiny.

Nezávislé hodnotenia však nie sú také optimistické. Podľa rakúskej Erste Bank patrí Slovensko medzi krajiny, ktoré po druhej vlne pandémie štartujú oživenie svojej ekonomiky druhým najpomalším tempom spomedzi krajín EÚ strednej a východnej Európy.

Aktuálna nezamestnanosť za júl 2021 je 7,66 percenta. Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny to síce hodnotí kladne a pochválilo sa, že v júli si našlo prácu trinásťtisíc nezamestnaných. No nechváli sa už tým, že za to isté obdobie bolo z evidencie vyradených oveľa viac nezamestnaných, presne 18 278. Potom by štatistiky vyzerali inak.

Ivan KRAJČOVIČ

Živnostníci očakávajú od štátu pomoc, nižšie odvody a zníženie byrokracie

Má poctivé remeslo ešte stále zlaté dno?

Zhovával sa Ivan Krajčovič – Foto: archív SŽZ

Stanislav ČIŽMÁRIK je zakladateľ Cechu strechárov Slovenska, kde pôsobí ako podpredseda. Od roka 2009 je prezident Slovenského živnostenského zväzu (SŽZ), ktorý je spolu s Ministerstvom hospodárstva Slovenskej republiky a so Združením podnikateľov Slovenskej republiky spoluzakladateľom Slovak Business Agency. Na medzinárodnej úrovni je zväz od roka 2018 členom Európskej konfederácie staviteľov so sídlom v Bruseli.

● Koľko živnostníkov a zamestnancov od nich závislých Slovenský živnostnícky zväz zastupuje a aký je podiel malých a stredných podnikov na zamestnanosti na Slovensku?

Slovenský živnostnícky zväz združuje jednotlivé cechy a spoločenstvá, v ktorých sú zastúpené jednotlivé firmy, malé a stredné podniky. Za štvrťstoročie pôsobenia sme podporili na Slovensku vznik vyše 65 živnostenských spoločenstiev alebo cechov. Členská základňa sa tvorí v dvoch úrovniach: územná pôsobnosť – živnostenské spoločenstvá, a profesijná pôsobnosť – cechy. Význam malých a stredných podnikov (MSP) v ekonomike vystihuje viacero ukazovateľov. Aj v predchádzajúcich rokoch tvorili MSP 99,9 percenta z celkového počtu podnikateľských subjektov v slovenskom hospodárstve. MSP sa podieľali 73,8 percenta na zamestnanosti v podnikovej ekonomike. Ale tieto počty koronakríza momentálne zmenila. Malé firmy majú na rozdiel od veľkých firiem so svojimi zamestnancami spravidla silné ľudské, často aj rodinné väzby a ich zamestnanci sú naozaj tou najcennejšou hodnotou, akú malý podnik má.

● Asi každý, kto potreboval niečo doma opraviť, sa stretol s nedostatkom kvalifikovaných remeselníkov. Kde je v systéme chyba?

Dovolím si zacitovať člena Prezídia a Rady Slovenského živnostenského zväzu dlhoročného pekárskeho majstra pána Štefana Földesa, ktorý povedal: „My sme za kvalitu." V novátorských trendoch však viac ako slovo kvalita rezonuje slovo liberalizácia. Nie všetko sa však dá liberalizovať. Amatér môže postaviť záhradný domček, ale nepostaví energeticky pasívnu stavbu s najvyššími parametrami. Pani v domácnosti môže upiecť chutné pagáčiky, ale nikdy nepreukáže súlad s hygienickými štandardmi zásad systému analýzy rizika a kritických kontrolných bodov (HACCP). Repelent poznáme všetci, ale na premnožené komáre nám bude zbytočný. Slovensko potrebuje odborníkov, majstrov remesla a ľudí s odbornými znalosťami vo všetkých sektoroch. Preto náš zväz nemôže súhlasiť so snahou vlády o zavedenie univerzálnej voľnej živnosti.

● Nie je problém aj v tom, že sami mladí nemajú o remeslo záujem?

Je to skôr nezáujem rodičov dať svoje deti na remeslo. Tu by však mal zasiahnuť štát a veľkou kampaňou remeslá propagovať. Veď naše hospodárstvo vzdelaných remeselníkov potrebuje, a koľko ktorých remesiel nám chýba, by malo prehodnocovať ministerstvo školstva, ktoré má najlepší prehľad, koľko študovalo napríklad stavebných klampiarov pred dvadsiatimi rokmi. Mali by sme sa vrátiť k týmto číslam. Dnes je napríklad stavebníctvo prevažne rozbité na remeselné mikrofirmy. Požadovať od nich, aby stanovovali, koľko budú potrebovať o desať rokov remeselníkov, je nereálne. A poverovať IT firmy sledovaním potreby remesiel tiež. Vychádzajú z nesprávnych údajov. V súčasnosti sa stalo modlou duálne vzdelávanie, ktoré podľa niektorých je všeliek. Áno je dobré, najmä pre niektoré priemyselné odvetvia, kde sú podmienky na výučbu i v dielňach. Ale pre stavebníctvo je absolútne nevyhovujúce. Mikrofirmy sa nevedia vyrovnať s administratívnym a iným zaťažením, ktoré duálne vzdelávanie prináša. A presadzuje sa len málo. Preto bijeme na poplach.

Stanislav ČIŽMÁRIK je zakladateľ Cechu strechárov Slovenska a prezident Slovenského živnostenského zväzu.

● Mnohé remeslá sa už ani nevyučujú pre nízky záujem.

Bežnou praxou je, že ak sa neobsadí niektoré stavebné remeslo, lebo niet žiakov, tak sa jednoducho príslušné remeslo zruší! Teda namiesto štátom garantovanej potreby zveľaďovania počtov žiakov v remeslách, dochádza k devastácii školského systému v mnohých, ale najmä v stavebných povolaniach. Stačí si pozrieť štatistiku, ako dramaticky klesá počet žiakov na prepotrebných remeslách. Je to obraz nášho školstva. To tí mladí štrnásťroční chlapci majú byť sami takí uvedomelí a hlásiť sa napríklad do stavebných remesiel? Takto to nefunguje nikde na svete. Tu je na rade ministerstvo školstva i celá vláda.

● Pomohla by motivácia?

Aj remeslá však musia ísť s dobou a moderné remeslá, založené na moderných digitálnych riešeniach, ekologicky zodpovedné a budované v rodinných tradíciách, sú skutočnou budúcnosťou Slovenska aj Európskej únie. Preto je potreba mladých ľudí viac motivovať k remeslu, propagovať remeslo ako také. Veľakrát mladí ani nevedia, v čom spočíva táto práca.

Na naplnenie tejto vízie budú dôležité aj finančné prostriedky z eurofondov. Malé a stredné podniky majú oprávnene veľké očakávania na zmysluplné využitie zdrojov z veľkorysého fondu obnovy Európskej únie. Veríme, že formy čerpania pomoci zohľadnia regionálne potreby a umožnia široké zapojenie malých firiem z rôznych sektorov.

● Májový výročný snem Slovenského živnostenského zväzu hodnotil aj stav podnikateľského prostredia silne zasiahnutého pandémiou koronavírusu a úroveň pomoci štátu živnostníkom a podnikateľom. Je eliminovanie hospodárskeho dosahu pandémie na živnostníkov, malých a stredných podnikateľov od vlády dostatočné?

V poslednom roku tvorilo ťažisko práce Slovenského živnostenského zväzu eliminovanie tvrdých hospodárskych dosahov pandémie. Organizovali sme dva plošné prieskumy k opatreniam na pomoc v čase krízy. Ich výsledky sme prezentovali vláde SR a zodpovedným ministerstvám. Problémy živnostníkov sme spísali aj pre pani prezidentku, ktorá nám vo svojej odpovedi tlmočila svoj záujem a podporu.

● Pripravili ste so Slovak Business Agency a Združením podnikateľov Slovenska medzi svojimi členmi prieskum o podmienkach práce živnostníkov a kvalite podnikateľského prostredia. Ktoré konkrétne opatrenia štátu by pomohli na ich zlepšenie?

V tomto prieskume, ktorý sme realizovali počas druhej vlny pandémie na jeseň roku 2020, hodnotila väčšina živnostníkov, malých a stredných firiem ekonomický korona balíček ako nedostatočný. O pomoc nežiadali najmä preto, že nespĺňali zložité podmienky. Tiež výška podpory nezodpovedala množstvu súvisiacej administratívy a hroziacim sankciám. Podnikatelia očakávali zjednodušenie podmienok pomoci, nižšie odvody a zníženie administratívnej záťaže.

● Sú podľa vás živnostníci v systéme sociálnej ochrany znevýhodnení oproti zamestnancom v podnikoch? Viackrát ste sa dostali do sporu s ministrom financií Igorom Matovičom, ktorý pri avizovaní daňovej a odvodovej reformy napadol živnostníkov...

Slovenský živnostenský zväz sa aktívne zapája do rokovaní k týmto návrhom a tlmočí odborné názory našich členov. Na srdci nám leží aj vymožiteľnosť úhrady faktúr a ochrana firiem pred druhotnou platobnou neschopnosťou. Živnostníci nemajú prístup k úrazovému poisteniu ani k systému na podporu v čase skrátenej práce. Nemajú platenú dovolenku ani prekážky v práci, nemajú rekreačné poukazy ani stravné lístky, pokiaľ ich sami sebe nezaplatia.

● Minister financií však chce pre živnostníkov vyššie dane. Čo by to pre nich znamenalo?

Druhá vlna pandémie sa ešte ani neskončila a namiesto pomoci a podpory sa k nám dostávajú informácie o úmysle ministerstva financií zvyšovať daň z pridanej hodnoty, meniť daňové pravidlá v neprospech živnostníkov, rušiť paušálne výdavky a 15-percentnú sadzbu dane z príjmov. Lákavo znejúca formulka „jedna daň a jeden odvod" by sa na prvý pohľad javila ako nádej na zjednodušenie pravidiel. Pri detailnejšom skúmaní však v sebe skrýva nebezpečenstvo vyššej finančnej záťaže. Po roku zatvorených prevádzok a uprostred hospodárskej recesie sú to pre podniky zlé správy. Ohýbajúce prostriedky pre plánovanú podporu mladých rodín z dielne ministra financií odporúčame získať napríklad zavedením reformy DPH tak, že nárok na vratky DPH by mal každý subjekt až po zaplatení príslušnej faktúry. Tým by sa absolútne vylúčila možnosť daňových únikov. Práve to by bolo prínosom pre všetky vrstvy spoločnosti, a nie rušenie paušálnych výdavkov pre živnostníkov a podobné opatrenia.

● Novela živnostenského zákona má živnostenské podnikanie okrem iného zjednodušiť, znížiť počet remeselných činností alebo skrátiť požadovanú prax. Vyčítate tomuto zákonu niečo?

Rovnako tak nás znepokojujú snahy ministerstva hospodárstva presadiť akúsi univerzálnu voľnú živnosť. Podmienky na získanie voľnej živnosti sú už dnes jednoduché a pri elektronickej komunikácií ju záujemca dostáva bezplatne. Sme toho názoru, že uviesť konkrétny predmet podnikania, ktorý chce firma vykonávať, je úplný základ a je to dôležitá informácia aj pre spotrebiteľa, pre uznávanie praxe v príslušnej činnosti a v neposlednom rade aj pre štátne orgány. Táto iniciatíva ministerstva hospodárstva je o to prekvapujúcejšia, že nemá podporu profesijných ani vzdelávajúcich organizácií.

● Pripomienkovali ste viacero návrhov zákonov, napríklad o takzvanom kurzarbeite alebo k novele zákona o dani z príjmov. Ste prizývaní k rokovaniam o plánoch vlády, ktoré sa vás bytostne dotýkajú?

Zákony pripomienkujeme buď priamo, alebo prostredníctvom našej strešnej organizácie Asociácie priemyselných zväzov, ktorá je priamo členom tripartity. Následne nás prizývajú k rozporovým konaniam, ktoré sa však nie vždy skončia schválením našich návrhov.

● Pandémia koronavírusu prerušila aj prípravu novej legislatívy pre rodinné podnikanie a na uľahčenie podnikania firmám rodinného charakteru. Čo by ste v tomto smere privítali?

Momentálne je pre nás prioritou oslobodiť príjmy z predaja majetku fyzickej osoby podnikateľa určeného na podnikanie od dane z príjmu, pokiaľ ich predáva manželovi a priamym príbuzným. Doteraz sa nastaveniu podmienok pri prevode majetku na nástupníkov nikto nezaoberal a nie je to ani definované v zákone.

● Podporujete aj zavedenie korektných zmlúv pre subdodávateľov pri realizovaní diel, od ktorých vykonaní sú závislí najmä živnostníci a malé rodinné firmy. Čo im v súčasnosti v rámci prác pre veľkých investorov spôsobuje problémy?

Najväčší problém vidíme v tom, že zmluvy sú utajované a nie sú transparentné.

● Vidíte nastávajúce sociálne a mzdové podmienky práce živnostníkov optimisticky alebo sa pozeráte do budúcnosti skôr so skepsou?

Ja som večný optimista a demokrat. Verím, že situácia týkajúca sa covidu sa zlepší a budeme môcť žiť život aspoň sčasti ako predtým. Lenže na druhej strane v súčasnosti čelíme mnohým problémom – či už nedostatku kvalifikovaných ľudí na trhu práce, nárastu cien, zavretiu prevádzok a iným. Takže prajem všetkým veľa zdravia a síl v dnešnej pandemickej dobe.

Úspešný príbeh malého slovanského národa z podnožia Álp

Postoj Slovincov k juhoslovanskej myšlienke

Martin JARINKOVIČ – Foto: internet

Slovinsko si v júni tohto roku pripomenulo tridsiate výročie vyhlásenia svojej nezávislosti. Budovanie historicky prvej štátnosti v dejinách tohto nepočetného slovanského národa možno hodnotiť ako úspešný príbeh. Slovinskej štátnosti predchádzala prípravná fáza v podobe takmer siedmich desaťročí trvania Juhoslávie. Ako toto obdobie dnes hodnotí historiografia a ako Juhosláviu vnímajú samotní Slovinci?

Hoci dnes možno projekt Juhoslávie vnímať ako historicky skrachovanú koncepciu, jej hodnotenie treba vnímať objektívne cez prizmu dobových pomerov, ktoré k nej viedli a ktoré jej existenciu ovplyvňovali. Rovnako nemožno opomenúť ani rozdielnosť pohľadov na jej jestvovanie podľa národného kľúča národov, ktoré ju tvorili. Neprekvapí preto diametrálne odlišná interpretácia spoločného štátu zo srbského či z chorvátskeho uhla pohľadu. V tieni ústredného srbsko-chorvátskeho sporu však ostáva často nepovšimnutý tretí, v tom čase oficiálne priznaný účastník jej kreácie. Slovinci pritom vnášajú do interpretácie histórie Juhoslávie svoj unikátny jedinečný pohľad umožňujúci pochopiť jej zložitosť a komplikovanosť vo viacrozmernom podaní.

Slovinsko, krajina bohatá na krásu prírody, hory i more, predstavuje raj pre turistov. Neľahká historická cesta Slovincov k nadobudnutiu štátnosti predstavuje zároveň úspešný príbeh nabádajúci k objektívnemu hodnoteniu histórie.

■ REGIONALIZMUS

V prvom rade Slovinci vstupovali do spoločného štátu z podstatne odlišnej štartovacej čiary ako Srbi či Chorváti. Na rozdiel od nich si Slovinci podľa českého historika Jana Rychlíka svoju národnú „kmeňovú“ osobitosť voči ostatným Slovanom vymedzili pomerne neskoro. Odráža sa to aj v ich národnom pomenovaní. K jasnému významovému vymedzeniu pojmu Slovinec (Slovenec) voči pojmu Slovan došlo podľa neho až na prelome 18. – 19. storočia. Slovania obývajú oblasť východných Álp od 6. storočia po Kristovi. Na sever od štátu Chorvátov vytvorili východoalpskí Slovania svoj ranostredoveký štátny útvar, ktorý vošiel do dejín pod názvom Karantánia (Krajina Karnov, resp. karantánskych Slovanov). Názov Korutánska, jednej z historických krajín Rakúska, je odvodený práve z názvu tejto niekdajšej slovanskej provincie. Ďalším slovanským útvarom raného stredoveku, zaznamenaným dobovými kronikármi, bola malá Karantánia, čiže Carniola – základ dnešného Kranjska. Východoalpskí Slovania sa pomerne skoro začali konfrontovať s nemeckou kolonizáciou spoza Álp, ako aj s talianskou kolonizáciou od jadranského prímoria. Trvalo prítomným a neskôr rozhodujúcim javom sa stala nemecká dominancia v tomto priestore. Najprv prostredníctvom Bavorska, neskôr Franskej ríše. Tieto územia tak boli od začiatku začleňované do rámca rodiacej sa Svätej ríše rímskej. Príznačným javom pre dejiny Slovincov sa stala skutočnosť, že nikdy nevytvorili jeden centralizovaný celok, ale počas celej svojej histórie až do 20. storočia boli územnosprávne rozdrobení z politického i cirkevného hľadiska. V Slovincoch tak dlho absentoval pocit širšej nadregionálnej spolupatričnosti. Príslušnosť k regiónu bola dlhodobo popri náboženskej príslušnosti (v slovinskom prípade väčšinovo katolíckej) jediným identifikačným znakom identity Slovincov. Rozvinutý regionalizmus odráža aj skutočnosť, že slovinský jazyk je spomedzi všetkých slovanských jazykov najbohatší na dialekty. V slovinčine existuje až štyridsaťšesť nárečí geograficky spadajúcich do siedmich skupín.

■ ZROD NÁRODA

Povedomie nadregionálnej širšej spolupatričnosti, opretej o spoločný dorozumievací jazyk, sa začalo objavovať medzi slovinskými učencami na prelome 18. a 19. storočia. Priaznivým podhubím pre tento proces boli jozefínske reformy. Úsilie o prekonanie historickej rozdrobenosti Slovincov začala prvá generácia osvietenských národných buditeľov, ako boli Janez Žiga Popovič, Anton Tomaž Linhart či Valentin Vodnik. Revolučný rok 1848 priniesol prvýkrát sformulovanú požiadavku vytvorenia zjednotenej Slovenie v rámci monarchie, ktorú sa síce nepodarilo presadiť, znamená však dôležitý medzník v uvedomovacom procese slovinského národa. Zjednotená Slovenia prakticky až do zániku monarchie predstavovala akýsi ideálny cieľ politického úsilia ďalších pokolení. Politická scéna sa v slovinských krajoch do konca storočia v zásade vyprofilovala do súboja dvoch prúdov – liberálneho a konzervatívneho. Trvalým latentným javom, ktorý sa s väčšou či menšou intenzitou cyklicky objavoval, bol aj juhoslovanský program.

■ JUHOSLÁVIA – ZÁCHRANA

V odpovedi na otázku: Kde by dnes bolo Slovinsko, ak by nebolo Juhoslávie? autorom relácie OKO Rádio-televízie Srbska k tridsiatemu výročiu slovinskej nezávislosti slovinský historik Božo Repe povedal, že Slovincov vznik Juhoslávie zachránil. V argumentácii odôvodňujúcej tento názor poukázal na pokročilú asimiláciu slovinského osídlenia v oblastiach, ktoré ostali za hranicou, najmä rakúskeho Korutánska. Tam dnes Slovincov takmer niet. Nie je to ani zďaleka ojedinelý názor. Napriek rozchodu s Juhosláviou slovinskí historici a intelektuáli aj dnes uznávajú historické pozitíva tohto štátu, ktorý umožnil dokonštituovanie slovinského národa, čím pripravil predpoklady neskoršej nezávislosti. V prvom rade Slovinci do Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov od roku 1929 Juhoslávie vstupovali s nádejou, v takmer celospoločenskom konsenze. Mocným impulzom boli nielen obavy pred germanizáciou, ale najmä postup talianskeho vojska, ktoré sa v novembri 1918 nachádzalo neďaleko od Ľubľany. Jediný, kto vtedy disponoval silou schopnou Talianov vytlačiť, bol Belehrad. Podľa slovinského historika Joža Pirjevca boli Slovinci s touto ochranou Belehradu v zásade spokojní a na rozdiel od Chorvátov na slovinskom území nedochádzalo k prejavom národnostnej nespokojnosti. Už spomínaný historik Jan Rychlík to objasňuje tým, že Slovinci na rozdiel od Chorvátov, ktorí stratili autonómny status z čias Rakúsko-Uhorska, v novom štáte získali priestor na nerušený národný vývoj.

■ EXKLUZÍVNA POZÍCIA

Juhoslávia im umožnila dobudovanie infraštruktúry školstva a kultúry. Slovinský jazyk sa mohol po prvý raz nerušene uplatňovať v úradnom styku. Navyše Slovinci v konštelácii srbsko-chorvátskeho sporu čoskoro získali exkluzívnu pozíciu, ktorá im umožňovala od Belehradu získavať isté politické koncesie. Napríklad v roku 1928 sa stal nakrátko jediným nesrbským premiérom líder umiernene autonomistickej Slovinskej ľudovej strany Anton Korošec. Umiernenosť sa prejavovala najmä v tom, že slovinská politická reprezentácia, ako uvádza Jan Rychlík, bola Juhoslávii, na rozdiel od Chorvátov, lojálna až do jej prvého zániku v roku 1941. Dokonca aj počas vojny, ktorá im nedala ani inú možnosť, Slovinci bojovali za opätovné obnovenie spoločného štátu. Slovinci si dokázali aj po vojne v komunistami obnovenej Juhoslávii udržať vplyv na chod krajiny. Prvýkrát sa im aj vďaka svojmu rodákovi Edvardovi Kardeljovi, ktorý nahovoril Tita na federatívne usporiadanie štátu, podarilo získať republiku pod svojím národným názvom. Slovinci tak dosiahli ďalšiu métu v svojej národnej emancipácii. V rámci celoštátnej konjunktúry šesťdesiatych až sedemdesiatych rokov v Slovinsku, ešte umocnenej múdrou politikou predsedu slovinskej vlády Stane Kavčiča, sa Slovinsko stalo najvyspelejšou republikou Zväzovej federatívnej republiky Juhoslávia. Ekonomický rast sa odrazil na vzraste národného sebavedomia, ktoré sa neskôr v kríze osemdesiatych rokov pretavilo v presvedčenie o nevyhnutnosti odchodu z Juhoslávie. Slovinci začali mať pocit, že na ňu doplácajú. Slovinská emancipácia sa stala akceleračným faktorom rozpadu zväzového štátu.

Alpská časť malého dvojmiliónového Slovinska je vskutku očarujúca. Láka tisíce turistov ročne.

■ ROZLÚČKA S BALKÁNOM

Dnes s odstupom času, neľutujúc rozlúčenie s Balkánom, Slovinci hovoria aj o tom, čo stratili rozpadom Juhoslávie. Ak by sme sumarizovali ich výpovede v už spomínanej relácii, je to najmä napojenie na širší jazykovo príbuzný kultúrny priestor. Dnes sa aj vďaka čiastočnej jazykovej odcudzenosti mladej populácie, ktorá už neovláda srbčinu či chorvátčinu, cítia čoraz viac izolovaní medzi svojimi horami. Jože Mencinger to obrazne zhrnul: „Keď sme boli v Juhoslávii, boli sme prví v rámci dediny, teraz v Európe sme medzi poslednými, lebo sme malí.“ Nuž, každá minca má dve strany.

BESEDNICA

Za dvojeurový hamburger na roky za mreže

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Zažmúrené oči spravodlivosti nad trestnou činnosťou niektorých „neprispôsobivých“ spoluobčanov u nás sa v USA dostávajú na vyšší level. Netrestané vyhrážky bitkou či smrťou u nás boli a sú zdôvodňované inými sociálnymi zvyklosťami či iným temperamentom – „oni to tak vážne nemyslia“. Americká spravodlivosť už bude mať otvorené oči, ale skutok neuvidí. Podľa Seattle Times na stole je legislatíva, ktorá umožní súdom odmietnuť súdiť zločiny ako krádež alebo lúpežné prepadnutie, ak sú zavinené chudobou páchateľa, keď páchateľ prejavuje symptómy duševnej choroby alebo je pod vplyvom návykových látok. Pri predkladaní legislatívnej zmeny miestna poslankyňa vyhlásila, že podľa jej názoru na týchto zločincov nemá uväznenie taký odstrašujúci účinok, ako sa domnievame. Pri obhajobe tejto legislatívy ďalšia poslankyňa uviedla srdcervúci príklad, keď zlodej ukradne pár topánok v obchode s obuvou. Súd ho môže oslobodiť, ak v čase krádeže bol bosý a nevlastnil pár vlastných topánok. Dovedené ad absurdum, autičkár nebude odsúdený, ak nemá vlastné auto, lebo si ho nemôže dovoliť kúpiť. V článku sa upozorňuje na skutočnosť, že síce jazda pod vplyvom alkoholu a domáce násilie sú vyňaté z dôvodov oslobodenia ako výnimky, ale napríklad sexuálne obťažovanie, násilie na verejnom priestranstve, zvádzanie maloletých a podobné excesy tam zostali. Odporcovia zákona sú znepokojení skutočnosťou, že v prípade jeho schválenia na oslobodenie zločinca bude stačiť, keď prehlási, že trpí úzkostnými stavmi, depresiou alebo nejakou traumou z minulosti. Takisto si nevedia predstaviť, čo sa stane, keď sa títo ľudia dostanú späť do ulíc. Riaditeľka univerzitného kriminalistického a právneho výskumného strediska uviedla, že nepotrestanie deväťdesiatich percent zločinov bude mať nepriaznivý vplyv na verejnú bezpečnosť, ak sa budú súdy striktne držať tohto zákona. V čase, keď stúpol počet vrážd v meste na najvyšší počet za posledných desať rokov. Ako tradične, lístok sa nepohne bez vetra. Za návrhom stoja extrémne ľavicové hnutia s dobre znejúcimi názvami, ako napríklad Odkriminalizujme Seattle. Návrh znížiť rozpočet polície na polovicu, peniaze použiť na „komunitné zdravotné a bezpečnostné systémy“. Komu to pripomína príbeh Black Lives Matter, nie je ďaleko od skutočnosti. Zakladateľa hnutia „Na životoch čiernych záleží“ v Atlante obvinili zo sprenevery vyzbieraných milodarov na „triumf sociálnej spravodlivosti“. „Bojovníka za rasovú rovnosť“ tridsaťdvaročného Maejora Pagea zatkla FBI preto, že dary vo výške dvestotisíc dolárov použil na „reštaurácie, zábavu, nábytok, drahé oblečenie a iné“. Ak by bol spomínaný zákon v platnosti, stačilo by mu na oslobodenie vyhlásiť, že míňal peniaze, lebo bol v mladosti chudobný...Na pobavenie, predkladateľka zákona volala políciu, keď jej neznámy páchateľ hodil do okna rodinného domu kameň. V duchu nového zákona by to bolo zbytočné – páchateľ mohol byť určite opitý a frustrovaný, a teda jeho čin nebol trestným činom ani prečinom. Frustrovaný napríklad mohol byť po prečítaní si textu uvedeného návrhu zákona o dekriminalizácii.

Späť na Slovensko. V uplynulom roku sa vyskytli prípady, keď za krádež maličkostí v potravinách hrozil páchateľovi drakonický trest. Príklad: pán Miroslav, bezdomovec, v Žiline ukradol hamburger za 2,20 eura. Chytili ho pri pokladni a šiel do väzby. Pánovi Miroslavovi priťažilo, že desaťkrát kradol aj v minulosti, hoci vždy len jedlo, nijaký alkohol alebo cigarety. Podľa jeho slov kradol, lebo bol hladný. „... U obvineného vznikol dôvod na vzatie do väzby, keďže ide o recidivistu, ktorý sa opakovane dopúšťa identickej trestnej činnosti,“ vysvetlila prokurátorka a pán Miroslav putoval do väzby. Vzhľadom na núdzový stav v čase krádeže mu hrozil trest pätnásť rokov väzenia. Podobné prípady sa odohrali na Kysuciach, dve čokolády a desať rokov, vo Zvolene, Žiline i inde. V Čechách drobný zlodejíček vyfasoval dvadsaťšesť mesiacov za šišky a čokolády. Súdruhovia aktivisti hnutí za všetko možné na Slovensku, včítane BLM, sú po predvolebnom období akosi ticho. Pritom tu majú úžasný námet na protestné zhromaždenia. Okrem iných, ďaleko vážnejších dôvodov na demonštrácie. Minuli sa peniaze a „na triumf sociálnej spravodlivosti“ neostalo?

REPORTÁŽ

PODUJATIE

Spoločnosť Andreja Hlinku v spolupráci s občianskym združením Cyrilometodiada a Občianskym výborom MČ Černová zorganizovala v pondelok 16. augusta 2021 v Parku Andreja Hlinku v bratislavskom Ružinove pietnu spomienku na otca slovenského národa Andreja Hlinku pri príležitosti osemdesiateho tretieho výročia od jeho úmrtia. Úlohy hlavnej moderátorky sa zhostila Daniela Suchá. Na úvod v mene organizátorov srdečne privítala všetkých prítomných na spomienkovej slávnosti venovanej jednej z najvýraznejších osobností národného a kresťanského života našej novodobej histórie vôbec.

Obetavý a verný Kristov kňaz

Po zaspievaní štátnej hymny SR don Vojtech Zeman vyzdvihol Hlinkov prínos pri formovaní moderného politického slovenského národa nielen v čase maďarského útlaku, ale aj v čase prvej Československej republiky. Kultúrnu časť programu obohatila Helena Čajková recitáciou poézie Modlitba od predstaviteľa katolíckej moderny rímskokatolíckeho kňaza Janka Silana a Štefan Suchý hrou na fujare. K slovu sa dostal aj poslanec miestneho zastupiteľstva bratislavskej Mestskej časti Ružinov Michal Vicáň – prečítal príhovor predsedu Občianskeho výboru MČ Černová, Mestskej časti Ružomberka, Patrika Haba. „V mene jeho rodákov Černovčanov si dovoľujem vyjadriť úctu a vďaku za to, že hlavné mesto Slovenska nezabúda na tohto velikána našich slovenských dejín a pravidelne si tu v Ružinove pripomína jeho významné životné míľniky.“ Prihovoril sa aj poradca predsedu NR SR pre národnú politiku A. Hrnko.

Jozef Mikuš, prasynovec Štefana Mikuša, ktorý 28. marca 1921 v Trnave ochránil Andreja Hlinku pred rozzúreným davom, za čo zaplatil svojím životom, vyzdvihol pamiatku svojho prastrýka. Pavol Stano zo Spoločnosti Andreja Hlinku povedal, že pripomínať si odkaz Mons. Andreja Hlinku je stále aktuálne. Ako národ si však málo pripomíname jeho prínos ku konštituovaniu Slovákov za moderný politický národ.

Text a foto: Matej MINDÁR

Pamätník Andreja HLINKU v Ružinove

Pred deväťdesiatimi rokmi sa malebný Važec premenil na veľké zhorenisko

Voda komu-tomu, ale oheň nikomu

Laco HÁMOR – Fotoreprodukcie: archív obce

Vo Važci sa v sobotu 17. júla 2021 rozozvučali na poludnie v oboch kresťanských kostoloch zvony. Staršie ženy, ako aj muži sú v ten deň v smútočnom. Požiar pred deväťdesiatimi rokmi v lete 1931 zničil jedinečnú dedinu. Jeho následky ovplyvnili ľudovú kultúru, rázovitý folklór, tradičné odievanie a pod. Posledná z očitých svedkýň Mária Kováčová ako 97-ročná nedávno umrela.

Nová výstavba vo Važci po požiari

Obec pár dní pred zničujúcim požiarom

V dedine zostal len popol a zrúcaniny

Maliara Jana Hálu si važecký podtatranský ľud domestikoval. Na ponuky z Bratislavy či Prahy aby sa presťahoval, hoci na jeho drevenicu „červený kohút“celkom zabudol, zareagoval: „Drevený Važec vyhorel, ale jeho ľud zostal, a ten ja neopustím. Nezabudol som, keď ma v prvých rokoch môjho života vo Važci bieda tlačila, nedali mi Važťania zhynúť – aj z toho mála, čo mali, mi z úprimného srdca poskytli – teraz je na mne, aby som im podal pomocnú ruku v ich nešťastí.“

■ FILMÁRI PRI POŽIARI

Po osudnom piatku 17. júla 1931 rázovitá obec pod končiarmi Tatier mnoho, čo Hála nakreslil a namaľoval, stratila. Truhlice plné vzácnych krojov, po staročia udržiavané stodoly, hospodárske budovy a najmä typické važecké drevené obydlia. Básnik Milan Rúfus si dal postaviť na pamiatku predkov medzi rodnou Závažnou Porubou a Liptovským Jánom presnú kópiu. Hálova drevenica vo Važci je kultúrnou pamiatkou aj preto, lebo je ukážkou valašskej kultúry na Slovensku.

Začiatkom júla v tom nešťastnom roku na podnet filmára a etnografa Karola Plicku sa v dedine asi na týždeň usadili filmári z Masarykovho ľudovýchovného ústavu z Brna. Počasie im prialo. Nakrútili črepky zo života Važťanov i folklórne naladených mužov a žien. Na čiernobiely filmový pás zaznamenali pulzujúci rínok v neuveriteľnej starodávnej atmosfére. Kroje nosili vo Važci najmä starší, ale zábery ukazujú drevenú dedinu a ľudí v krojoch. Mnohé zo vzácnych tradičných odevov, krojov z filmu, mali na sebe naposledy. Nikto ani len netušil, že o pár dní sa navždy stratia v ohni.

Autentické snímky ako keby vystrihnuté z obrazov majstra Hálu sa zachovali. Práve v deň požiaru mali ukončiť výrobu filmu. Zostrih katastrofálnej udalosti sa končí titulkom, z ktorého by si mali vziať príklad súčasní tzv. novinári, spravodajcovia: „Hrozná podívaná na bolest a utrpení obyvatel zakazovali nám pořizovat podrobné obrazy srdcervúcich scén.“

Ondrej Jakubčiak i Anna Lištiaková boli malými deťmi, ale pamätali si bedákajúce ženy i mužov, premáhajúcich slzy. Žiaľ i hnev v sebe ukrývali.

„Plamene premiešané dymom víril vetrisko. Bol to hrôzostrašný pohľad s praskotom horiacich striech, prerušovaný akoby streľbou a výbuchmi rozpálených eternitov,“ zaznamenal vtedy sedemnásťročný akademický maliar Ján Ilavský. O požiari vraveli už na stanici v Liptovskom Svätom Mikuláši...

■ ĽUDIA NA SENÁCH

Ak by požiar vypukol a šíril sa v noci, ktohovie, aké by boli následky. Ráno okolo ôsmej v ten deň skoro všetci od včasného rána pracovali na lúkach. Bol čas pre chovateľa hovädzieho dobytka a oviec ten najdôležitejší. Kosba a sušenie sena. Doma zostali iba najstarší a najmladšie deti.

Michal Hyben v knihe Važec napísal: „Krátko po ôsmej hodine vznikol požiar v dome Jána Debnára v susedstve Potravného družstva. Tento požiar zdolali hasiči za pol hodiny. Hasiči sa ani nestačili vrátiť na lúky ku kose, keď znova tesne predpoludním vzbĺkol požiar v humne Jána Sabaku pod Hartom. Požiar sa šíril úžasnou rýchlosťou. Drevené obydlia, vtlačené do členitých rodových dvorov, napomáhali ohnivým jazykom. Od strechy ku streche so suchými šindľami bežali iskry. Za necelú hodinu bola celá obec v plameňoch. Za necelých šesť hodín zostalo bez prístrešia okolo dvetisíc ľudí. Zhorelo 461 z 540 domov. Poľnohospodárske stavby a množstvo domáceho zvieratstva, poľnohospodárske náradie, bohatstvo krojov, kuchynský riad. Pri požiari zhorelo štvorročné dievčatko. Elenka Profantová sa v zmätku stratila a v páľave sa skryla za pecou. Tam ju našli skrčenú, na kosť ohorenú, chúďatko...“

V roku 2003 nebohý Michal Prazniak spomínal na mladšiu sestru Aničku, ktorá na následky popálenín umrela. Vážne popáleniny mali mnohé, lebo žiara ohňa bola nepredstaviteľne veľká. Až taká, že zhorelo mlynské koleso v Gábrikovom mlyne. Voda zo žľabov naň stále padala, ale sa vyparila. Ďalšie mlyny v obci zostali nepoškodené.

Film ukazuje dokonaný obraz skazy. Potom aj podrobnosti, detaily, blúdiaceho psa, ktorý zázrakom prežil a zmätene pobehuje po mieste, kde stál dom jeho pána. Tam kdesi medzi múrmi trčia ráfy z kolies, kúsky pokrúteného železa z voza, sprehýbaný šijací stroj, dve veľké kolesá vedľa seba, asi rezačka na sečku.

Malebné dreveničky, typické pre Važec, sa premenili na úbohé trosky posypané vrstvou popola, z ktorých trčia len tradičné peciská. Niekde sa povaľujú väčšie i menšie hrnce. V tmavej rúre prázdna misa. Tam, kde boli obloky, hromada roztaveného zliateho skla,v popole pokrčené plechové tienidlo z lampy.

■ SKAZONOSNÁ VATRA

Kosci a hrabačky z važeckých lúk pod Kriváňom videli kúdoly dymu, ak sa chceli priblížiť k horiacim chalupám, zastavila ich páľava a štipľavý vzduch. Dedina pripomínala vatru. Pri obydliach starostlivo naukladané polienka a „šajtanice“ i metrovice dreva na zimu vzbĺkli a rýchlo horeli. Nad horiacimi domami, v ktorých vo svetliciach nechýbali sväté knihy – Biblia i Tranovského kancionál, spevníky, vznášali sa z kníh už iba obhorené zdrapy. Vietor ich zanášal na niekoľko kilometrov vzdialené lúky k robotnému pospolitému ľudu. To vyvolalo tie najhoršie predtuchy. Aj z lúk naraz zutekali tí, čo vládali, ale „k domom sa nedalo pristúpiť bližšie, žiara bola morová a všetko horelo, telce, hydina“, spomínal pred rokmi už nebohý Ondrej Ilavský.

Anna Lištiaková sa s rodičmi ponáhľala cez polia k humnám na Vŕšky, ktoré nehoreli. „Videla som, ako všetci vynášali menšie veci z horiacich príbytkov, truhlice, periny, kroje. Ak sa to dalo. Niektorí nevedeli nájsť ani svoje domy podľa komínov.“

Hasiči z blízkych obcí i z Popradu naberali vodu do ručných a motorových striekačiek z Bieleho Váhu. Motory sa zadreli. Aj tak v koryte riečky už nebolo dosť vody. Hasiči z Liptovského Svätého Mikuláša tesne pred Važcom havarovali, dvoch s vážnymi zraneniami odviezli do nemocnice...

Apokalyptický obraz: „Uprostred dediny zrazu zo všetkých strán vyšľahli plamene, dym dusil ľudí i zvieratá. Nebolo inej pomoci, ako sa uchýliť do kostola. A už sa aj kostol začal chytať od dverí. Chlapi pochytali deti a kládli ich do Váhu a sami hasili oheň v kostole. A niekoľko žien ušlo zo zúfalstva za kostol, prehodili si sukne cez hlavy a kľačiac očakávali koniec.“

Takto dramaticky opisuje rodák z Blatné v južných Čechách maliar Jan Hála v časopisoch katastrofu. „Aj lavička nad vodou zhorela. Z maštale vybehol kôň, zdesene utekal pred plameňmi, skočil do ciene (stavisko pre povozy.) Bola plná dymu, a ako sa zrútila povala, nabodol sa kôň na trám...“

Mária Šípková pracovala dvadsať rokov vo Važeckej jaskyni ako správkyňa. Spomína, že vtedy jaskyňu sprístupňoval František Havránek. Najal si dvoch pomocníkov Michala Paška a Jána Šeďu-Pavelda. Vravel, ako mu žena naliala do misky čierik – jedlo chudobných (múka, zavarená vo vode, osolená s trochou kyslého mlieka, pozn. aut.). „Keď som chlípal pred domom čierik, cítil som na hlave prudké svetlo, ako keď niekto zrkadlom, lupou odráža svetlo zo slnka. Šibrinkovalo mi to po tvári a pálilo. Pozrel som sa, odkiaľ svetlo ide. Na Vŕškoch som videl dvoch mužov s kufríkom. V ruke mali svetlo a pohybovali ním, a tak lietalo od prvých dreveníc na koniec Važca smerom na Zakameň. Kde to svetlo išlo, hneď sa chytila strecha. Zo strechy na strechu akoby lietal ohnivý vták.“

Blížil sa podvečer. Poniektorí sa k zhoreniskám i k svojim obydliam dostali. Hasiči všetko prehľadávali, ale ešte stále žeravé uhlíky im pod nohami vyprskovali až do tmy.

■ NEHORELO PRVÝ RAZ

Nebohá Anna Ilavská s dojatím spomínala, ako „nocovali pod rebrinákom na záhradách a tam sa mi narodil môj prvý syn!“ Brat maliara Hálu, architekt, vytvoril návrhy na nové domy z dreva v kombinácii s tehlami na spôsob horských stavieb. Návrhy sa pozdávali aj architektovi Dušanovi Jurkovičovi...

Vo Važci nehorelo prvýkrát. Rozsiahly požiar podnes podnecuje konšpirácie a jedna z nich naznačuje, že obchodníka a krčmára Kirca, ktorý bol „nebankovým subjektom“, požičiaval peniaze, no nie za kóšer podmienok, domáci vyhnali a on sa im pomstil. Viaceré rodiny mu zostali dlžné.

Riaditeľ štátneho archívu v Liptovskom Mikuláši Peter Vitek sa drží známeho príslovia – na každom „šprochu“ je pravdy trochu. Vie o agentoch poisťovní, ktorí údajne zrkadielkami a sklom z kopca odrazom slnka vznietili na viacerých miestach ohniská. „Mne sa vidí, že ak to bol úmysel, šlo asi o dedinského blázna s pohnutím mysle. Ale to už nikto nevyšetrí.“

■ VSTÁVANIE Z POPOLA

Do Važca vozili stavebný materiál z rôznych firiem, niekedy ako dar. Jeden z palierov, majiteľ stavebnej firmy Ján Zelina, tu postavil viaceré obydlia, ale iba z tehál. Stoja dodnes.

Výstavba a obnova Važca, napriek tomu, že zima prišla skoro – už v septembri, pokračovala z jari budúceho roka. Letecké snímky kameramana Václava Vichu, ktorý nakrúcal dokument o Vysokých Tatrách a ovčiarstve, to potvrdzujú. Väčšina domov bola rozostavaných. Krátko predtým už vlna solidarity zasiahla Važťanov aj v Spojených štátoch amerických. Zbierali sa po troche po centoch. Finančnú pomoc riadil Ján Sabaka. Korešpondenciu rodákov so zámorím do novej publikácie zostavili Anna T. Bartková s Annou Jakubčiakovou. Zbierka asi desať miliónov korún pomohla viacerým v hmotnej núdzi. Do obce prišli zásielky riadov, šiat a bielizne i potraviny. V čase hospodárskej krízy mali niektorí financie na postavenie domov i bez dlžôb. Aj Hála chcel, aby materiálne prostriedky, peniaze sa dostali pohorelcom čo najskôr.

Važec vstal z popola ako mýtický vták Fénix, ale, ako sa povie, „dvakrát do tej istej rieky nevstúpiš“. Dedina v súčasnosti už nie je rázovitá, aj keď ju často tak chceme vnímať. A Omilienci, nenapodobiteľný ženský chorovod, pripomína spolu s výtvarnými dielami a obrázkami fotografov a filmárov, že tu do roka 1931 žili a pracovali – ako nazval svoj román važecký rodák Štefan Rysuľa – Boží obľúbenci.

Tolerančný patent a Židovský kódex priniesli zmiernenie neznášanlivosti

Neptún uzmieroval Prešovčanov s hosťami

Marián ŠIMKULIČ – Foto: Emil SEMANCO

Šariš bol v histórii vo vzťahu k Židom rozpornou enklávou. Na jednej strane tu vznikali početné vidiecke židovské zoskupenia, ale v samotnom kráľovskom slobodnom meste Prešov ako centre župy po stáročia platil pre Židov zákaz usídľovania a pobytu. Bolo preto len otázkou času a vhodných okolností, kedy tieto obmedzenia padnú...

Neptúnova fontána v prešovskom parčíku na Hlavnej ulici je miestom oddychu obyvateľov aj ich malých ratolestí. Vila v Kmeťovom stromoradí na Vajanského 30 podlieha zubu času.

Prvé zmienky o prítomnosti židovských obchodníkov v Prešove sú už z 13. storočia, písomné z 15. storočia. V listine z roka 1531 sa spomína krakovský židovský kupec Marek, ktorý sa zdržiaval v Prešove (Fragopolis, Eperjes). Neďaleká obec Šarišské Lúky (Šebeš) bola pôvodne židovskou osadou v chotári Ľubotíc. V druhej polovici 18. storočia ju založili obchodníci a trhovníci z Haliče, ktorí sa tu začali usádzať na pozemkoch zemepána F. Hallera, vzdialených približne dva kilometre od Prešova. Koncom 18. storočia žilo v obci 765 obyvateľov, z toho 758 Židov!

■ DUCHOVNÉ CENTRUM

Šarišské Lúky sa stali duchovným centrom Židov v Šarišskej stolici. Pôsobil tu rabín Moše Fränkl, ktorý bol aj hlavným rabínom Šarišskej stolice. V obci založil známu ješivu, neskôr spolok Chevra Kadiša. Tunajší obyvatelia obchodovali na prešovských trhoch, nesmeli sa tu však usídliť ani prenocovať. Niektorí z nich dokonca vlastnili v Prešove aj majetok, ale aj pre nich platil spomínaný zákaz. Ako sa uvádza v Encyklopédii židovských náboženských obcí (SNM, Múzeum židovskej kultúry, 2015), v listine z roka 1734 sa spomína židovský felčiar zo Solivaru, ktorý liečil jedného z mešťanov Prešova. Jezuitský superior sa sťažoval, že mestská rada mu umožňuje zdržiavať sa v meste. Aj takéto sťažnosti prispeli k tomu, že podľa súpisu Šarišskej stolice z roka 1747 v Prešove Židia nebývali (non habet judaeos).

V už citovanom zdroji sa uvádza príklad dvojice šarišských Židov – Moysesa Šalamona a Berl Hašiovica, ktorí sa obrátili na stoličné vrchné úrady so žiadosťou o možnosť voľného vstupu do Prešova kvôli obchodovaniu, žiadali právo pobytu a chceli povolenie, aby mohli v meste postaviť synagógu a zriadiť cintorín. Magistrát ich žiadosti nevyhovel, ale zmiernil opatrenia: za určitý poplatok mohli vstupovať do Prešova aj mimo dní jarmokov a trhov či obchodovať a prenocovať na predmestiach. Židovskí trhovníci si preto tajne prenajali v Prešove dom, v ktorom si zriadili modlitebňu. Ani súpis obyvateľov kráľovského mesta z roka 1784 neuvádza nijakých Židov...

Pôvodný dvojposchodový dom Mareka HOLLÄNDERA na prešovskej Hlavnej ulici 61 je citlivo rešťaurovaný...

■ TOLERANČNÝ PATENT

Koncom 18. storočia začalo osvietenstvo prenikať aj do habsburskej monarchie, čo viedlo k zmierneniu náboženskej neznášanlivosti a obnoveniu náboženskej slobody. Vyvrcholením uvedených snáh boli reformy Jozefa II. (1780 – 1790). Tolerančný patent z roka 1781 zabezpečoval náboženskú slobodu pre tri cirkvi (katolícku, evanjelickú, pravoslávnu), zrušenie niektorých mníšskych rádov a žobravých rádov, keď ostali len charitatívne a školské rády. Najviac výhod získali protestanti, ktorí mohli slobodne vykonávať bohoslužby tam, kde žilo aspoň sto rodín, mali možnosť postaviť si kostol, síce bez veže a nie smerom do ulice, mohli zastávať verejné funkcie a úrady. Tolerančný patent zakazoval náboženskú diskrimináciu v cechoch. Katolíci jeho uvedením do života stratili dominantné postavenie. Súčasťou Tolerančného patentu bolo tiež zrušenie mnohých diskriminačných zákonov pre Židov: možnosť sťahovať sa do miest, získať zamestnanie či navštevovať školy...

■ KOMORSKÁ DAŇ

O rok neskôr v roku 1782 vydal Jozef II. aj Židovský patent – Systematica gentis Judaicea regulatio. Prikazoval Židom zbaviť sa niektorých vonkajších znakov – nosenia

Marek HOLLÄNDER

brady, zakázal im používať jazyk jidiš, hebrejčinu obmedzil na náboženské obrady a literatúru, pričom oba jazyky mali byť v praxi nahradené nemčinou. Tieto zákazy či príkazy boli zásahmi do vnútorných záležitostí židovských obcí. Navyše, Židia museli aj naďalej platiť daň za to, že sú Židia. Len tá sa zmenila z tolerančnej na komorskú daň. Židovský patent zaručoval právo ochrany v školách i pri učení sa remeslám, právo ochrany proti osobnému prenasledovaniu, ujme či urážkam, ktorými boli Židia v minulých storočiach vystavovaní. Patent tiež umožňoval sťahovať sa do slobodných kráľovských miest, s výnimkou banských.

Práva dané nekatolíkom mali pritom povahu vrchnostensky udelenej výsady; nekatolíci, ich viera a spoločenstvo neboli chápané ako rovnoprávne, ale len ako tolerované, znášané, povolené ako výnimka. Zrovnoprávnenie nekatolíkov v majetkových otázkach významne prispelo k hospodárskemu rastu monarchie. Bolo však zrejmé, že šľachta ani mešťania sa len tak ľahko nevzdajú doterajších výsad a židovských obmedzení...

■ PRVÝ VO FRAGOPOLISE

Prvým židovským prisťahovalcom do Prešova (lat. Fragopolis) sa stal Marek Holländer. Narodil sa v roku 1760 v haličskom Tarnopoli. Už ako mladý bol úspešným bohatým obchodníkom. To mu otvorilo dvere dokonca aj na cisársky dvor vo Viedni. Predpokladá sa, že do Prešova sa presťahoval z neďalekých Šarišských Lúk. Niektoré pramene uvádzajú presný termín jeho presťahovania v roku 1789, iné ho ohraničujú rokmi 1784 – 1789 (Marek Holländer a vznik židovskej náboženskej obce v Prešove, zostavili Dezider Landa a Peter Kónya, Prešov 1999). Najskôr býval v prenajatom dome, neskôr si od mešťana Kirchmeyera kúpil reprezentatívny dvojposchodový dom na námestí (dnešná Hlavná ulica 61). Založil tu prosperujúci veľkoobchod so súknom a s iným tovarom.

Mestská rada sa ho spočiatku usilovala vyhostiť, ale nenašla oporu v zákone, takže sa zmierila s jeho pobytom. Dokonca mu prenajala aj výhradné práva na predaj liehovín a vína. Ďalší židovský obchodník Izák Jubelier, pôvodom z Pečovskej Novej Vsi, nielenže dostal možnosť bývať v Prešove, ale mestská rada ho prijala medzi mešťanov. Po smrti cisára Jozefa II. ho však nechala vylúčiť. Postavenie Mareka Holländera sa nezhoršilo ani po skone panovníka. Dokonca si prenajal veľkostatok grófa Čákiho a podnikal aj v poľnohospodárstve.

■ ZATVRDILÍ OBCHODNÍCI

S činnosťou úspešného židovského podnikateľa, ktorý sa usadil v slobodnom kráľovskom meste Prešov, sa dlhodobo nedokázal zmieriť obchodnícky cech. Jeho členovia celé desaťročia vyvíjali úsilie o jeho vyhostenie alebo aspoň zákaz jeho obchodníckej činnosti. Keďže neuspeli na prešovskom magistráte, sťažovali sa u Miestodržiteľskej rady, a dokonca si vyžiadali aj prijatie u Leopolda II. Keďže nepochodili ani tam, obrátili sa v roku 1794 i na všetky obchodnícke cechy v Uhorsku o podporu proti Holländerovi. Aj v roku 1808 obchodnícky cech sťažnosťou vyzýval mestskú radu, aby proti židovskému podnikateľovi zakročila. K dovtedajším dôvodom uviedol aj žiadosť o zastavenie výstavby zamýšľanej víly na predmestí (súčasné Kmeťovo stromoradie, Vajanského 30). Aj keď sťažnosť podpísali viacerí mešťania, mestská rada ju nepodporila...

■ NEPTÚNOVA FONTÁNA

Na znak zmierenia s magistrátom nechal Marek Holländer v roku 1826 postaviť nad starou mestskou cisternou sochu Neptúna s trojzubcom, obklopeným morskými živočíchmi. Zhotoviteľom súsošia bol košický kamenár a sochár Vincent Staviarsky. Neskôr sa stalo súsošie súčasťou Neptúnovej fontány, ktorá po rekonštrukcii dodnes slúži verejnosti v parčíku na Hlavnej ulici, neďaleko od jeho pôvodného domu.

Akceptovanie podnikateľa Mareka Holländera ako prvého prešovského Žida bolo podnetom aj pre ďalšie židovské rodiny. Onedlho vo vnútornom meste žili tri židovské rodiny s dvadsiatimi piatimi členmi a na predmestiach Prešova dve rodiny s desiatimi príslušníkmi.

Marek Holländer využil svoje bohatstvo aj na pomoc chudobným, za čo bol medzi Židmi uznávaný. Využíval pritom tiež svoje kontakty s cisárskym dvorom i regionálnou vrchnosťou a svojím vplyvom a radami často dokázal dosiahnuť pre židovských spoluobčanov odpustenie či odloženie platenia daní a poplatkov. Popri podnikateľskej činnosti sa zapájal aj do cirkevného života. Najskôr v Šarišských Lúkach, ktoré boli východiskovou základňou pre Židov uchádzajúcich sa o presťahovanie do slobodného kráľovského mesta, ale tiež obcou, kde sa sústreďovala stoličná organizácia šarišských židovských obcí. To všetko prispelo k jeho popularite, za čo ho na stoličnom zhromaždení zvolili za „ros medina“ – najvyššieho sudcu. Podieľal sa na reforme správy židovských náboženských obcí i zvýšení úrovne vidieckych židovských škôl. Neobmedzoval sa pritom iba na šarišské židovské obce, ale pomáhal aj zemplínskym, abovským či boršodským Židom.

■ ZRADA VLASTNÝCH

Popularita, no aj bohatstvo boli príčinou závisti menej úspešných židovských funkcionárov, ktorí najmä na vidieku intrigovali proti nemu a usilovali sa získať na svoju stranu proti Holländerovi jednoduchých dedinských Židov. Aj keď celý život úspešne čelil útokom prešovského magistrátu, tamojšieho obchodníckeho cechu a ďalšej vrchnosti, ktorí mu hádzali polená pod nohy, zradu svojich židovských spoluobčanov už nezniesol a v roku 1830 sa rozhodol stiahnuť z verejného života. Úrad predsedu šarišských Židov zastával spolu so svojím synom Leom. Toho postupne zasväcoval do práce pri zakladaní a riadení židovskej obce v Prešove. Predpokladá sa, že umrel pred rokom 1848. Jeho syn, ktorý sa narodil v roku 1806 už v Prešove, pokračoval v otcovom úsilí. Ako prvý Žid absolvoval tunajšie evanjelické kolégium, stal sa zakladateľom prešovskej židovskej obce a pričinil sa o výstavbu prvej synagógy. Svoje aktivity preniesol aj do celokrajinského diania vrcholiaceho celouhorským židovským kongresom. Jeho posledným významným činom v Prešove bolo znovuvybudovanie synagógy.

BESEDNICA

V akomsi starom časopise som čítal o období panovania Ľudovíta XIV. Francúzsky vladár potreboval uzavrieť spojenectvo s anglickým panovníkom Karolom II. Vzťahy medzi nimi neboli najlepšie, preto sa mu Kráľ Slnko všelijako zaliečal a okrem iných pozornosti a darov poslal na anglický dvor aj svojho chýrneho astrológa Pregnaniho, aby ho presvedčil, že podľa konštelácie hviezd je pre Anglicko najvýhodnejšie spojenectvo s Francúzskom. Pregnanimu sa podarilo získať dôveru anglického

Čo je vo hviezdach

kráľa hneď po príchode na Britské ostrovy. Na kráľovskom dvore bola totiž jedna ešte „neobsadená“ krásavica a Pregnani mal uhádnuť, ktorý z troch bohatých a vplyvných veľmožov sa stane jej milencom. Astrológ túto dámu presne opísal, a aj keď mu ju nepredstavili, ohúril prítomných tým, že sa rozhovoril o jej kráse, postave, vlastnostiach a spôsoboch. Potom ju „pridelil“ najvplyvnejšiemu a najbohatšiemu veľmožovi.

Kráľ uveril Pregnaniho schopnostiam, stala sa z neho vplyvná osoba. Karol II. s ním konzultoval veľa rozhodnutí. Zrazu sa však všetko zmenilo pre dajaké dôležité konské dostihy. Pregnani za víťaza tipoval nesprávneho koňa. Bol to koniec jeho kariéry, keďže nielen panovník, ale aj veľa dvoranov mu uverilo, počúvli jeho radu a prišli o veľa. Mnohí stavili všetko a o všetko aj prišli. Prežili iba najbohatší. Po tomto fiasku si už návrat Pregnaniho neželali ani vo Francúzsku. Veštec dožil kdesi v Taliansku. Pominul sa na akúsi „neslušnú“ chorobu, vraj zhotovoval horoskopy i pre prostitútky a tie ho z času na čas vyplácali aj inak, ako peniazmi. V jeho pozostalosti, keďže bol aj mních, sa zachovalo, že sám sebe predpovedal pápežský stolec...

Od čias Ludovíta XIV., keď sa to na kráľovských dvoroch hemžilo astrológmi, ubehli už stáročia, no mužov a žien zaoberajúcich sa pohybom hniezd, veštením a všelijakou mágiou neubudlo, naopak, akoby sa s nimi vrece roztrhlo. Nájdete ich už aj medzi žurnalistami, politológmi, politikmi..., ktorí najlepšie vedia, ktorá vláda, osoba alebo strana sú pre nás najšťastnejšou voľbou. Ak neuposlúchneme ich rady, vraj zle dopadneme. Zle však môžeme dopadnúť, aj keď ich rady a veštby počúvneme. Nevedno, koľkí z našich súčasných hodnostárov sa modlievajú, aby ich osvietil Duch Svätý pri ich rozhodnutiach, hádajú a hľadajú v sklenených guliach a vo hviezdach. Podľa výsledkov vidno, že hviezdy sú nestále a my si čoraz častejšie si kladieme otázku, na akých koňov sme to vlastne stavili? Ako za čias Pregnaniho v pohode prežívajú len tí najbohatší..

Rudolf SLEZÁK

Kresba: Andrej MIŠANEK

Ad.: Slávneho lekára Jána Jessenia popravili v Prahe pred štyristo rokmi

Keď sa za vieru platilo hlavou...

Jozef SLIACKY – Foto: Wikipedia

Jána Jessenia poznáme najmä ako lekára, ktorý pred zvedavými Pražanmi vykonal v roku 1600 verejnú pitvu, ktorá sa stretla s veľkým záujmom a ohlasom. Menej je známe, že bol aj filozof a politik. Práve pre svoju politickú angažovanosť prišiel o hlavu... Koľkí verejní činitelia by dnes – ak by boli povolené hrdelné tresty – doplatili rovnako?

Ján Jessenius sa zapísal do historického povedomia prvou verejnou pitvou v Prahe. Povolenie na ňu dostal od samotného cisára Rudolfa II. Získal si ňou uznanie, ale aj mnohých nepriateľov. Po korunovácii Mateja Habsburského za uhorského kráľa prijal ponuku stať sa jeho osobným lekárom a historiografom. V roku 1613, po smrti manželky Márie, sa vzdal tohto miesta a cestoval po Európe, aby získal nové poznatky nielen z medicíny, ale i o nových filozofických smeroch. V roku 1616 sa vrátil do Prahy, kde ho 16. októbra 1617 zvolili za rektora Karlovej univerzity, ktorú spravovali protestanti. Išlo viac o politický ako o vedecký či pedagogický krok. Po pražskej defenestrácii ho vyslali na uhorský snem do Bratislavy s úlohou zamedziť zvoleniu Ferdinanda Habsburského za uhorského kráľa. Úlohu nemohol splniť, lebo po príchode do Prešporka ho zatkli a uväznili. Po prepustení napísal a vydal radikálne

Dobová rytina približuje dramatickú scénu vyhodenia miestodržiteľských úradníkov z okien, čo bolo bezprostredným podnetom k protestantskému odboju v Česku.

spisy, ktorými si pohneval cisársky dvor. V auguste 1620 sa zúčastnil na sneme uhorských odbojných stavov v Banskej Bystrici a vtedy sa pravdepodobne zastavil aj v Turci na miestach, ktoré sa spájali s jeho otcom a kde mal veľa príbuzných. Na sneme požiadal vodcu povstalcov Gabriela Betlena o vojenskú podporu českých odporcov habsburského režimu. Betlen bol ochotný pomôcť, až keď mu Jessenius priniesol stotisíc zlatých. Pomoc Betlenových žoldnierov však bola viac-menej symbolická, ba pri prechode cez Moravu neváhali lúpiť, páliť a vraždiť. Do bitky na Bielej hore sa zapojila len časť Betlenovho vojska, a aj keď si počínalo statočne, porážke nezabránili...

Na rozdiel od mnohých českých pánov Jessenius po bitke z Prahy neušiel. Prvý decembrový deň roku 1620 ho obvinili z urážky cisárskeho majestátu a zatkli. Na čele komisie, ktorá rozhodovala o živote a smrti, bol kráľovský kancelár Zdeněk Popel z Lobkovíc, s ktorým Jessenius študoval v Padove, a dokonca mu venoval báseň, v ktorej ospieval krásu Čiech a kultúru Čechov. Mohol alebo nemohol pomôcť starému priateľovi? To sa zrejme nikdy nedozvieme. Prišiel 21. jún 1621. Dvadsaťsedem vodcov povstania priviedli na popravisko na Staromestskom námestí. Ktovie, ako sa cítil kat Jan Mydlář, keď musel splniť krutý rozkaz. Jesseniovi, s ktorým sa poznal, musel najprv vyrezať jazyk, odťať ruku a až potom ho popraviť sťatím hlavy. Jeho telo katovi pomocníci rozštvrtili a hlavu vystavili na výstrahu na veži Staromestskej radnice. Súčasťou pamätnej izby v Turčianskom Jasene, ktorú zriadili v roku 1996, je aj spomienka na lekára a filozofa Jána Jessenia

Medailí nebolo veľa, ale ignoranciu si naši športovci nezaslúžia

Nezaznelo ani jediné slovko...

Ivan LUŽÁK

Pri končiacich OH v Tokiu a nie bohatej žatve medailí pre Slovensko sme jednu z posledných nádejí vkladali do chodca Mateja Tótha – úradujúceho olympijského víťaza. Preteky na 50 kilometrov sa však konali v nočných hodinách nášho času, takže väčšina slovenských priaznivcov, a aj tých, čo boli zvedaví na výsledok mimoriadne dôležitých pretekov, sa s dôverou obrátila na ranné spravodajstvo „nášho“ rozhlasu. V samostatnej časti Olympijské okienko, oddelenej zvučkou, ju však čakalo nepríjemné prekvapenie: takmer všetky oznamované výsledky sa týkali výlučne amerických športovcov (dokonca ešte aj priebežný stav semifinálového zápasu basketbalistiek USA so Srbskom), ale o Matejovi Tóthovi ani jediné slovo! Podľa toho sa dalo predpokladať, že asi neobhájil zlatú medailu. To si však zaslúžilo totálnu ignoranciu? Predsa každý priemerný záujemca o šport vie, aký dlhodobý a náročný tréning vyžaduje chôdza na 50 kilometrov. Nehovoriac o mimoriadnych výsledkoch a zásluhách tohto populárneho slovenského športovca. Príznačné na takomto športovom spravodajstve v RTVS (aj v iných reportážach a komentároch) je tá skutočnosť, že nadmernú pozornosť venuje výsledkom športovcov zámorskej veľmoci na úkor domáceho športu. Vzniká tak veľmi nepríjemný pocit podriadenosti, lokajstva či kolonializmu. Alebo si azda máme myslieť, že redaktori RTVS ako správni americkí vlastenci majú vo svojich kanceláriách vystavené vlajky s mnohými hviezdičkami (ako je to v redakcii istého týždenníka)? Nie je dosť, že roky pretrváva permanentná kritika loga RTVS – smutne známa dvojbodková televízia?

Ako vidí situáciu v školstve budúci maturant

Natanael Leo POLOHA, člen Mladej Matice – Ilustračné foto: TASR

Školstvo sa nachádza na križovatke dôležitých rozhodnutí. Spolu s každou inou oblasťou života sa vzdelávanie ocitlo vo víre pandemického zmätku.

■ *DNEŠNÁ ŠKOLA*

Škola sa v priebehu rokov vyformovala až do podoby, v akej ju poznáme dnes. Medzi vzdelaním v antike a tým dnešným je jedna podobnosť. Vzdelanie vplýva na životy tých, ktorí ho nemajú. V živote často vidíme, ako sa vyzdvihuje titul nad schopnosti.

V budúcnosti príde ešte mnoho reforiem školstva. Školstvo by malo klásť dôraz na ľudský talent a pomáhať človeku svoj talent nájsť. Škola, ktorá študentom vnucuje nevyužiteľné vedomosti, ich talent nerozvíja, ale zabíja.

Samozrejme, nie všetko čo sa týka školstva je zlé. Školský systém nám umožňuje robiť rozhodnutia o našej budúcnosti. Pomáha nám formovať samých seba tým, že sa musíme naučiť určovať si priority, rozdeliť si správne čas a podobne. Určite si nikto nemôže dovoliť tvrdiť, že škola je nepodstatná alebo nepotrebná súčasť našich životov. Musíme si však položiť otázku, či napríklad spôsob, ktorým škola funguje aj v momentálnej pandemickej situácii, nie je mrhaním času či obmedzovaním možností.

■ *PANDÉMIA V LAVICIACH*

Keď sa v marci 2020 objavili na Slovensku prvé prípady ochorenia

COVID-19, vláda pána premiéra Petra Pellegriniho vyhlásila mimoriadny stav. Zatvorili sa rôzne prevádzky. Od 16. marca 2020 sa až do konca školského roka neotvorili školy. Maturanti teda neabsolvovali svoje záverečné skúšky, 9. ročník základných škôl neabsolvoval testovanie 9 a prijímacie konania na školy museli mať obmedzenú alebo elektronickú podobu. Svet zažil niečo, čo si nikto okrem tej najstaršej generácie nepamätá, a tak sa ľudia museli začať prispôsobovať. Zaviedlo sa online vyučovanie, ktoré trvá až dodnes.

Učitelia mali rôzny prístup. Niektorí pokračovali s učivom prednáškovou formou, niektorí sa snažili vymyslieť interaktívne cvičenia, ktoré študentov povzbudzovali do rôznych aktivít, ktoré každý počas karantény veľmi potreboval. Fakt však je, že domáce prostredie študentom v mnohých prípadoch neumožňuje plne sa koncentrovať na výklad, ktorý majú počúvať za obrazovkou. Niektorí učitelia našli spôsob, ako získať ich pozornosť, ale niektorí to nedokázali, a tak sa pomaly začali vytvárať medzery v učive. Keď sa po letných prázdninách vrátili deti do škôl, nikto nevedel, koľko bude trvať, kým sa znovu nezavrú. Dvanásteho októbra 2020 sa zavreli všetky stredné školy na Slovensku a v podstate sú zatvorené až dodnes. Prezenčné vyučovanie tak trvalo šesť týždňov. Učitelia sa dostali do komplikovaných pozícií spolu so svojimi žiakmi. Maturitné ročníky sa začali pripravovať na maturitu formou dištančného vzdelávania, ktorá v mnohých prípadoch nedokáže nahradiť prezenčné vzdelávanie.

Od začiatku pandémie prešiel rok a stále nie je jasné, ako budú prebiehať maturitné či iné skúšky na Slovensku. Napriek tomu, že niektoré školy otvorili maturitné ročníky, internáty sa neotvorili, a tak mnohí študenti stále nemajú prístup k prezenčnému vyučovaniu. Mnohí študenti majú technické problémy a ich situácia obmedzuje ich vzdelávanie a možnosť prípravy na skúšky. Mnohí učitelia nemajú záujem zmeniť svoj prístup k výkladu, ktorý kvôli dištančnému vzdelávaniu vedomosti študentov obohacuje naozaj minimálne.

■ *AKO NA MATURITU*

Svet sa nachádza v komplikovanej situácii. Ľudia si preto vyžadujú rýchle riešenia a odpovede. Chcel by som takto vyzvať našich učiteľov, aby mysleli na svojich študentov. Všetci sme obmedzení momentálnou situáciou. Je treba zvážiť, či učivo, ktoré sme prebrali, je naozaj obohatením vedomostí študentov a či sú naozaj pripravení podstúpiť internú časť maturitnej skúšky v plnom rozsahu.

Tulius Cicero povedal, že prax je najlepšia učiteľka, a verím, že aj skúsenosti, ktoré nadobudneme z tejto pandémie, nás posunú vpred.

Ani náš najúspešnejší olympijský šport nemá doma na ružiach ustlané

Nevďak namiesto letenky do Tokia

Vladimír MEZENCEV – Foto: archív autora

Meno slovenského vodného slalomára Michala MARTIKÁNA sa stalo symbolom najúspešnejších kapitol síce už bohatých, ale nedlhých dejín nášho športu v ére samostatnej Slovenskej republiky. Veď ziskom piatich olympijských medailí, z toho dvoch z najcennejšieho kovu, sa skutočne nemôže pochváliť hocikto.

Prvá zlatá medaila z OH 1996 v Atlante (USA) priniesla zároveň slávnostný moment, keď na najväčšom športovom sviatku celej planéty po prvýkrát zaviala na najvyššom stožiari slovenská zástava a zaznela naša hymna. Takáto nezabudnuteľná udalosť sa na počesť Michala Martikána zopakovala o dvanásť rokov v Pekingu. Medzitým vybojoval dve cenné olympijské striebra v roku 2000 v Sydney a o štyri roky neskôr v Aténach – kolíske antických i novodobých olympiád. Piata medaila z OH 2012 v Londýne bola „iba“ z bronzu, ale čo by za ňu dala väčšina jeho súperov medzi bránkami na divokej vode!

Miško Martikán – ako sme mu

PROFIL

roky dôverne vraveli – zvykol prinášať cenné kovy nielen z olympiád, ale aj z majstrovstiev sveta a zo šampionátov starého kontinentu. Koľko úspechov dosiahol v pretekoch Svetového pohára, vedia azda iba športoví štatistici. V nijakom prípade si však vtedy pri preberaní olympijského bronzu v Londýne nepomyslel, že na stupňoch pre víťazov pod piatimi kruhmi už nikdy nebude stáť. Naopak, stále veril, že ho čakajú ďalšie olympiády a triumfy s ďalšími cennými kovmi. Veď uňho vždy platilo: čo olympijský štart – to medaila.

■ UNIKÁTNA KOLEKCIA

Áno, päť olympijských kovov rôznych farieb má neobyčajne veľkú športovú i spoločenskú hodnotu, ale takmer takú istú majú medaily zo šampionátov sveta i Európy. Tých bolo skutočne veľa. Časť jeho početnej zbierky tvorí pätnásť zlatých, tri strieborné a šesť bronzových medailí zo zápolení o tituly majstrov sveta, ale podobnú kolekciu tvoria aj medaily z európskych vôd – pätnásť za prvé, päť za druhé a dve za tretie miesta.

Michal MARTIKÁN v plnom športovom nasadení na divokej vode

Z tohto úctyhodného počtu si samostatnú pozornosť zaslúži bronzová medaila, ktorú si priviezol domov v roku 1995 z anglického Nothinghamu, kde sa vtedy iba šestnásťročný Michal postaral o senzáciu – stal sa vôbec najmladším držiteľom medaily z majstrovstiev sveta vo vodnom slalome! O rok neskôr už stál dokonca na najvyššom stupienku a stal sa svetovým šampiónom! Niektoré zo spomenutých titulov a kovov získal sám, iné „vylovil“ z vody s ďalšími vodákmi v kategórii trojčlenných hliadok.

Mnohí športovci dokonca viac ako olympijské tituly si cenia celkové prvenstvá v seriáloch Svetových pohárov. Michal Martikán, rodák z Liptovského Mikuláša, sa stal absolútnym víťazom Svetového pohára až päťkrát!

■ NEPLÁNOVANÝ KONIEC

Celé štvrťstoročie patril k najužšej svetovej špičke v kategórii C1 (kanoe jednotlivcov) a celé toto obdobie nám Miška Martikána závideli priaznivci vodného slalomu na celej planéte – od Škandinávie až po Austráliu a Nový Zéland. Má nemalý podiel na tom, že o slovenskej kanoistike na divokých vodách, ktorá patrí medzi extratriedu, sa s úctou hovorí všade tam, kde sa tomuto športu venujú. Napriek tomu sa o kariére a dosiahnutých Martikánových úspechoch hovorí a píše už iba v minulom čase veľmi ťažko. Veď on sám ešte nie tak dávno predpokladal, že bude štartovať aj na olympiáde v Tokiu.

Žiaľ, nestalo sa tak. Dokonca v rebríčku najlepších slovenských kanoistov patrí v súčasnosti štyridsaťdvaročnému skvelému športovcovi až štvrté miesto. Ako sa to stalo? Nuž, nominačné preteky a jednotlivé kolá Slovenského pohára možno považovať za malé majstrovstvá Európy, veď na nich zápolia takí kvalitní kanoisti, akých by všade brali všetkými desiatimi. Tohtoročná júnová kvalifikácia elitných vodných slalomárov na kanáli v Čuňove pre Martikána nedopadla najlepšie. Medzi kanoistami obsadil až 4. miesto so stratou 0,78 sekundy na víťazného Alexandra Slafkovského. Málokto však vie, že Michal mal vtedy za sebou náročnú dlhodobú liečbu veľmi ťažkého ochorenia a k vyzdraveniu mu pomohol najmä jeden teraz už nemecký lekár, pôvodom emigrant z Košíc. Takže, namiesto letenky do Tokia nasledovalo vyradenie z reprezentácie, ktorá je v prípade kanoistov iba trojčlenná.

■ MIESTO PRE HVIEZDU

Naši priaznivci vodného slalomu, ktorých je zásluhou úspechov slovenskej kanoistiky na divokej vode stále viac a viac, boli presvedčení, že pre takú jagavú hviezdu z perejí sa nájde miesto v reprezentačnom realizačnom tíme. Na ich veľké a nemilé prekvapenie sa však nenašlo! No Michal Martikán sa nakoniec na olympiáde v krajine vychádzajúceho slnka predsa len objavil. Za to však mohol ďakovať nie našim funkcionárom, ale Rakúšanom! Tí ho poprosili trénovať ich reprezentantku Nadine Weratschnigovú a robiť poradcu ďalším ich pretekárom.

„Radšej by som bol v našej výprave, ktorej budem fandiť a držať prsty,“ povedal Martikán pri odlete do Japonska. Trénerské povinnosti voči svojej zverenkyni si však svedomite splnil. Jeho rakúska zverenka Nadine obsadila 5. miesto.

■ PREČO NEDOCENENÝ?

Košický podnikateľ Daniel Leysek je dobre známy medzi športovcami i funkcionármi, ktorí pôsobia v najúspešnejšom slovenskom športovom odvetví. V šesťdesiatych rokoch minulého storočia sám patril medzi nádejných reprezentantov, jeho sľubnú kariéru však predčasne ukončil vykonštruovaný súdny proces s politickým pozadím a následným dlhoročným pobytom vo väzení. Po roku 1989 sa mu však vďaka jeho pracovitosti a húževnatosti začalo dariť, a tak si mohol dovoliť nezištne pomáhať niektorým z tých, ktorí sa síce neskôr stali slávni, ale v začiatkoch im chýbali potrebné financie. Konkrétne ide o trojnásobných olympijských víťazov bratov Pavla a Petra Hochschornerovcov i Miša Martikána. So všetkými spomenutými má veľmi blízke, takmer rodinné vzťahy. Napriek svojmu už slušnému dôchodcovskému veku pomery v kanoistike u nás i vo svete veľmi dobre pozná. Súťaže vodných slalomárov sledoval na olympijských hrách v Aténach, Pekingu, Riu de Janeiro a Londýne, aspoň na desiatke majstrovstvách sveta, na podujatiach Svetového pohára bol až toľkokrát, že má problémy na nich zrátať svoju účasť. Daniel Leysek je muž, ktorý si „servítku“ nezvykne dávať pred ústa. Skrátka, čo na srdci, to na jazyku.

„Mišo Martikán je skutočná osobnosť slovenského športu i spoločenského života. Nie vždy sa mu však dostane patričnej pozornosti, ktorú si zaslúži. Povedzme v roku 2008 pri návšteve britskej kráľovnej Alžbety II. a princa Filipa na Slovensku bol zaradený medzi naše celebrity, ktorým sa umožnilo sa s ňou stretnúť. Akurát už neviem pochopiť, že udelenia Krištáľového krídla sa dočkal až v roku 2020, i keď toto ocenenie sa udeľuje od roka 1997. Koľkí športovci, ktorých výsledky a úspechy sa s Mišovými nedajú vôbec porovnávať, ho predbehli. Michal nikdy nemal hviezdne maniere, nepotrpí si na zaraďovanie medzi celebrity, ale jeho osobnosť charakterizuje aj skromné vystupovanie na verejnosti. Štyrikrát, konkrétne v rokoch 1996,1997, 2006 a 2007, sa stal víťazom ankety o najúspešnejšieho slovenského športovca roka a neviem si spomenúť, či pred ním, alebo po ňom sa to niekomu podarilo zopakovať. To však, že nedostal možnosť pôsobiť pri našich vodných slalomároch v Tokiu, je skutočne hanba celého nášho športu, najmä kanoistiky na divokých vodách. Žiaľ, aj v jeho prípade platí, že doma nikto nie je prorokom. Ešte sa nestalo, aby od Atlanty 1996 sa slovenskí slalomári vrátili domov bez medaily. Ich česť v tomto roku zachraňoval strieborný Jakub Grigar... Na jeho kove má svoj symbolický podiel aj Mišo Martikán. Pre Jakuba slúžil ako veľký vzor a Michal mu v jeho začiatkoch pomáhal rôznymi radami... To, že naša olympijská výprava nemala záujem o Martikánove služby a využitie jeho štvrťstoročných skúseností, keď patril medzi svetovú extratriedu, je iba jeden z dôkazov toho, že v slovenskej kanoistike na divokých vodách to poriadne škrípe. Zodpovední za tento stav by situáciu mali začať nekompromisne riešiť už teraz, kým nie je príliš neskoro...“

V Hrochoti si uctili velikána našej literatúry aj s Jurajom Sarvašom

Medoústemu básnikovi Sládkovičovi

Text a foto: Jozef SLIACKY

Vlani uplynulo dvesto rokov od narodenia evanjelického kňaza, básnika a matičiara Andreja Braxatorisa – Sládkoviča, ktorý sa narodil v Krupine 30. marca 1820. Pandemická situácia nedovoľovala verejnú spomienku hodnú tohto velikána našej literatúry.

V Hrochoti, kde bol Sládkovič farárom v rokoch 1847 – 1856, si autora Maríny a Detvana uctili kultúrnym programom, ktorý sa konal v tamojšom evanjelickom kostole po službách Božích v nedeľu 11. júla. Starosta obce Marian Mazúch podotkol, že to

MEMORIÁL

môže byť zároveň aj spomienka na stopäťdesiate výročie predčasného úmrtia básnika, ktorého ktorýsi z literárnych historikov nazval výstižne „medoústym“. Predčasne odišiel do večnosti v apríli 1872. Za účasti poslankýň NR SR Anny Záborskej a Ľubice Laššákovej a ďalších hostí priblížil životné osudy Sládkoviča prvý podpredseda Matice slovenskej Marek Hanuska. V príhovore zareagoval na vytúžený letný lejak, ktorý práve kropil Hrochoť, keď povedal, že „Sládkovič bol dažďom, vlahou pre našu reč“. Prítmným sa prihovoril aj docent Július Lomenčík zo Slovenského literárneho ústavu Matice slovenskej.

V evanjelickom kostole v Hrochoti sa, aj keď s oneskorením zavineným pandémiou, uskutočnili spomienkové oslavy 200. výročia narodenia básnika Andreja Sládkoviča, kde excelentne účinkoval aj herec a recitátor Juraj SARVAŠ.

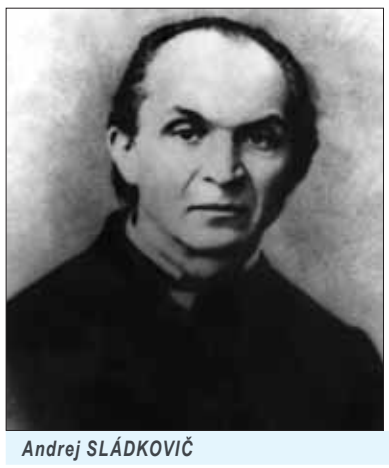

Andrej SLÁDKOVIČ

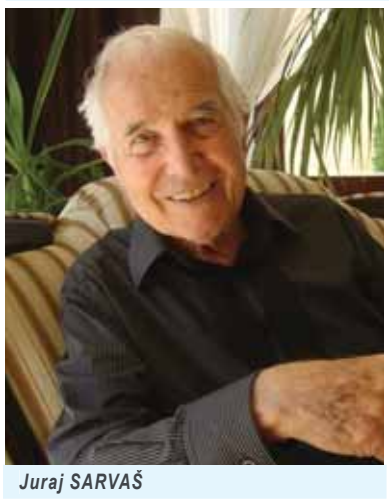

Juraj SARVAŠ

Básnické dielo Andreja Sládkoviča skvostnou recitáciou, ale i osobnými spomienkami na šírenie poézie a jej súčasné postavenie v slovenskej kultúre priblížil herec Juraj Sarvaš. Je vskutku obdivuhodné, ako ovláda svoje remeslo v úctyhodnom veku deväťdesiatich rokov. (Narodil sa v Radvani nad Hronom 14. júla 1931.) S hrdosťou v hlase spomína, že ho krstili v kostole, v ktorom v rokoch 1856 – 1872 pôsobil práve Sládkovič. Pri príležitosti jubilea si prevzal medailu, ktorú vydala MS pred dvoma rokmi v limitovanom počte sto kusov pri stom výročí obnovenia činnosti tejto našej najvýznamnejšej kultúrnej a národnej inštitúcie. Do poetického programu zapadli tóny fujary v podaní známeho interpreta Vladimíra Homolu a piesne hrochotských dospelých i mladých folkloristov a spevákov, ktorí v krátkej scénke potvrdili, že Sládkovič má čo povedať aj dnešnej mladej generácii. Na záver položili účastníci spomienkového podujatia kyticu k pamätnej tabuli Andreja Sládkoviča na budove starej fary.

Umelecká beseda slovenská oslávila storočné jubileum na zámku v Holíči

Vyše osemdesiat umelcov v nevšednej expozícii

Michal SITNIK BESKYD – Foto: autor

Ak sa pozrieme do historického úsvitu moderného umenia na Slovensku a oprášime storočný rodný list Umeleckej besedy slovenskej, zistíme, že za rozhodujúci podnet jej vzniku a rozvoja spolkovej činnosti treba považovať ambíciu jej zakladateľov „šíriť krásu“ pod strechou združenia, ktorého predobrazom bola Pražská beseda s rokom 1863 na svojom zakladajúcom kameni. Nás môže tešiť, že popri takých osobnostiach ako Josef Mánes či Bedřich Smetana bol členom českého umeleckého združenia aj Pavol Országh Hviezdoslav.

Areál zámku v Holíči

Podľa pražského vzoru bola vytvorená organizačná štruktúra Umeleckej besedy slovenskej so štyrmi odbormi – výtvarným, architektonickým, hudobným a literárnym –, o čo sa zaslúžili najmä sochár Jozef Kostka, historička umenia Dr. Alžbeta Güntherová-Mayerová, hudobný skladateľ Ján Levoslav Bella, spisovateľka Elena Maróthy-Šoltésová a ďalšie osobnosti z oblasti kultúry a umenia.

■ ELITA ZO SAVOYA

Z histórie vieme, že činnosť Umeleckej besedy slovenskej sa začala po valnom zhromaždení 3. júna 1921 v hoteli Savoy, kde vtedajšia slovenská kultúrna elita takto demonštrovala vnútornú potrebu predstaviť modernú slovenskú kultúru ako súčasť nového spoločenského organizmu. Výtvarný odbor mal spočiatku osemdesiat členov, ale už o šesť rokov neskôr pri dvestopäťdesiatich členoch dosiahla UBS to, o čo sa pražská Umelecká beseda usilovala šesť desaťročí...

Aktivity spolku spočiatku usmerňovalo viacčlenné vedenie, na čele ktorého stál známy architekt Dušan Jurkovič. Ten sa stal generálnym predsedom. Značku a pečať spolku navrhol Martin Benka. Popri predsedovi tvorili prvý Správny výbor UBS, neskôr premenovaný na Správnu radu, námestníci (potom podpredsedovia), ktorými boli Emanuel Maršík – predseda hudobného odboru, Hana Gregorová – predsedníčka literárneho odboru, a Gustáv Mallý – predseda výtvarného odboru. Vo výbore sa postupne objavovali také mená ako Janko Alexy, František Votruba, Miroslav Motoška, Eduard Šafařík, Jozef Gregor Tajovský... K nim pribudli iní umelci, povedzme Ján Mudroch – prvý rektor neskôr založenej Vysokej školy výtvarných umení.

Atmosféra vernisáže a nadšené reakcie návštevníkov nasvedčujú, že najstarší spolok umelcov na Slovensku sa jubilejnou výstavou opäť postaral o hodnotný kultúrny počin.

■ VÝSTAVNÝ PAVILÓN

Zanedlho sa sformovali základné organizačné články spolku a bolo vytypované sídlo organizácie, ktorým sa stala novopostavená budova Umeleckého domu – stotožneného neskôr so slovným označením Umelecká beseda – na Dunajskom nábreží v Bratislave.

A svojmu cieľu slúži dodnes, aj keď niektoré jej priestory sú dnes prenajaté a slúžia na pohostinské účely.

■ ROZPRESTRETÉ AKTIVITY

Keďže Umelecká beseda slovenská programovo vytvárala a vytvára priestor na stretnutia s výtvarným umením s dobrým úmyslom prispieť k prehlbovaniu poznania o fenoméne, akým bolo, je a ostáva moderné i súčasné slovenské výtvarné umenie, ako zdroj inšpirácií na rozvíjanie individuálnej tvorivej kreativity, je celkom prirodzené, že za vyše tridsať rokov od obnovenia činnosti od marca 1990 pripravila nie menej ako dvestosedemdesiat spolkových výstavných projektov, ktorými sa prezentovala takmer vo všetkých oficiálnych slovenských galériách a výstavných priestoroch a bohatá je aj jej prezentačná mapa v zahraničí.

Po vyše ročnej dôslednej organizačnej a kurátorskej príprave s touto ambíciou prišiel najstarší spolok umelcov do Holíča, aby v Galerijnom a expozičnom priestore tunajšieho pozoruhodného zámku uviedol svoju jubilejnú reprezentatívnu kolekciu diel od vyše osemdesiatich jej súčasných členov s príznačným názvom Artmisia storočím UBS 1921 – 2021. Prišiel doslova – lebo na slávnostnej vernisáži sme zaregistrovali nie menej ako štyridsať vystavujúcich autorov z celého Slovenska od Trebišova po Brodské. Uvedenie Artmisie v piatok 20. augusta v pozoruhodných adaptovaných zámockých priestoroch bolo skutočnou oslavou výtvarného umenia, k čomu nemalou mierou prispeli aj domáci Holíčania na čele s primátorom mesta Zdenkom Čambalom a pracovníkmi príslušných útvarov mesta. Kolekciu stotridsatich artefaktov vo všetkých výtvarných disciplínach si v zámku Holíč budú môcť návštevníci pozrieť do 30. septembra tohto roka. V budúcom roku vo februári a marci obohatenú kolekciu o účasť zakladajúcich osobností spolku, čestných, hosťujúcich a zahraničných členov UBS budú môcť obdivovať návštevníci košického KULTURPARKU/Kasárne s rovnako výstižným pomenovaním STO PLUS JEDEN a so zámerom prezentovať na nej rovnaký počet výtvarných tvorcov.

J. MIČKO, Asébia: umenie pamäte, Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2020

S rodinou Deverovcov k našej každodennosti

KNIHA TÝŽDŇA

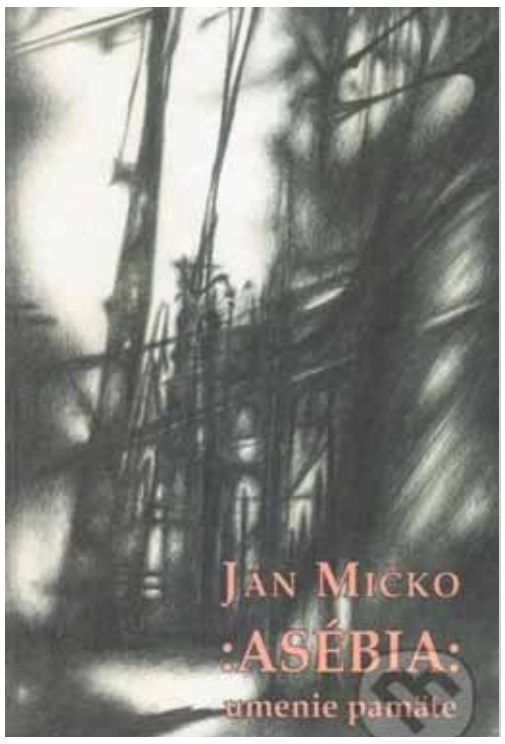

Na knižnom trhu môžeme registrovať knihu prozaika, básnika, esejistu a scenáristu, filozofa a teológa, PhDr. ThLic. Mgr. Jána Mička, PhD. (*1978) pod názvom Asébia: umenie pamäte. O autorovi je známe, že sa zaoberá existencializmom, komparatívnymi štúdiami medzináboženského dialógu, mysticizmom a literatúrou magického realizmu. Popri vede píše poviedky a rozhlasové hry, je členom Spolku slovenských spisovateľov a redakcie Verbum.

Autor vystriedal celý rad povolaní – od knihovníka v komunite františkánov cez pracovníka pri výrobe jogurtov, učiteľa náboženskej výchovy až po vysokoškolského učiteľa, čo samo osebe naznačuje, že ide o zaujímavú osobnosť so životnými skúsenosťami. Už vo svojej debutovej knihe Ako ustrážiť minulosť (VSSS, 2011) využíva existenciálne motívy zamerané na vnútorné prežívanie človeka v spojení s magickým realizmom a v ďalšej knihe Laterna magica (VSSS, 2013) sa zameral na aspekt každodennosti. Kniha Asébia: umenie pamäte (VSSS, 2020) nadväzuje na vyššie spomínané motívy a spája texty o každodennosti s vyšším filozofickým a teologickým presahom. Usiluje sa prostredníctvom osudov svojich hrdinov (mužov rodiny Deverovcov) problematizovať otázky bytia, zmyslu života, času a priestoru, minulosti a budúcnosti, osudových stretnutí, lásky, vojny, smrti či náboženstva. Autor dielo rámcuje myšlienkou: „Na rozhraní sna a racionality prebýva prítomnosť. Načrtnuté intervaly striktne ohraničujú realitu. Príbehy, ktoré sa v knihe odohrávajú, túto premisu len potvrdzujú. Prísnu ľudskú racionalitu, automaticky ústiacu do utilitarizmu, obrusuje interpretácia posvätných textov v úzkom spojení so snami, proroctvami, víziami, fantáziou a intuitívnymi pnutiami všetkých hlavných postáv, ktoré koriguje nielen rámec dejinných udalostí, ale aj fenomén konkrétnej ľudskej pamäte...“ Ako mi už pripomenul vydavateľ, dielo rozhodne nie je určené komerčnému publiku, pretože osciluje medzi literatúrou, filozofiou, teológiou, a predovšetkým mysticizmom.

Lukáš PERNÝ

NEKROLÓG

Vlastenecká verejnosť, príbuzní a známi sa navždy rozlúčili so sedemdesiatosemročnou národnou buditeľkou Evou FRICKOU, ktorej obdivuhodná vitalita sa spájala s nezvyčajnou invenciou, za ktorú by mohli byť vďační aj niektorí profesionálni vedci. Nebohá vedela vystihnúť, čo sú skutočné uzlové body našich dejín, kde treba národu ako kolektívu sprístupniť zrozumiteľným, pútavým spôsobom pravdepodobné vysvetlenia historických udalostí, charakter osobností a myslenie doby.

Odišla do večnej slávy

Od roka 1993 pod značkou AVE pripravila a vydala vyše sto jednolistových didakticko-náboženských tlačí a vyše štyristo pohľadníc Bratislavy, pozoruhodností a osobností Slovenska. Na pamiatku svojej jedinej dcéry novinárky, ktorá tragicky zahynula na ceste za reportážou v zahraničí v roku 1994, založila nadáciu Sila dobrého slova (od 1997 neinvestičný fond), v rámci ktorej posielala ročne niekedy aj okolo šesťdesiattisíc svojich tlačí cirkevným školám. Iniciatívne pomáhala svojimi drobnými tlačami pri zbierkach na stavby nových kostolov. Jej drobné tlače si zaslúžia pochvalu nielen po grafickej a obsahovej stránke, ale najmä tým, že originálny, vhodný výber textov záslužne formuloval oslabené a vyprázdnené historické a národné vedomie Slovákov. Takáto osveta bola a je ozaj účinná. Spolupodieľala sa s STV na dokumentárnych filmoch Diadém Konštantina Monomacha, Byzantský skvost z Nitry (1994), Liptáci v Budapešti (1998). Od roka 1990 spolupracovala so spisovateľom Pavlom Dvořákom pri organizovaní Klubu literatúry faktu.

Matica slovenská sa rozhodla oceniť jej aktivity pamätnou medailou Matice slovenskej. Toto ocenenie patrí aj nadácii Sila dobrého slova, ktorú ste založili na pamiatku svojej jedinej dcéry novinárky.

Peter MULÍK

HUMORESKA

Nijaký politik v chudobe od hladu neumrel...

Banky nespia, banky pracujú. Robia si reklamu, ponúkajú peniaze. Bolo by to fajn, keby ich potom nechceli naspäť. Kedysi to mali ľudia ľahšie. Banky nebolo treba. Peniažky dali do hlineného džbánu a zakopali. Napríklad v dome č. 28 na terajšej košickej Hlavnej ulici alebo pri Likavke. Čo človek neurobí pre archeológov budúcnosti. Jánošíkova banka bola podľa jeho slov pri ceste z Jablonky do Klenovca pri buku a jedli. Mamka Pôstková zakrúcala peniažky do handričky. Vtedy ešte nebolo dostať alobal. Kto mal peniažkov viac, ukladal ich do fusakle. Komu sa do fusakle nezmestili, zašíval peniaze do šodroňa, čiže matraca. Pokrok priniesol nové metódy. Kto mal dva milióny korún, nosil ich po Prahe v igelitke, kým mu ich neukradli. Ako hovoria vyšetrovatelia, úplatok stopäťdesiattisíc eur sa najlepšie nosí v zelenej papundekľovej škatuli od šampanského Cristal. Do tašky s kozmetickými výrobkami sa zmestí päťdesiattisíc eur. Do škatule od tenisiek známej značky s háčikom sa dá strčiť dvestotisíc. Na tristotisíc eur už treba ruksak. Len si ho nezabudnúť na pumpe v Štrbe. Závistlivci vás razdva nespravodlivo obvinia, že ste dostali úplatok. Ak máte ešte viac prebytočných euríčok, investujte. Možností je veľa. Vrazte peniažky do vlastnej manželky, do Arcy, BMG alebo inej nebankovky. V pyramídových hrách vyhráva špička. Špička pyramídy a špička jej politického krytia. Len špičky vedia, kedy treba vybrať, vystúpiť z vlaku do pekla. Povestné zakódované CD s menami víťazov istej pyramídky sa stratilo v množstve ďalších káuz a kauzičiek. Takže, čo robiť s peniazmi, máme vyjasnené. Najprv ich treba zarobiť. Niekto zarobí vlastnou hlavou, niekto nákupom testov, niekto párom článočkov ideovo správneho razenia v ideovo správnych denníkoch. Písmenko sem, písmenko tam a bytík na Slavíne je zapísaný v katastri. Novinármi nemôžeme byť všetci. Chudoba musí hľadať iné možnosti dobrého zárobku. Začať treba už od detstva. Dobrí rodičia vedú svoje dobré detičky, aby sa dobre učili. Lebo ak sa budú dobre učiť, budú môcť ťažko pracovať na tých, ktorí sa neučili dobre, ale majú peniažky. Iní radia deťom, aby sa namiesto štúdia a práce venovali hazardu. Lotérii. Nenaočkuješ sa, nevyhráš. Lepšie píše lotéria ako lopata. Len nie každému. Dá sa zarobiť podpisovaním zmeniek. Zásadne nemeň podpis. Zmeníš, ideš do basy. Ísť si zabojovať do Afganistanu bol lukratívny podnik. Firma je už v konkurze, tam sa dlho nebude dať ryžovať. Kam sa pôjde najbližšie, ešte nám spoza plota neoznámili. Nakúpiť tanky, transportéry, lietadlá a vrtuľníky môžeme už teraz. Vzory provízných zmlúv sú na internete. Chudáci chlapci z Naky, to bude zase zatýkačiek po voľbách. Konšpirátori rozširujú informácie, že údajne sa dá dobre zarobiť aj statočnou prácou. Mládež, neverte konšpiratívnym marxistickým heslám a vstúpte do politiky. Od roboty kone dochnú, ale nijaký politik ešte od hladu v chudobe nezomrel.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Dvadsiate siedme Horehronské slávnosti koscov a hrabačiek

Oslava poctivej práce v Pohorelej

Lukáš JANOŠKA – Foto: Štefan NÉMETH

Miestny odbor Matice slovenskej, Senior klub Pohorelá a firma Palstav zorganizovali koncom júla ďalší už XXVII. ročník slávností koscov a hrabačiek. Ich začiatok mal vždy aj duchovný rozmer, ktorý v tomto roku zabezpečil dekan Horehronského dekanátu Mgr. Václav Galo z Heľpy. V „požehnaní" podujatia zvýraznil potrebu organizovať viac takých akcií, pri ktorých sa vyjadruje úcta ľudskej práci na zušľachťovaní životného prostredia, s prihliadnutím na ďalšie ekologické kritériá.

Na oficiálnom otvorení slávností slovenskú hymnu zaspieval ich spoluorganizátor sedemdesiatnik Michal Knižka z Pohorelej so sprievodom harmonikára Jozefa Maťúša. Súčasne už tradične stúpa k vrchovcu vysokého mája slovenská zástava a tentoraz peknú atmosféru otvorenia umocnilo vzlietnutie holubov najmladšieho „holubiara" v dedine Tomáška Janošku Bariča.

Prakticky od samého začiatku Horehronských slávností koscov a hrabačiek organizátori „otvárajú" aj ženské kategórie, aby aj nežnejšie polovičky mohli ukázať, že sa vedia zvŕtať nielen s vareškou v kuchyni, ale aj s kosou.

FOTORIPORT

Po privítaní zúčastnených starostkou Pohorelej Ing. Janou Tkáčikovou zaznela báseň Modlitba za Slovensko od Milana Rúfusa, ktorú zarecitoval „gazda kosieb" Lukáš Janoška. V úvodnom kultúrnom programe zazvučali ľudové piesne spevokolu Denného centra seniorov a speváckeho dua Zubkule, ktoré tradične zaradia do svojho repertoáru aj hymnu podujatia. Nasledovalo predstavovanie koscov a žrebovanie súťažných polí. Potom „gazdiňa" Maruša Tereková vyprevadila tridsaťtri pretekárov a pretekárok z dvanástich dedín a miest – Abova, Liptova, Gemera, Trnavska, Horehronia a Švajčiarska, kosiť otavu „na ďjely Sihlej", kde sa súťažilo v šiestich kategóriách pred dvestočlennou diváckou kulisou. V najmladšej kategórii Dadovčata (deti do 12 rokov) si titul Kosec Pohorelej odniesol Daniel Knižka zo Senca. Kategóriu Nosičov vody (chlapci do 18 rokov) vyhral Kevin Mirga z Pohorelej. Kategóriu ženy vyhrala Zdenka Mišková z Polomky. Chlopi nad 60 rokov vyhral Ján Mešťan Mucak z Heľpy a kategóriu seniorov nad 70 rokov Ján Mikloško z Polomky. V hlavnej kategórii Chlopi do 60 rokov titul Kosec Pohorelej vykosil Marcel Kurjan z Poproče, ktorý časom 2:05,0 min. a pokosením 50 štvorcových metrov vytvoril rekord podujatia. V súťaži štvorčlenných družstiev sa kosilo dvadsať árov. Zvíťazili kosci z Abova pred Horehroncami a Akademikmi z Košíc. V sprievodnom programe bola prezentovaná expozícia miniatúr Gazdovského dvora od ľudového rezbára Jozefa Gavuru. Lúčnu krásu v keramike prezentovala Janette Skybová z Ľubietovej. Prebehli aj VII. detské lúčne hry, ktoré zastrešovala Janka Hlaváčová s asistentkami Jankou, Erikou a Gabikou, a absolvovalo ich štrnásť deti. Päť disciplín – chodule, slalom s rebrinákom, vykopávanie čižmy, hádzanie vidiel a odhrabnutie lopty hrabľami, v kategórii chlapcov najlepšie zvládol Adam Bodnárik z Banskej Bystrice a medzi dievčatami dominovala Kristínka Dudášová z Pohorelej. Pravdaže, nechýbali špeciality regionálnej kuchyne pod gesciou šéfkuchára Mateja Huka Koupčaka. Pri žiare mohutnej vatry a po dobre vykonanej práci sa ľahko hlasne spievalo a k divokému tancu trošku vyprovokoval aj DJ Ruman.

Poďakovanie patrí všetkým regionálnym dobrodincom, bez ktorých by sa táto Bohu milá akcia neuskutočnila!

Východoslovenské roľnícke povstanie 1831 opäť v autentickom prostredí

Po Komáranoch ožije rebéliou aj Haniska

Martin HAJNÍK – Foto: Marko GAJDOŠ

V letných mesiacoch roka 1831 vypuklo na východe Slovenska po zbedačujúcej neúrode a vládnych protiepidemických opatreniach najväčšie povstanie poddaných proti feudálnej vrchnosti. Hlad, chudoba a nijaké sociálne istoty podnietili roľnícku vzburu nebývalých rozmerov. Cholera bola iba poslednou kvapkou, ktorá vyburcovala k ozbrojenému vystúpeniu richtárov a sedliakov na Zemplíne, v Šariši, na Spiši, v Gemeri a v Above. Živelnosť a nekoordinovanosť revolty však vojsko pomerne rýchlo zdolalo, aj keď sa do nej zapojilo okolo stopäťdesiat obcí a štyridsaťtisíc vzbúrencov. Štatariálne súdy odsúdili a poslali na popravisko stodevätnásť z nich a vyše štyritisíc odsúdili do väzenia a na telesné tresty...

Matica slovenská sa rozhodla venovať udalostiam Východoslovenského roľníckeho povstania z roka 1831 sériu podujatí a aktivít. Odštartovala ich kultúrno-spoločenským podujatím 11. júla 2021 v obci Komárany vo vranovskom okrese, kde v rámci kultúrneho programu za účasti predsedu Matice slovenskej Mariána Gešpera matiční organizátori priblížili verejnosti historické okolnosti povstania prednáškou a divadelnou scénkou matičného umeleckého kolektívu pod názvom Kuruci do zbrane... Na programe participovali odbory Mladej Matice z Kamennej Poruby, Vranova nad Topľou, Liptovského Mikuláša, Lučenca, Košíc, ale aj Divadelný odbor MS a miestny odbor MS z Cabova a Vranova nad Topľou. Spomienkové podujatie pripravil Miestny odbor MS v Komáranoch, kde pred dvoma rokmi Matica v spolupráci s obcou odhalila pamätník Východoslovenskému roľníckemu povstaniu, ktorý rozšíril sieť pamätníkov na východnom Slovensku venovaných udalostiam z roka 1831. Podobné pamätníky sa nachádzajú v neďalekom Jastrabí nad Topľou, Čaklove, Zámutove, vo Vranove nad Topľou a inde. Ďalšie podujatie venované 190. výročiu Východoslovenského roľníckeho povstania sa uskutoční v septembri v Haniske pri Prešove, kde sa nachádza monumentálny pamätník venovaný spomínaným udalostiam.

Protagonisti matičného divadelného kolektívu predviedli na miestach roľníckeho povstania z roka 1831 rekonštrukcie vtedajších udalostí.

Sústredenie malých kurzistov pri maľovaní návrhov na výzdobu hodvábnych šatiek

V Galante pripravili pre šikovné deti druhé tvorivé dielne

Počas prázdnin týždeň tvorili

Text a foto: Michal SITNIK

Na prelome prázdnin od 2. do 6. augusta sa v Dome Matice slovenskej v Galante uskutočnili druhé letné tvorivé dielne pre talentované deti pod vedením profesionálnych textilných výtvarníkov z Bratislavy. Pri predstavovaní a uplatňovaní jednotlivých techník, najmä artexu, boli jedným slovom úžasní a za to im patrí veľká vďaka.

V pondelok si deti vlastnoručne ušili hračky z látky, aj keď niektoré ihlu držali v ruke po prvýkrát, ale z hotovej hračky boli nadšené. V utorok si vytvorili tapisériu z ovčieho rúna o prírode okolo nás. Výtvory boli priam umelecké. V stredu sa tešili z maľovania na hodvábne šatky, kde dokázali, že maľovanie je pre ne skutočný koníček. A keďže práve 4. augusta mala Matica slovenská 158. výročie vzniku, tak podľa matičnej tradície cez prestávku v práci na nových artefaktoch spomínali a na oslavu si pochutili na torte. Vo štvrtok mladí výtvarníci vymýšľali masky, ktoré hneď aj využili pri uvedení divadielka. Napokon v piatok vyrábali z ovčieho rúna brošne, ktoré si pripevnili na tričká, a niektoré aj darovali. Týždeň im ubehol ako voda, hoci viaceré deti chceli pokračovať aj ďalší týždeň. Galantskí organizátori veria, že sa deťom program kreatívneho týždňa páčil a prídu aj na ďalšie tvorivé dielne.

MATIČNÉ DEPEŠE

PRI VOZOKÁNSKOM LEVOVI

Vlastenci, ktorým záleží na úspešnom vývoji Slovenska a na tom, v akom stave ho zanecháme našim potomkom, sa v sobotu, 28. augusta opäť zišli na tradičnom podujatí, na mieste, kde sa pred 369 rokmi odohrala prvá víťazná bitka proti Turkom na území Slovenska – medzi obcami Malé a Veľké Vozokany, pri pomníku – veľkolepom bronzovom levovi. Záštitu nad podujatím mali Jozef Prokeš, bývalý podpredseda Národnej rady SR a vlády Slovenskej republiky, a Peter Švec ml., syn plukovníka Petra Šveca, zakladateľa tejto vlasteneckej tradície.

OSTROV DIVADLA

Minulý rok začali organizátori z OZ Kult.1629 v spolupráci s Oravskou galériou v Dolnom Kubíne organizovať na Slanickom ostrove umenia multižánrový divadelný festival a v tomto roku v ňom pokračujú druhým ročníkom 4. – 12. septembra. Kým ten prvý bol venovaný téme holokaustu, v druhom si ako nosnú líniu zvolili univerzum pojmu On – On ako vodca, stvoriteľ života, pevná ruka, slaboch, zraniteľný jedinec... Festival tohto roku predstaví výrazné mužské osobnosti – životný príbeh a dielo Ľubomíra Feldeka, Martina Šulíka a jeho filmovú tragikomédiu Muž so zajačími ušami, Jiřího Havelku a Karola Duchoňa v hudobnej biografii Zem pamätá (Slovenské komorné divadlo Martin), Umberta Eca a Petra Brajerčíka v najlepšej divadelnej inscenácii za rok 2019 Moral insanity (Prešovské národné divadlo) a ďalšie zaujímavé inscenácie a produkcie.

ROZLÚČKA V TRENČÍNE

V utorok 10. augusta sa príbuzní, priatelia a matičná rodina rozlúčili s činorodým členom MO MS v Trenčíne MUDr. Jozefom Milošovičom. který by sa v tom istom mesiaci dožil 93 rokov. Svoj život prežil ako slušný a čestný človek, obetavý, starostlivý lekár, na ktorého s vďakou spomínajú mnohé pacientky. Napriek ťažkej životnej skúsenosti si zachoval zmysel pre humor a nepredstieranú lásku k Slovensku. Bol všestranným aktívnym človekom a matičiarom. Mal záľubu vo výtvarnom umení, literatúre, slovenskej histórii, filatelistike a numizmatike. Už v pokročilom veku zdolal Gerlach. Pri životnom jubileu 90 rokov mu bola udelená medaila predsedu Matice slovenskej

TRIANON V KÚPEĽOCH

Kúpele Sliač, Historický ústav SAV a OZ Osobnosti pod Bradlom pripravili s podporou vlády SR v Roku Milana Rastislava Štefánika v spoločenskej sále KH Palace od 26. augusta do 5. septembra výstavu Trianonská mierová zmluva 1920, Versiallský systém a Slovensko v autorskej koncepcii Mateja Hanulu a v dizajnovom riešení Doroty Budziňákovej.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

***V** minulých dňoch sa zišli na svojom valnom zhromaždení matičiari v Lučenci. Na úvod stretnutia zaznela štátna hymna a prítomných privítala predsedníčka miestneho odboru Ľudmila Lacová. Potom vystúpili s príhovormi zástupkyňa mesta Lučenec Ivana Jasenková Olšágová, riaditeľka Domu Matice slovenskej Jana Viteková a riaditeľ sekretariátu predsedu a správcu MS Peter Schvantner.*

Snemovanie v Lučenci

Po krátkych príhovoroch podrobnú správu o činnosti miestneho odboru MS v rokoch 2018 – 2021 predniesla jeho predsedníčka Ľ. Lacová. Ako zaznelo, v tomto období vyvinuli lučenskí matičiari množstvo aktivít, medzi ktoré patrilo aj odhaľovanie pamätných tabúľ Jankovi Jesenskému, Márii Ďuríčkovej a Jurajovi Palkovičovi, ale aj vydanie publikácie Galéria osobností Novohradu či oslavy stého výročia úmrtia M. R. Štefánika. Predsedníčka MO MS prečítala aj správu o hospodárení v uplynulom období, ktorú spracovala Patrícia Ľuptáková. Správu dozorného výboru MO MS za uplynulé obdobie predniesol Pavol Urbančok.

Vo voľbách prítomní delegovali Ľ. Lacovú za delegátku celoslovenského Valného zhromaždenia Matice slovenskej. Za jej náhradníčku zvolili Jarmilu Kalafúsovú. Ako kandidáta na predsedu Matice slovenskej podporili Mariána Gešpera a do Výboru Matice slovenskej navrhli Petra Schvantnera, Mareka Nemca a Mareka Hanusku. Ďalej boli schválené návrhy Zlaty Halkovej na post predsedníčky Dozorného výboru Matice slovenskej a Martina Fejka a Jozefa Mageru ako členov Dozorného výboru MS.

V diskusii sa delegáti valného zhromaždenia dohodli na zvýšení členského. Od nového roka bude členské pre dôchodcov vo výške päť eur a pre pracujúcich desať eur. Peter Schvantner sa prítomným poďakoval za nomináciu za člena Výboru MS a všetkých pozval do Martina na odhalenie busty Alexandra Dubčeka.

Na záver stretnutia prečítala Jarmila Kalafúsová uznesenie valného zhromaždenia. Po záverečnom slove a poďakovaní zo strany Ľudmily Lacovej nakoniec zaznela pieseň Kto za pravdu horí.

Ladislav KOVÁČIK

Pamätný deň Matice slovenskej vo Zvolenskej Slatine

Radostná oslava zrodu ustanovizne

Ondrej BARANEC – Foto: Jozef PAULENKA

Vari niet matičiara, čo by pri dátume 4. august nemal poznačené „Pamätný deň Matice slovenskej“. A kto iný by si mal tento deň, keď v roku 1863 ustanovizeň vznikla, uctiť, ak nie my matičiari? Spôsobov, ako to urobiť, je dosť. Ústredné oficiálne oslavy bývajú v jej martinskom sídle a majú svoju dôstojnosť i celospoločenský dosah. Tentoraz umocnený odhaľovaním busty Alexandrovi Dubčekovi v Aleji dejateľov. Matičiari vo Zvolenskej Slatine tento deň poňali po svojom. Neodhaľujú sochy osobnostiam, väčšinou na ňom neúčinkujú početné súbory a ani príhovory nie sú také dlhé, ako býva zvykom. Sú viac pretkané vtipom, aby nielen poučili, ale aj zabavili tých, čo na slávnosť prídu. A bolo ich dosť. Už sa totiž viac rokov vie, že vedenie obce prikrášli tento matičný sviatok aj ohňostrojom a povolilo ho aj teraz, aj keď ešte trvajú opatrenia proti vírusovej chorobe. Najsilnejším magnetom matičného dňa je bezpochyby kultúrny program koncipovaný premyslene pre všetky vekové kategórie. Do Slatiny tentoraz pozvali akordeónového čarodejníka Michala Červienku a tónom jeho nástroja odolal málokto. Ľudia sa nielen zastavovali, keď ho počuli, ale aj prichádzali do centra diania a potom sa svorne pridávali spevom k tomuto vynikajúcemu hudobníkovi. Po krátkych príhovoroch podpredsedu Matice slovenskej Mareka Hanusku a matičnej hymne zostávalo už len jediné – odpáliť prvú petardu, zdvihnúť hlavy a obdivovať nebeské divadlo.

Matičný deň oslavovali vo Zvolenskej Slatine po svojom – v takmer rodinnej atmosfére s dobrou zábavou pri hudobnej produkcii skvelého harmonikára Michala Červienku a napokon aj pri ohňostroji.

V uliciach Banskej Bystrice aj skvosty Šatnice

Slovenský deň kroja

Text a foto: Veronika GRZNÁROVÁ

Kostýmová výprava Šatnice Matice slovenskej v televíznych filmoch a inscenáciách sa objavila na štvrtom ročníku folklórneho podujatia Slovenský deň kroja 1. septembra 2021 v Banskej Bystrici. Návštevníci opäť videli jedinečnú živú výstavu ľudových krojov z matičnej šatnice, ktoré boli súčasťou najznámejších slovenských filmov.

„Každý pozná Kuba, Dobrodružstvo pri obžinkoch či Kamenný chodníček. Do natáčania týchto známych slovenských filmov poslala v tej dobe Matica slovenská svoju krojovo-kostýmovú výpravu zo Šatnice Matice slovenskej. Tieto pôvodné kroje stále máme v našej šatnici a som presvedčený, že práve Slovenský deň kroja je skvelou príležitosťou, aby sme ich ukázali verejnosti,“ vysvetlil podpredseda Matice slovenskej Marek Nemec, ktorý kroje predstaví osobne priamo na pódiu. Okrem spomenutých filmov sa na podujatí objavia ukážky z kostýmovej výpravy vo filmoch Škriatok a Ženský zákon. „Verím, že živá výstava krojov, z ktorých každý má svoj unikátny príbeh, bude pre ľudí naozaj zaujímavá. Matica slovenská môže aj vďaka svojej 158-ročnej histórii ukázať ešte veľmi veľa,“ dodal M. Nemec. Súčasťou matičného programu bude aj výstava obrazov s fotografiami z televíznych filmov a inscenácií. Slovenský deň kroja organizuje týždenník Slovenka, ktorý má už 73-ročnú tradíciu. Autorkou myšlienky podujatia je Mária Reháková. Štvrtý ročník podujatia síce tiež ovplyvnila pandémia, no už sa neuskutoční len v online priestore. Folkloristi, nadšenci a záujemcovia o tradície sa opäť stretli na Deň ústavy SR v priestoroch Múzea SNP v Banskej Bystrici.

PRIPOMÍNAME SI

4. septembra

– pred sto pätnástimi rokmi sa narodil hudobný skladateľ Alexander Moyzes (1906 – 1984), syn hudobného skladateľa Mikuláša Moyzesa; bývalý rektor VŠMU či predseda Zväzu slovenských skladateľov

– pred štyridsiatimi piatimi rokmi zomrel básnik Laco Novomeský (1904 – 1976); komunistický politik, ľavicový intelektuál, člen redakcie časopisu DAV, v ktorom pôsobil od jeho začiatkov ako básnik, redaktor, novinár, publicista, písal pod viacerými pseudonymami, bol aj predsedom Matice slovenskej

6. septembra

– pred sto pätnástimi rokmi sa narodil vedec, profesor mechaniky a predstaviteľ slovenského exilu po roku 1945 Anton Bugan (1906 – 1993); pričinil sa o vznik Slovenskej vysokej školy technickej, kde sa stal jej prvým voleným rektorom

– pred desiatimi rokmi zomrel disident Karol Noskovič (1933 – 2011); náboženský väzeň a zakladateľ lukostreľby na Slovensku, bývalý podpredseda Konfederácie politických väzňov Slovenska

7. septembra

– pred päťstosedemdesiatimi rokmi sa odohrala bitka pri Lučenci (1451); bitka, v ktorej vojsko vedené Jánom Jiskrom z Brandýsa porazilo oveľa početnejšie vojsko uhorského vojvodcu Jána Huňadyho

– pred desiatimi rokmi zomrelo pri leteckom nešťastí dvadsaťšesť hráčov a realizačný tím hokejového klubu Lokomotiv Jaroslavľ vrátane nášho Pavla Demitru (2011)

9. septembra

– pred osemdesiatimi rokmi bolo vydané vládne nariadenie Židovský kódex, ktorý riešil postavenie Židov na Slovensku (1941); nariadenie obsahovalo súbor protižidovských predpisov

– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi zomrel historik František Hrušovský (1903 – 1956); pracoval aj v Matici slovenskej ako redaktor historických zborníkov, v rokoch 1938 – 1945 bol členom Slovenského snemu

11. septembra

– pred dvadsiatimi rokmi sa po teroristickom útoku na Svetové obchodné centrum v New Yorku (2001) zmenil svet a pohľad na bezpečnosť

12. septembra

– pred deväťdesiatimi rokmi sa narodil projektant, manažér a bývalý poslanec Július Binder (1931 – 2021); ako riaditeľ štátneho podniku Vodohospodárska výstavba sa významne zaslúžil o dokončenie vodného diela Gabčíkovo – Čunovo

– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi sa narodila speváčka Marika Gombitová (1956); zahrala si aj vo filme Neberte nám princeznú, od roka 1980 trpí následkami dopravnej nehody

13. septembra

– pred sto osemdesiatimi piatimi rokmi sa narodil básnik a prozaik Jozef Kompánek (1836 – 1917); katolícky kňaz a bojovník za sociálne práva, nositeľ najvyššieho pápežského vyznamenania Pro Ecclesia et Pontifice

– pred sto deväťdesiatimi rokmi zomrel rímskokatolícky kňaz, kardinál, uhorský prímas a národný buditeľ Alexander Rudnay (1760 – 1831); stúpenec viedenského dvora, ktorý podporoval rozvoj kultúry Slovákov

15. septembra

– pred sto rokmi sa narodil dramatik Ivan Bukovčan (1921 – 1975); pracoval v Slovenskej filmovej tvorbe, autor viacerých filmových scenárov, z jeho tvorby pre divadlo spomeňme veselohry Surovô drevo (1954), Diablova nevesta (1957), Hľadanie v oblakoch (1960)

Ľudovít KUSAL

vydavatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

tasr

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V Slovenských národných novinách č. 16/2021 sme sa rozsiahlym rozhovorom venovali myšlienkam a postojom zosnulého politika SNS Jaroslava Pašku. V kvízovej otázke sme sa pýtali, či tento charakterný, činorodý politik presadzoval záujmy Slovenska aj ako europoslanec? Správna odpoveď mala znieť, že J. Paška vytrvalo presadzoval národné záujmy Slovenska aj vo funkcii europoslanca, keď ho do tejto funkcie zvolili občania SR v roku 2009. Spomedzi správnych riešiteľov sme vyžrebovali týchto výhercov: Miriam Mojžišová, Kostolná, Štefan Leskovský, Šenkvice a Jana Stachová, Bratislava.

● V ktorom meste majú na Hlavnej ulici fontánu s antickým bohom Neptúnom, ktorý mal uzmieriť domácich s nevítanými hosťami ?

Veríme, že keď si prečítate zaujímavý článok nášho vytrvalého spolupracovníka Mariána Šimkuliča z Humenného, nebudete mať problém so správnou odpoveďou, a tú nám v priebehu nasledujúceho týždňa pošlete na redakčné kontakty aj elektronicky našej administrátorke Ľubici Rišiaňovej.

(se)

Dvojtýždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupca šéfredaktora Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811. Tlač Neografia, a. s., Martin.. Rozširuje Slovenská pošta, a. s., Mediaprint Kapa a redakcia.. Redakčná rada: Marián Gešper, Marek Hanuska, Jaroslav Chovanec, Štefan Martinkovič, Veronika Grznárová, Ján Jankovič, Viliam Komora, Ján Seman, Peter Štrelinger. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače,Uzbecká 4, P. O. BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 20 €, v ČR 20 € + 35 € poštovné, Európa 67 €, ostatný svet 88 USD. Neobjednané rukopisy a fotografi e nevraciame. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.